DR. P. MALAKAUSKIS

BAŽNYTINĖS TEISĖS

(ĮVADAS)

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETO
TEOLOGIJOS-FILOSOFIJOS FAKULTETO LEIDINYS

KAUNAS — — — — — 1932 — — — — — METAI

IMPRIMATUR

Nr. 3110

Datum Kaunae, die 23 decembris 1932.

C. Šaulys,
Vicar. Generalis,
(L. S.) Praelatus S. S.

Spaudė „Šviesos“ spaustuvė
Kaune, Jakšto g. 2, tel. 20-95

TURINYS

I skyrius.

Bendrieji dalykai

Num.			Pusl.
1—7	—	I. Bendrieji teisių dalykai	3—6
8—15	—	II. Kodekso I. C. įvadas	6—14

II skyrius.

Bažnytiniai įstatymai

16—21	—	I. Bažnytinių įstatymų įgimtis	15—24
22—30	—	II. Pasyvūs bažnyt. įstatymų subjektai	24—27
31—35	—	III. Įstatymų priedermė ir kiti padariniai	27—31
36—42	—	IV. Įstatymų aiškinimas	31—36
43—47	—	V. Įstatymų kadencija	37—39
48—56	—	VI. Įsakymas	39—41

III skyrius.

Įprotis

57—63	—	I. Įpročio teisės	42—44
64—68	—	II. Padavimas	44—46
69—72	—	III. Observancija, Kūrijos stilius ir jurisprudencija	46—47

IV skyrius.

73—78	—	Meto apskaičiavimas	48—50

V skyrius

79—93	—	Reskriptai	51—61

VI skyrius.

94—105	—	Privilegijos	62—73

VII skyrius.

106—116	—	Dispensos	74—89

VIII skyrius.

Asmens

117—119	—	I. Apskritai	90—91
120—127	—	II. Fiziniai asmens	91—104
128—134	—	III. Moraliniai asmens	104—109
135—139	—	IV. Bendrieji fizinių ir moralinių asmenų dalykai	109—115
140—142	—	V. Bažnyčios narių padalinimas . . .	115—117
		Kanonų rodyklė	118—
		Alfabetinė rodyklė	119—120

„Bažnytinės teisės“ yra įvadas. Jis skiriamas Vytauto Didžiojo Universiteto Teol.-Filosofijos Fakulteto studentams teologams. Parašytas suglaustai, gal net labai suglaustai.

Kalbamajame rašiny dėstoma Kodekso I. C. kn. I (kan. 1—86) ir kn. II bendrieji dalykai, būtent, kan. 87 — 107.

Kodekso I. C. kn. I — bendrieji dalykai (normae generales). Tai naujas dalykas. — Jau Napoleono Kodekso kodifikatoriai buvo pridėję prie savo renkamos kolekcijos bendrąsias taisykles. Bet tai neišleista. Kiti pasaulinių teisių kodeksai taip pat neturi bendrųjų taisyklių. Tik paskutiniųjų laikų valstybių kodeksai šiek tiek ima keistis. Taigi, Kodeksas I. C. pirmasis išleido bendrąsias teisių normas.

AUTORIUS.

Kaunas, 1932-XII-12.

LITERATŪRA

1) Badii C., Institutiones iuris canonici², Florentiae 1921.

2) Bargilliat M., Praelectiones iuris canonici³⁴, Parisiis 1921, I.

3) Blat A., Commentarium Textus Codicis Iuris Canonici, Romae 1921, II².

4) Chelodi I., Ius de personis, Tridenti 1923.

5) Cicogniani H. I., Commentarium ad librum I Codicis, Romae 1925.

6) F. Claeys Bouuaert et G. Simenon, Mannuale Iuris Canonici², Gandae et Leodii 1926.

7) Cocchi G., Commentarium in Codicem Iuris Canonici, Taurinorum Augustae 1921, I², 1922, II.

8) Ferreres I., Institutiones canonicae², Barcinone 1920, I.

9) Del Giudice A., Instituzioni di Diritto canonico, Milano 1932, I-II.

10) Maroto Th., Institutiones iuris canonici, Matriti 1919, I.

11) Leitner M., Handbuch des katholischen Kirchenrechts², Regensburg 1921-1922, I-II.

12) Toso A., Commentaria minora, Romae 1921, I.

13) B. Ojetti, Commentarium in Codicem Iuris Canonici, Romae 1927-1929, I-II.

14) Oesterle G., Praelectiones iuris canonici, Romae 1931.

15) Raczkowicz Fr., Prawo kanoniczne², Cracoviae 1932, I.

16) Raus I. B., Institutiones iuris canonici², Lugduni-Parisiis 1931.

17) Trummer I., Gewohnheit als kirchliche Rechquelle, Wien 1932.

18) Van Hove A., De legibus ecclesiasticis, Mechliniae 1930.

19) A. Vermeersch et I. Creusen, Epitome iuris canonici, Mechliniae-Romae 1921, I.

20) Fr. Wernz-Vidal P., Ius canonicum, Romae 1923, II.

I SKYRIUS.

BENDRIEJI DALYKAI.

I. BENDRIEJI TEISIŲ DALYKAI.

1. Medžiaga. — 1. Teisės apibrėžimas, 2. Teisės sistema, 3. Teisės padalinimas, 4. Bažnytinių teisių vardai, 5. Bažnytinių teisių apibrėžimas ir 6. Bažnytinių teisių padalinimas.

2. Teisės apibrėžimas. — Teisė (ius) reiškia štai ką:

1) Teisingumo objektą, t. y. tai, kas yra teisinga, arba sutinka su sveiku protu.

2) Teisią galią ką turėti, laikyti ar ko reikalauti, ką daryti ar ko nedaryti ir t.t. Ta prasme vartojamos nuosavybės teisė, jurisdikcijos teisė, realinė teisė (ius reale, ius in re), asmeninė teisė (ius personale seu ius ad rem); sakoma, kad turima teisė ką daryti, samdininkas turi algos teisę ir t.t.

3) Teismo sprendimą, nes jis sudaro šalių teisę.

4) Įstatymą ar įsakymą.

5) Vienodos rūšies įstatymų rinkinį arba sumą. Pavyzdžiu gali eiti: įgimtoji teisė, bažnytinės teisės, pasaulinės teisės, romėnų teisės, germanų teisės, Rusijos teisės, Prancūzijos teisės, Lietuvos teisės, moterystės teisės, procesualinės teisės ir t.t.

3. Teisės sistema. — Teisės sistema vadinama teisės pradžia ir vyriausias pamatas (origo et ultima ratio iuris).

Teisės sistema plačiai nagrinėjama etikoj ir teisės filosofijoj. Čia ją trumpai teminėsime.

Teisės sistemos galimos suskirstyti į tris grupes, būtent, neteisinga, ne visai teisinga ir teisinga sistema.

Neteisingos teisės sistemos yra šios:

1) Hobbes'o mokslas, kur bet kurios teisės pamatas yra bet kuriuo būdu išsilaikyti. Iš čia kyla tikras ir niekšiškas egojizmas, iš kurio gimsta visuotinis karas su kits kitu.

2) Pseudo-politikų mokslas, kur bet kurios teisės pamatu eina valdovų ir žmonių valia. Čia priskaitytini yra istorinės teisės mokykla, kur teisės šaltiniu eina žmonių įprotis arba įpročio teisės, paremtos žmonių įsitikinimais.

3) Mokslas tų, kurie bet kurią teisę išveda iš tam tikro pažymėto ar įsaistyto žmonių fakto, sutarties.

4) Šiandienykščių pantejistų, materialistų ir fatalistų mokslas, pagal kuriuos teisę sudaro fiziška valdžia ar jėga.

Ne visai teisingos (inadaequata) sistemos:

1) Tų mokslas, kurie bet kurią teisę išveda iš žmonių visuomeniškumo.

2) Tų mokslas, kurie bet kurią teisę išveda iš žmogaus proto ar sąžinės diktavimų.

3) Tų mokslas, kurie bet kurią teisę išveda iš visuomenės gerovės.

Visos šios priežastys nėra vyriausios.

Teisinga teisių sistema yra katalikų, kur tvirtinama, kad bet kurios teisės vyriausias šaltinis yra Dievas. Nes vieno teisė įsako kitam priedermę. O tik Dievas ar kas kitas, Jo įgaliotas, tegali kitam užkrauti priedermę. Be to, čia išvengiama daug absurdiškų padarinių, kurie logiškai išplaukia iš kitų teisės sistemų.

4. Teisės padalinimas. — Teisės skirstomos šiaip:

1) Dievo teisės ir šiaipjau teisės (ius divinum et ius humanum). Į pirmąsias įeina įgimtoji teisė ir pozityvinės Dievo arba apreikštosios teisės.

2) Įgimtoji teisė (ius naturale) ir pozityvinės teisės (ius positivum). Pirmoji vadinasi tos žmogaus elgimosi normos ar taisyklės, kurios glūdi pačioj daiktų įgimty ir kurias skelbia ar diktuoja sveikas protas. Antrosios vadinamos tos teisės, kurias išleido bet kurs įstatymų leidėjas.

3) Pozityvinės Dievo teisės (ius positivum divinum) arba apreikštosios teisės ir šiaipjau pozityvinės teisės (ius positivum humanum). Pirmosios yra tos teisės, kurias išleido Dievas. Jos skirstomos yra į Senąjį Įstatymą (Vetus Testamentum) ir Naująjį Įstatymą (Novum Testamentum). Antrosios yra tos teisės, kurias išleido Bažnyčia ar valstybė ar pasaulinė valdžia. Jos skirstomos yra į bažnytines (ius ecclesiasticum) ir pasaulines teises (ius civile). Paskutinios dar yra skirstomos į atskirų valstybių ir tarptautines teises.

5. Bažnytinių teisių vardai. — Bažnytinės teisės vadinamos įvairiais vardais. Ir tai:

1) Šventosios teisės (ius sacrum). Tuo vardu vadinamos Bažnyčios įsteigėjo Kristaus, pačių teisių medžiagos ir tikslo atžvilgiais — visa šventa.

2) Kanonų teisės (ius canonicum). Tas vardas kilęs yra iš graikų kanon, kurs reiškia taisyklę.

3) Papos teisės (ius pontificium), nes visi bažnytiniai įstatymai tarpiškai ar betarpiškai semia visą savo galią iš papos: juos leidžia jis pats ar kas kitas iš jo gauta jurisdikcija.

4) Dievo teisės. Tuo vardu seniau buvo kartais vadinamos. Vadinta dėl to, kad bažnytinėse teisėse daug yra Dievo teisių ir Bažnyčia jas leidžia Dievo duota jurisdikcija.

6. Bažnytinių teisių apibrėžimas. — Bažnytinės teisės galimos apibrėžti: suma tų teisių, kurias išleido Bažnyčios įstatymų leidėjai Kristaus ar Jo vikaro galia Bažnyčiai ar jos nariams, valdiniams.

Pasakyta:

1) Suma tų teisių. Čia pažymėtas „genus" ir reiškia daug tam tikrų teisių, visas tam tikras teises, mūsų atveju, visas bažnytines teises.

2) Kurias išleido Bažnyčios įstatymų leidėjai. Tais žodžiais pažymimas bažnytinių teisių autorius arba aktyvus subjektas.

3) Kristaus ar Jo vikaro galia. Tai bažnytinių teisių specifikinis skirtumas autoriaus arba kilimo atžvilgiu. Nes jų autoriai materiališkai yra du, būtent, Kristus ir Jo vikaras, šv. tėvas, ir virtuališkai vienas, t. y. Kristus.

4) Bažnyčiai ar jos nariams, valdiniams. Tai pasyvus bažnytinių teisių subjektas.

7. Bažnytinių teisių padalinimas. — Bažnytinės teisės skirstomos:

1) Dievo teisės (ius ecclesiasticum divinum) ir stačiai bažnytinės teisės (ius ecclesiasticum humanum). Pirmosios yra tos teisės, kurias Bažnyčia paėmė iš įgimtosios teisės ar pozityvinių Dievo teisių ir pati paskelbė. Antrosios yra tos teisės, kurias pati Bažnyčia išleido.

2) Viešosios (ius publicum ecclesiasticum) ir privatinės teisės (ius ecclesiasticum privatum). Pirmosiomis yra vadinamos tos konstitucinės Bažnyčios teisės, kurias Kristus ir Bažnyčia išleido Bažnyčiai, tobulai ir antagamtinei draugijai[1]). Antrosios — kitos bažnytinės teisės.

3) Rašytinės (ius scriptum) ir nerašytinės (ius non scriptum), žiūrint į tai, ar raštiškai ar neraštiškai išleistos. Prie paskutiniųjų pridera paduotosios (ius traditum) ir įpročio teisės (ius consuetudinarium). Paduotosiomis bažnytinėmis teisėmis vadinamos tos teisės, kurias žodžiu išleido betarpiški apaštalų įpėdiniai arba pirmieji Bažnyčios vyskupai[2]). Apie jas dar kalbėsime. Apie įpročio teises visai kalbėsime žemiau.

4) Visuotinės (ius universale), kurios turi galią visoj Bažnyčioj, visame krikščionių pasauly, ir dalinės (ius par-

---

[1]) P. Malakauskis, Viešosios bažnytinės teisės, Kaunas 1931.
[2]) P. Malakauskis, Bažnytinių teisių šaltiniai, Kaunas 1931, 41-43.

ticulare), kurios teturi galią atskirose vietose, pav., kurioj vyskupijoj.

5) Generalinės (ius generale) ir specialinės (ius speciale), žiūrint į tai, ar saisto visus krikščionis ar tik tam tikrą jų dalį, tam tikrą jų kategoriją, klasę, pav., dvasiškius, vienuolius ir t.t.

6) Bendrosios (ius commune) ir atskiros teisės (ius singulare). Pirmosiomis yra vadinamos tos teisės, kurios sudaro bendras taisykles. Antrosiomis—bendrųjų teisių išimtys.

7) Seniausios (ius antiquissimum), kurios išleistos I-XII amž. arba iki Gratiano Dekreto; senosios (ius antiquum) — XII-XVII amž. arba nuo Gratiano Dekreto iki Tridento susirinkimo; naujosios (ius novum) — XVII-XIX arba nuo Tridento susirinkimo iki Kodekso I. C., ir naujausios — šiandienykštės bažnytinės teisės arba nuo Kodekso I. C.

8) Vakarų Apeigų Bažnyčios (ius occidentale) ir Rytų Apeigų Bažnyčios (ius orientale), žiūrint į tai, katrų Apeigų Bažnyčiai pridera.

II. KODEKSO I. C. ĮVADAS.

8. **Medžiaga.** — 1. Pasyvus Kodekso I. C. subjektas, 2. Kodeksas I. C. ir liturgijos teisės, 3. Kodeksas I. C. ir konkordatai, 4. Kodeksas I. C. ir ius quaesitum, privilegijos ir indultai, 5. Kodeksas I. C. ir įpročio teisės, 6. Kodeksas I. C. ir ankstybesnės teisės ir 7. Apaštališkojo Sosto sąvoka.

9. Pasyvus Kodekso I. C. subjektas. — 1. Kodeksas I. C. kan. 1 tesaisto Vakarų Apeigų Bažnyčią. Atbulai, jis, apskritai, nesaisto Rytų apeigų Bažnyčios.

Rytų Apeigų Bažnyčia turi savo teises. Paskutiniosios kodifikuojamos.

2. Kodekso I. C. kanonai tesaisto Rytų Apeigų Bažnyčią tada, kai dalykas pačia daiktų įgimtimi (ex ipsa rei natura) liečia taip pat šią Bažnyčią. Štai tie atvejai:

1) Kai kurs dalykas yra ne kas kita, kaip Dievo teisės, t. y. įgimtoji teisė ar pozityvinės Dievo teisės, pav., kan. 100, kur pasakyta, jog katalikų Bažnyčia ir Apaštališkasis Sostas Dievo teisėmis yra moralinis arba juridinis asmuo, ir kan. 1068, kuriuo priešbuvė ir amžina negalia yra įgimtosios teisės suardomoji moterystės kliūtis.

2) Tie dalykai, kurie yra Dievo teisių paaiškinimas, determinavimas, pav., ligonių paskutinės komunijos kan. 864 ir 866, § 3.

3) Dogmatiniai ir katalikų mokslo kanonai.

4) Tie kanonai, kurie pažymėtai ima Rytų Apeigų Bažnyčios narius. Tokių kanonų nemaža yra, pav.: kan. 98, ku-

riuo sutvarkytas perėjimas iš vienų Apeigų į kitų Apeigų Bažnyčią; kan. 257, kurs kalba apie Rytų Apeigų kongregaciją; kan. 804, kur kalbama apie mišių laikymą; kan. 1099, § 1, n. 3 — apie jungtuvių formą ir t.t.

5) Rytų Apeigų Bažnyčios nariai gali naudotis tomis malonėmis (favores), pav., atlaidais, kuriuos šv. tėvas visuotiniu dekretu[1]) ir visuotinėmis koncesijomis išleido. Išimtys yra dvi, būtent: a) jei kas kita pasakyta ar b) prieštarauja Rytų Apeigų liturgijos įstatymams, pav., uždūšinės dienos trijų mišių privilegija.

6) Griežtai teritorialiniai įstatymai, pav., laidojimas katalikų bažnyčioj.

7) Visuomenės arba viešosios tvarkos įstatymai. Čia eina: a) Baudžiamieji įstatymai, kur jie sulaužyti būtų skriauda ir viešas papiktinimas. b) Procesualinės teisės Vakarų Apeigų Bažnyčios tribunoluose. c) Tie įstatymai, kur tam tikroj vietoj turi galią Rytų Apeigų Bažnyčios nariams. d) Vietos viešų aktų įstatymai, pav., sutarties.

8) Jei kuriuo atveju nėra įstatymo ar teisės, tai Kodeksas I. C. gali eiti papildomosiomis teisėmis.

10. Kodeksas I. C. ir liturgijos teisės. — Kan. 2: „Kodeksas I. C. dažniausiai nieko nenutaria dėl apeigų ir ceremonijų, kurių laikytis įsako Lotyniškosios Bažnyčios patvirtintos liturgijos knygos, laikant švenčiausią mišių auką, administruojant sakramentus ir sakramentalijas ir kitus šventus dalykus. Todėl visi liturgijos įstatymai tebeturi galią, nebent jei kurs Kodekse pažymėtai būtų pataisomas". Nes liturgijos įstatymai yra labai speciališki ir labai daug yra jų. Išimties pavyzdžiu gali eiti kan. 947, §§ 2-3, kur kalbama apie paskutinio patepimo apeigas.

11. Kodeksas I. C. ir konkordatai. — 1. Konkordatas yra Bažnyčios ir valstybės sutartis, kuri tvarko įvairių santykius bet kaip abi valdžias liečiančiais objektais.

2. Konkordatai skirstomi yra šiaip:

1) Formalinis ir tolygus, veizint į tai, ar į konkordatą sueita paprasta forma ar ne.

2) Dalinis, kai tenagrinėjamas vienas dalykas, ir bendras, kur eina įvairūs dalykai.

3) Laikinis ir neribotas arba neterminuotas.

3. Pirmuoju konkordatu galima vadinti pap. Stepono III ir imp. Pipino sutartis „Pactum Carisiacum" (Cheirsy) 754 m. Pirmaisiais taikos konkordatais laikytini Londono 1107 m., papos Paschalio ir Henriko V 1111 m. ir Wormso 1122 m. konkordatai. XVI amž. į konkordatus sueina Lenkija: bene-

[1]) S. Poenit., declar. 7 iul. 1917 (Acta A. S., IX [1917] 399).

ficijų — papa Leonas X ir Sigismundas 1519 m. ir į bendrą — papa Klemensas VII ir Sigismundas 1525 m. 1847 m. 3 rugp. sueita į Rusijos konkordatą. 1882 m. 24 gruod. padaryti kai kurie Šv. Sosto ir Rusijos susitarimai, kurie vadinasi „Accordi stipulati". 1907 m. 22 liep. sudaryta seminarijų konvencija su Rusija.

Pasaulinis karas buvo sutrukdęs konkordatų kūrybą. Po jo dar labiau pradėta eiti į konkordatus. Čia į konkordatą suėjo Latviai 1922 m., Bavarija 1924 m., Lenkija 1925 m., Lietuva 1927 m. ir t.t.

4. Į konkordatus eina Bažnyčia ir valstybė. Pirmajai atstovauja papa, Bažnyčios galva. Antrajai atstovauja tie asmens, kurie gali eiti į kitas tarptautines sutartis, pav., karaliai, prezidentai, tarybos ir t.t.

Papa ir valstybė konkordatui sudaryti įprastai paskiria savo plenipotenciarus arba įgaliotinius. Šau tik palieka ratifikavimą ir paskelbia.

5. Konkordato objektu gali eiti pasauliniai, dvasiniai ir mišrūs dalykai. Tik jie bet kaip turi liesti taip Bažnyčią, taip valstybę, nors visai kitu atžvilgiu. Todėl visai dvasiniai, pav., sakramentai, ir visai pasauliniai dalykai, pav., valstybės finansai, kelyba, neina konkordatų objektu.

6. Konkordatai yra keturių formų, būtent:

1) V i e n a š a l i o p a s i ž a d ė j i m o formos. Ja pirma sueinama į sutartį. Paskum papa išleidžia raštą, kuriuo visa galutinai sutvarko ir paskelbia pačią sutartį.

2) D v i e j ų a t s k i r ų r a š t ų, arba deklaracijų ar įstatymų, kur paskelbiama, ką katra šalis duoda, pasižada daryti.

3) B i l a t e r a l i n i ų k o n v e n c i j ų formos. Ši forma yra panaši į kitų tarptautinių sutarčių formą ir šiandien jos įprastai laikomasi.

4) V i s a i s a v o t i š k a — sueinama į sutartį, pasikeičiant diplomatinėmis ar reversalėmis notomis. Ją paskelbia papa tam tikra konstitucija arba bula, o valstybė taip paskelbtą sutartį patvirtina ediktu arba įstatymo keliu. Ta forma labiausiai buvo vartojama XIX amž., einant į konkordatus su nekatalikais.

7. Sudarius konkordatą, dar reikia abiejų šalių patvirtinimo, vadinamojo ratifikavimo. Paskum pasikeičiama ratifikavimais ir paskelbiamas pats konkordatas.

8. Konkordatai yra tarptautinės sutartys, nes į juos sueina du suverenitetai ir laikomasi tarptautinių sutarčių ar tolygios formos. Jie vis dėlto yra nepaprastos tarptautinės sutartys, tik savotiškos arba tam tikros rūšies. Nes į konkordatus eina ne valstybės su viena kita, tik Bažnyčia ir valstybė.

Paskelbtoj vietoj konkordatai dar yra vietiniai Bažnyčios ir valstybės įstatymai.

9. Konkordatų turi laikytis suėjusios šalys ir jų valdiniai, atsieit, Bažnyčios nariai ir valstybės piliečiai.

Konkordatų laikymosi priedermės yra keturios teorijos. Štai jos:

1) Legalinė teorija. Pagal ją konkordatai tesą valstybės privilegija, na, ar įstatymas, tik ne bilateralinė sutartis, saistanti abi šalis ir t.t. Konsekventiškai valstybė viena galinti atšaukti ar pakeisti konkordatus. Tos teorijos laikosi regalistai, daugelis protestantų ir kitų Bažnyčios priešų. Šios teorijos katalikas nieku gyvu negali laikytis, nes, be kitko, joj yra dogmatinių klaidų.

2) Privilegijų teorija. Ji sako, jog konkordatai esą vienašalė ir valstybę tesaistanti sutartis, o Bažnyčiai, apskritai, tesanti privilegija, kurios laikytis teliepiąs ištikimumas. Todėl papa galįs visada tikrai ir dėl tam tikros priežasties net leistinai atšaukti konkordatą. Ši teorija neturi nesugriaunamų argumentų ir šiandien maža kas jos besilaiko.

3) Bilateralinės sutarties teorija. Ji tvirtina, jog konkordatai esą tikros bilateralinės sutartys. Jos ir Bažnyčią ir valstybę saistančios tam tikru teisingumu. Jos abi šalis rišančios taip stipriai, jog viena be antros negalinčios net leistinai nei tikrai atsisakyti, atšaukti ar pakeisti konkordato. Ši teorija yra teisinga. Nes: a) Pačių konkordatų tekstuose kyšote kyšo abiejų šalių griežta priedermė laikytis sutartųjų dalykų, atvirai minima griežta ir abišalė priedermė ir t.t. b) Apaštališkojo Sosto bulos, konstitucijos, enciklikos ir deklaracijos konkordatus stačiai ar įsaistytai vadina tikromis sutartimis. c) Kitaip konkordatai nustotų savo vertės ir niekas nenorėtų į juos eiti.

4) Vidurinė teorija. Ji taikina privilegijų ir bilateralinę konkordatų teorijas ir tvirtina, jog konkordatai nesą vien priedermės sutartys ar vien privilegijos, tik iš dalies tai, iš dalies anai, veizint į atskirus konkordato objektus. Bet ši teorija neišsprendžia klausimo, kokia yra priedermė laikytis konkordatų.

10. Jei konkordatas yra neaiškus, tai reikia paaiškinti. Tame dalyke laikytinasi šių taisyklių: 1) Dažnai konkordatuose yra pažymėta, jog jų abejojimus draugiškai spręsiančios abi šalys. Tada to reikia laikytis. 2) Jei konkordate nėra tokio pastebėjimo, tai vis dėlto pageidaujama, kad visi abejojimai būtų draugiškai sprendžiami. 3) Jei draugiškai susitarti negalima, tai net pirmuoju atveju abejojimą išspręsti yra Bažnyčios dalykas ir to turi laikytis valstybė. Nes Bažnyčia turi tiesioginę valdžią dvasiniuose, su dvasiniais susijusiuose pasauliniuose ir mišriuosiuose dalykuose. O kituose

dalykuose Jai pridera netiesioginė valdžia. Paskutinysis dalykas yra tada, kai kas prieštarauja ar yra reikalinga Bažnyčios tikslui pasiekti — pozityvinė ir negatyvinė priemonė.

11. Konkordatai baigiasi taip pat, kaip kitos tarptautinės sutartys, t. y. savaime arba iš vidaus ir iš lauko.

Konkordatai baigiasi savaime: 1) Laikiniai konkordatai — praslinkus terminui. 2) Sąlyginiai — įvykus ar respektyviškai neįvykus sąlygai. 3) Jei sukalbėtasis daiktas atsitiktinai ir visai žuvo. 4) Taip laikiniai, taip neterminuotieji konkordatai — nebesant tų subjektų, su kuriais sueita į sutartį. Tai yra tada, kai išnyksta valstybė, su kuria susitarta. Tas pat pasakytina apie tą teritoriją, kuri atskyla nuo konkordato valstybės.

Konkordatus atšaukti ar pakeisti iš lauko gali: 1) Papa ir valstybė, susitarę su vienas antru. 2) Teisus priešingas įsisenėjimas arba užsigyvenimas ir t.t.

12. Konkordatai absoliutiškai nėra reikalingi, nes ir kitais keliais galima tas pat pasiekti. Jie tėra relatyviškai reikalingi ar naudingi. Tai rodo konkordatų gausumas ir kartais iš tikrųjų sunku rasti Bažnyčios ir valstybės ginčų sprendimo kelias[1]).

13. Kan. 3: „Kodekso kanonais visai ir nė iš dalies neatšaukiama Apaštališkojo Sosto ir įvairių tautų sutarčių; todėl jos tebeturi galią, nors prieštarautų šio Kodekso įsakymams". Nes konkordatai yra bilateralinės Šv. Sosto ir valstybių sutartys, kurios saisto abi šalis, ir nei viena nei antra šalis be viena antros negali jų nei atšaukti nei pakeisti ir t.t.

12. Kodeksas I. C., ius quaesitum, privilegijos ir indultai. — 1. Ius quaesitum yra vadinama ta teisė, kuri įgyjama juridiniais faktais. O juridiniai faktai vadinasi tie, kuriais pagal įstatymus kuri teisė įgyjama ar jos nustojama. Iuris quaesiti pavyzdžiu gali eiti sutartis, įsisenėjimas, užsigyvenimas, išrinkimas ir t.t. Atbulai, ius quaesitum nepadaro nejuridiniai įvykiai, t. y. tie įvykiai, kuriems įstatymais nepripažįstama tos teisę padarančios galios. Tas pat pasakytina apie neteisiai įvykusius juridinius faktus.

Ius quaesitum yra savaime amžinas. Jį atšaukti tegali įstatymų leidėjas dėl teisingos viešos priežasties.

Kas yra privilegijos, kalbėsime žemiau.

Indultais yra vadinamos galios ir malonės, laikinai duotos įstatymo leidėjo greta ar prieš teises (praeter vel contra ius). Kadangi jie savaime nėra amžini, tai yra vadinami lyg privilegijomis.

---

[1]) Plačiau vz. P. Malakauskis, Konkordatai ir Lietuvos konkordatas, Kaunas 1928; Viešosios bažnytinės tesės, 127-168.

2. Kalbant apie Kodekso I. C., ius quaesitum, privilegijų ir indultų santykius, reikia skirti, ar jie prieštarauja Kodeksui I. C. ar ne.

Neigiamuoju atveju, žinoma, tebeturi galią. Teigiamuoju atveju reikia žiūrėti, ar juos išleido ar davė Apaštališkasis Sostas ar ordinarai.

Jei ius quaesitum, privilegiją ar indultą išleido ar davė Apaštališkasis Sostas, tai tebeturi galią tie:

1) Kurie buvo išleisti ar duoti prieš Kodeksą I. C. fiziniams ar moraliniams asmenims.

2) Kurie, išėjus Kodeksui I. C., nebuvo atšaukti.

3) Kurie, išėjus Kodeksui I. C., tebebuvo vartojami, atsieit, nebuvo nuo jų atsisakyta ir t.t.

4) Kurių Kodeksas I. C. pažymėtai nėra atšaukęs, pav., 1156, kur pasakyta, jog, nežiūrint į jokią privilegiją, niekas negali šventinti ar palaiminti šventos vietos be ordinaro sutikimo.

Ordinarų išleistieji kalbamieji ius quaesitum, privilegijos ir indultai visai nustojo galios. Nes jų neminima kan. 4 ir tvarkomi bendra taisykle, kur vyresniais įstatymais atšaukiami visi priešingi dalykai ar bet kurios teisės.

13. Kodeksas I. C. ir įpročio teisės. — Kalbant apie Kodekso I. C. ir įpročio teisių santykius, reikia skirti visuotinės ir dalinės įpročio teisės.

Apie visuotines įpročio teises kan. 5 pasakytina štai kas:

1) Visos tos visuotinės įpročio teisės, kurios Kodekse I. C. pažymėtai smerkiamos, pačiu įvykiu atšaukiamos. Jos niekada nebegali atgyti. Tai pasakytina taip apie šiaipjau, taip apie nebeatmenamas įpročio teises. Pažymėtai smerkiamos, pav., kan. 409, § 2 įpročio teisės dėvėti kapitulos insignijomis svetimoj vyskupijoj, kan. 818 pakeisti kas mišiose, kan. 1041 įvesti moterystės kliūtis ir t.t. Kalbamosios įpročio teisės pasmerktos dėl to, kad yra neprotingos ir konsekventiškai laikomos teisių korupcija.

2) Jei kurios Kodeksui I. C. priešingos šimtmetinės ar nebeatmenamos Kodekse I. C. pažymėtai nepasmerktos įpročio teisės, ordinarų nuomone, dėl vietos ar asmenų aplinkybių išmintingai nebūtų galima pašalinti, tai galima jį toleruoti. Jos, tiesa, pačiu įvykiu taip pat atšauktos, tik ordinarai gali palaikyti. Atšaukiamos dėl to, kad Kodeksas I. C. nori suvienodinti bažnytines teises ir skersuojama į nerašytines įpročio teises.

Kai kurie kanonistai sako, jog kalbamosios įpročio teisės savaime tebeturinčios galią: jei ordinarai nieko prieš jas nesaką, tai suponuojama, jog toleruoją[1]). Tai, mano nuomone,

[1]) Pav., I. Cicognani, Commentarium in Librum I Codicis, Romae 1925, 34.

netiesa. Nes: a) Kan. 5 pasakyta, jog ordinarai dėl tam tikrų priežasčių gali jas toleruoti. Tolerancijai, bent šiuo atveju, atrodo, reikia pozityviško veiksmo: kitaip sunku sužinoti pati tolerancija ir būtų atviri vartai apsileisti ir piktanaudojimams. b) Kodeksas I. C. skersuoja į įpročio teises. Todėl, aiškinant jas, reikia laikytis griežtesnės prasmės.

3) Visos kitos įpročio teisės, t. y. šimtmetinės ir nebeatmenamos ordinarų netoleruojamos ir nesenosios Kodeksui I. C. priešingos įpročio teisės yra atšauktos. Tik jos gali teisiai atgyti, nes ateity jų nesmerkiama.

4) Apie Kodeksui I. C. nepriešingąsias visuotines įpročio teises pasakytina tas pat, kas ir apie šiaipjau visuotinius įstatymus, apie ką kalbėsime žemiau (n. 14): jei bent įsaistytai nėra Kodekse I. C., tai yra atšauktos.

5) Visuotinės įpročio teisės pagal Kodeksą I. C. (secundum ius) tebeturi galią, nes jos tik paaiškina ir sutvirtina Kodeksą I. C.

Jei kalbėsime apie dalines įpročio teises, tai turėsime pasakyti:

1) Atšaukiamos visos tos, kurios Kodekse I. C. pažymėtai pasmerktos — teisių korupcija.

2) Atšaukiamos Kodekui I. C. priešingos šimtmetinės ir nebeatmenamos, ir ordinarai nieku gyvu negali jų toleruoti.

3) Atšauktos nesenosios Kodeksui I. C. priešingos teisės. Išimtis — jei kuri dalinė įpročio teisė kuriuo kanonu pažymėtai paliekama, pav., kan. 136, § 1 vietos įprotis nedėvėti dvasiškių tonsūra. Jų ordinarai negali atšaukti. Pamatas yra tas, kad tos įpročio teisės yra labai speciališkos, geros, Kodekso I. C. širdžiai mielos.

4) Kodeksui I. C. nepriešingosios dalinės įpročio teisės tebeturi galią.

14. Kodeksas I. C. ir ankstybesnės teisės. — 1. Kodeksas I. C. nėra visai naujas dalykas. Jis tėra nauji bažnytinių teisių kolekcija. Tik kai kurie senesni dalykai pataisomi ar pritaikinami šioms dienoms ir vienas kitas naujas dalykas išleistas. Todėl kan. 6 pasakyta: „Kodeksas dažniausiai tebelaiko iki šiolei galią tebeturinčią discipliną, nors tinkamai ją ir pakeičia".

2. Kodekso I. C. ir ankstybesnių bažnytinių teisių santykis kan. 6 yra šis:

1) Atšaukiami bet kurie visuotiniai ir daliniai bažnytiniai įstatymai, kurie yra priešingi Kodeksui I. C. Išimtis — jei dėl dalinių įstatymų kas kita yra pažymėtai pasakyta, pav.. kan. 459, § 4 paliekamas klebonų kandidatų vietos konkursas.

2) Tie kanonai, kurie iš ankstybesnių teisių visai paimti, suprastini yra pagal ankstybesnes teises ir konsekventiškai pagal svarbesniuosius priimtus jų aiškintojus. Paskutinieji su-

prastini tie, kurie buvo vartojami Romos kongregacijose ir tribunoluose.

3) Tie kanonai, kurie iš dalies tesutinka su ankstybesnėmis teisėmis, sutinkamosiose dalyse aiškintini yra pagal senesnes teises. Kur nesutinka, suprastini yra savarankiškai, būtent, kaip ir nauji įstatymai kan. 18-19.

4) Abejojant, ar kurs kanonas sutinkąs ar ne su ankstybesnėmis teisėmis, laikytinasi yra senesnių teisių. Abejojimas suprastinas pozityvinis. Atbulai, neužtenka negatyvinio abejojimo, nes jis niekur neturi juridiškos vertės.

5) Atšauktos visos tos dvasinės, pasaulinės, medicinalinės ir vadinamosios baudžiamosios, įvykio ir išsprendžiamosios bažnytinės bausmės, kurių Kodekse I. C. visai neminima. Nesvarbu, ar jos yra priešingos Kodeksui I. C. ar ne. Nesvarbu net, jei kuri jų Kodekse I. C. įsaistytai minima.

Kadangi kan. 6, n. 5 be restrikcijos pasakyta, tai kalbamasis dėsnis taikintinas yra visuotinėms ir dalinėms Apaštališkojo Sosto baudžiamosioms teisėms.

Kadangi visos Apaštališkojo Sosto prieškodeksinės bausmės kan. 6, n. 5 atšauktos, tai nebegali eiti tikru šiandienykščių baudžiamųjų bažnytinių teisių aiškinimo šaltiniu. Jomis begalima naudotis terminams suprasti ar išaiškinti. Bet ir tada griežtai laikytinasi Kodekso I. C. prasmės[1]).

Atbulai, Kodeksas I. C. neatšaukė ne Apaštališkojo Sosto išleistąsias bausmes, nes savaime tekalba apie Apaštališkojo Sosto teises ir nieko nesako apie kalbamąsias teises.

6) Kan. 6, n. 6 tebeturi galią tos prieškodeksinės visuotinės bažnytinės drausmės teisės, kurios yra pažymėtai (explicite) ar įsaistytai įdėtos Kodekse I. C.

Pažymėtai įdėtos vadinamos tos teisės, kurios pažymėtai minimos kuriame kanone. Pav., kan. 160 pasakyta, jog šv. tėvas turi būti renkamas pagal šv. tėvo Pijo X konstituciją „Vacante Sede Apostolica", 25 dec. 1904, kan. 904 siunčiama į šv. tėvo Benedikto XIV konstituciją „Sacramentum Poenitentiae", 1 iun. 1741 (apie išpažinties solicitaciją) ir t.t.

Įsaistytai įdėtomis vadinamos tos teisės, kurios kanonuose glūdi lyg prado išvada, „species in genere", dalis visame dalyke; kurios iš kurio ar daugelio kanonų išvedamos, lyg būtinos išvados; be kurių negalima išaiškinti kanonų. Įsaistytų teisių pavyzdžiu gali eiti 339, §, kur žodžiais „visais sekmadieniais ir kitais įsakytais šventadieniais, net atšauktais" rezidencialiniai vyskupai turį laikyti mišias „pro populo", įsaistytai minimas šv. tėvo Urbono VIII švenčių katalogas[2]).

[1]) P. Malakauskis, Baudžiamosios teisės, Kaunas 1928.
[2]) Tai paskelbė S. C. Concilii, 28 dec. 1919 (Acta A. S., XII [1919] 42).

Atbulai, atšauktos tos prieškodeksinės drausmės teisės, kurių nėra pažymėtai ar įsaistytai įdėta Kodekse I. C. Jų išimtys yra šios: 1) Tos liturgijos teisės, kurios yra patvirtintose liturgijos knygose. Nes Kodeksas I. C. kan. *2*, apskritai, nekalba apie liturgiją. *2*) Dievo teisių, t. y. įgimtosios teisės ir pozityvinių teisių įstatymai; nes Kodeksas I. C. nieku gyvu negali jų atšaukti ar pakeisti.

7) Kodeksas I. C. vis dėlto neatšaukė ordinarų prieškodeksinių baudžiamųjų bažnytinių ir Kodeksui I. C. nepriešingų šiaipjau dalinių drausmės teisių. Nes Kodeksas I. C. tvarko, apskritai, tik visuotines teises ir generalinėmis teisėmis savaime neatšaukiama dalinių teisių. Paskutiniosioms atšaukti reikia pažymėtai pasakyti, kaip yra padaryta kan. *22* ir 489.

15. Apaštališkojo Sosto sąvoka. — Kan. 7 Apaštališkuoju Sostu ar Šventuoju Sostu Kodekse I. C. yra vadinamas ne tik šv. tėvas, bet taip pat Romos Kurijos kongregacijos, tribunolai ir oficijos, kurios šv. tėvo vardu atlikinėja visos Bažnyčios reikalus. Išimtys čia dvi, būtent, — 1) Jei kas kita matyti iš pačios daiktų įgimties. Be kitko, kai kurie dalykai savaime ar paties šv. tėvo yra rezervuoti šv. tėvui, pav., neklaidingumas ir vadinamosios svarbesnės bylos (causae maiores). Todėl šiais atvejais į Šventąjį Sostą ar Apaštališkąjį Sostą teįeina šv. tėvas. b) Jei kontekstas ką kita kalba.

Atbulai, į Romos Kuriją neįeina šv. tėvas. Be to, Šventuoju ar Apaštališkuoju Sostu nevadinama kitų papos įstaigų ar komisijų, nes jos įprastai neatlikinėja visos Bažnyčios reikalų, teatlikinėja tam tikrus pavestus reikalus ir jų neįvardyta kan. 7.

II SKYRIUS.

BAŽNYTINIAI ĮSTATYMAI.

I. BAŽNYTINIŲ ĮSTATYMŲ ĮGIMTIS.

16. Medžiaga. — 1. Bažnytinio įstatymo apibrėžimas, 2. Padalinimas, 3. Autorius, 4. Savumai ir 5. Paskelbimas.

17. Bažnytinių įstatymų apibrėžimas. — 1. Įstatymas lotyniškai yra vadinamas „lex". Iš kur etimologiškai kilęs yra paskutinysis terminas, gerai nežinoma. Vienų nuomone, „lex" esąs kilęs iš žodžio „legendo", kur graikuose ir romėnuose įstatymai buvo rašomi ant viešų lentų ar stulpų, kad žmonės galėtų juos skaityti ir sužinoti[1]). Kitų nuomone, jis kilęs iš žodžio „eligendo", kur žmogus pasirenkąs gera ar bloga[2]). Trečių nuomone, jis kilęs iš žodžio „ligando", kur žmonės surišami yra priederme ką daryti ir ko nedaryti[3]).

2. Bet kurs įstatymas juridiškai apibrėžti galimas šiaip: tam tikras proto sutvarkymas, paskelbtas visuomenės gerovei to, kieno yra dalykas rūpintis visuomenine bendruomene. Taip įstatymą apibrėžia šv. Tomas Akvinietis[4]). Šis apibrėžimas laikomas vienu iš geriausių, nes išreiškia įstatymo įgimtį ir savumus. Kiti įstatymą apibrėžia: „Įstatymas yra bendras, teisingas ir patvarus ir pakankamai paskelbtas įsakymas"[5]). Treti dar kitaip jį apibrėžia[6]).

3. Bažnytinis įstatymas apibrėžiamas štai kaip: proto sutvarkymas, patvariai išleistas ir teisiai paskelbtas bažnytinės visuomenės gerovei to, kieno yra dalykas rūpintis Bažnyčios bendruomene[7]).

---

[1]) Pav., Isidorius, Etymolog., II c. 10.

[2]) Pav.: Cicero, De legibus, I; S. Augustinus, Quaest. 15 Novi Testamenti.

[3]) S. Thomas, 1, 2 q. 90 a. 1.

[4]) 1, 2 q. 90 a. 4: „Quaedam rationis ordinatio ad bonum commune ab eo qui curam communitatis habet promulgata".

[5]) Suarez, De legibus, c. 12 n. 2.

[6]) Pav., I. D'Annibale, Summula theologiae moralis, Reate 1874, I n. 119: „Principis iussum, iustum, commune, perpetuum, sufficienter promulgatum".

[7]) „Ordinatio rationis, ad bonum commune Ecclesiae, ab eo qui curam habet communitatis ecclesiasticae stabiliter promulgata".

Pasakyta:

1) Sutvarkymas (ordinatio). Tai yra ne kas kita, kaip įsakymas ką daryti ar draudimas ko nedaryti; nes įstatymas uždeda priedermę ką daryti ar ko nedaryti arba morališkai suriša, užmezga moralinį ryšį. Tuo būdu įstatymas skiriasi nuo patarimo, kurs savaime neužkrauja priedermės, tik pataria ką daryti ar ko nedaryti. Tas pats pasakytina apie instrukciją, pastoralinį paraginimą (adhortatio pastoralis), įspėjimą (monitum), regulas, normas ir t.t.

Patarimo kai kuriais atvejais vis dėlto reikia klausyti (obligationem inducit), turi tokią pat priedermę, kur ir įstatymas. Tai šie trys atvejai:

a) Kai patarimo laikytis apsižadėta, pav., vienuoliai turi laikytis trijų evangeliškų patarimų, būtent, skaistybės, neturto ir klusnumo. Bet čia pati priedermė kyla ne iš patarimo, tik iš apžadų.

b) Kai kurio rašto ar įsakymo žodžiai materiališkai reiškia patarimą, paraginimą, instrukciją ir t.t., o formališkai yra ne kas kita, kaip įstatymas ar įsakymas. Tai yra tada, kai patarimo medžiaga savaime yra būtina ir tik iš pagarbos vartojama raginamoji forma. Pavyzdžiu gali eiti kan. 338, §§ 1 ir 3, kur vyskupai raginami niekur neišvykti kai kuriais šventadieniais ir tam tikru metu.

c) Kai instrukcija, paraginimas, regulos ar normos yra ne kas kita, kaip seniau išleisto įstatymo ar įsakymo priminimas, pav., Sakramentų kongregacijos 1921 m. 4 liep. instrukcija „Iterum". Tas pat pasakytina, kai kalbamieji raštai kalba apie Dievo teisių įsakymus ar įstatymus.

2) Proto sutvarkymas (ordinatio rationis). Vadinasi, įstatymas turi būti protingas (l. rationabilis), doras (honesta) ir teisingas (iusta). Atbulai, įstatymas negali įsakyti to, kas nesutinka su sveiku protu ar Dievo teisėmis, yra bloga ar neteisinga.

Be kitko, neteisingas yra tas įstatymas, kurio negalima įvykdyti. Negalima fiziškai ar bent morališkai. Pirmasis dalykas savaime aiškus. Antrasis yra tada, kai įsakomi labai sunkūs, visiems sunkiai įvykdomi dalykai. Nes įstatymai leidžiami žmonėms. Todėl turi būti sutaikinti su bendra žmonių įgimtimi. O bendros žmonių jėgos yra žmogiškos ir konsekventiškai ne labai stiprios. Be to, leidžiant įstatymus, reikia dar atsižvelgti į krašto įpročius, vietos ir laiko savumus ir t.t. Nes tai taip pat yra glaudžiai susiję su bendra žmonių įgimtimi.

Kadangi negalima įsakyti nepakeliamų dalykų, tai negalima įsakyti herojiškų veiksmų (actus heroicos) visiems žmonėms, visai bendruomenei — visi jų nepakels.

Bažnyčia herojiškus veiksmus įsakyti tegali šiais atvejais:

a) Jei herojiško veiksmo reikalauja visuomenės gerovė. Pav., klebonams įsakyta yra administruoti paskutinius sakramentus net su dideliu pavoju užsikrėsti liga ir t.t.

b) Jei kas laisvai įstoja į tokį luomą, kurs reikalauja herojiškų veiksmų. Pav., vienuolės (moniales) turi laikytis amžinos klauzūros, misionieriai laikyti misijas laukiniams žmonėms ir t.t.

c) Kai, vyresniojo nuomone, herojiško veiksmo morališkai reikia kuriam laisvam luomui išlaikyti. Nes, stodami į kurį laisvą luomą, virtuališkai priimame priedermę laikytis tam luomui morališkai reikalingų dalykų. Pav., šv. tėvas Bonifacas VIII dėl tam tikrų aplinkybių įsakė amžiną klauzūrą net toms vienuolėms, kurioms jų regulomis pirma nebuvo įsakyta[1]).

Ar Bažnyčia gali įsakyti visai išvidinius veiksmus (actus mere internos) išorinėj srity, ginčijamasi. Tai vieni neigia, nes Bažnyčia negalinti bausti už tokius veiksmus ir išorinėj srity niekada jų neįsakinėjanti[2]). Kiti tai tvirtina[3]). Paskutiniųjų įrodymai yra šie: a) Bažnyčia turinti įstatymų leidybą be restrikcijos; b) Bažnyčia esanti dvasinė draugija — galinti įsakyti visai dvasinius dalykus, ir c) Bažnyčia iš tiesų įsakinėjanti visai išvidinius dalykus, pav., kunigui trupučiuką pamedituoti po mišių komunijos ir t.t. Kadangi antrosios nuomonės įrodymai yra svarbesni, tai ji bene yra apytikresnė.

3) Visuomeninei Bažnyčios gerovei. Tuo išreiškiamas pasyvus bažnytinių įstatymų subjektas — bažnytinė visuomenė, ir tikslas — bažnytinės visuomenės gerovė.

Quoad primum, įstatymai išleisti tegalimi tam tikrai bendruomenei, visiems jos nariams ar bent vienodos padėties, tam tikros kategorijos asmenims, pav., dvasiškiams, vienuoliams ir t.t. Be to, bažnytiniai įstatymai tegalimi išleisti tam tikra prasme tobuloms bendruomenėms, t. y. tokioms bendruomenėms, kurios gali „politiškai" tvarkytis (capax gubernii seu regiminis politici). Tokių bendruomenių pavyzdžiu eina: visa

[1]) C. un., *de statu regularium*, III, 16, in VI°.

[2]) Pav.: Suarez, De legibus, IV c. 12-13; S. Alfonsus, Theologia moralis, n. 100; I. D'Annibale, Summula theologiae moralis, Neate 1874, I n. 100; Benedictus XIV, De synodo dioecesana, IX, n. 4; Innocentius III, c. 34, X, *de simonia*, V, 3; Fr. Wernz, Ius decretalium, Prati 1915, II[3] n. 210; Billot, De Ecclesia, Prati 1909, I 161; ir t.t.

[3]) Pav.: Ballerini-Palmieri, Opus theologiae moralis, I n. 308; G. Sebastianelli, Praelectiones iuris canonici, Romae 1896, I 50; I. Devoti, Ius canonicum universum, I tit. 2 § 3; H. Noldin, De principiis theologiae moralis, Oeniponte 1920, I[12] n. 138; Th. Maroto, Institutiones iuris canonici, Matriti 1919, I 185; H. I. Cicognani, Ius canonicum, Romae 1925, II 60-63; F. M. Cappello, Summa iuris publici ecclesiastici[2], Romae 1928, 173-177, ir t.t.

Bažnyčia, atskira valstybė ar kraštas, bažnytinė provincija, vyskupija, vienuolijos. Atbulai, bažnytinių įstatymų negalima išleisti netobuloms kalbamosioms bendruomenėms, pav., parapijai, kapitulai, vienuolynui arba vienuolių namui, draugijai, brolijai, šeimai, mokyklai ir t.t.

Juo labiau bažnytinių įstatymų negalima išleisti fiziniam asmeniui, atskiram žmogui, individui.

Įstatymai, išleisti netobuloms ką tik kalbėtosioms bendruomenėms ir fiziniams asmenims, vadinasi kitais vardais, k. a., įsakymais, dekretais ir t.t.

Quoad secundum, kiekvienas įstatymas tegalimas leisti visuomenės gerovei. Taip pat bažnytiniai įstatymai leidžiami bažnytinės visuomenės gerovei. Čion eina visa tai, ko reikia Bažnyčios tikslui pasiekti. Galima įsakyti net tai, be ko negalima pasiekti visas tikslas, be ko tik iš dalies tepasiekiamas tikslas. Atbulai, Bažnyčia negali įsakyti ką privatinei gerovei ir stačiai naudingų dalykų. Taip pat yra pasaulinėj įstatymų leidyboj. Įstatymų leidyba ir duota visuomenės gerovei.

4) Kieno yra dalykas rūpintis Bažnyčios bendruomene. Tai bažnytinių įstatymų autorius.

Šiaipjau įstatymus leisti tegali tas, kas turi tam tikrą įstatymų leidybą. Bažnytinius įstatymus leisti taip pat tegali tas, kas turi bažnytinių įstatymų leidybą. Atbulai, įstatymams leisti neužtenka kitos viešos valdžios, pav., teisėjo, administratyvinės. Juo labiau neužtenka privatinės, taip ekonominės, taip viešpaties (potestas economica et dominativa), kur turi tėvai vaikų atžvilgiu, vyras žmonos atžvilgiu, klebonas parapijiečių atžvilgiu, mergaičių vienuolių vyresniosios vienuolių atžvilgiu ir t.t. Jie tegali įsakyti (dare praecepta), tik ne leisti įstatymus.

Apie bažnytinių įstatymų autorių dar kalbėsime žemiau.

5) Patvariai. Vadinasi, bažnytiniai įstatymai turi būti ne laikinai, tik patvariai ar, pasak kitų, amžinai leidžiami. Tik šis patvarumas (firmitas, stabilitas, perpetuitas) nereiškia lotyniškojo „aeternitas", kur per amžius tvertų; nes bažnytiniai įstatymai ilgainiui gali patys pasibaigti, gali juos atšaukti kompetentingas vyresnysis. Jis reiškia šiuos tris dalykus: a) Nesibaigia, pasibaigus įstatymo leidėjo teisėms, pav., mirus, kitur perkėlus ir t.t. b) Saisto ne tik šiandienykščius, bet taip pat būsiančius Bažnyčios narius. c) Įstatymas turi galią tolei, kolei atšaukiamas ir t.t.

Jei įstatymas laikinai teleidžiamas, tai yra įsakymas, dekretas ir t.t.

6) Išleistas. Tai įstatymo sustatymas, pasirašymas ir galutinis parengimas. Tik iš tiesų jis maža tesiskiria nuo

įstatymo paskelbimo; nes kan. 8, § 1 įstatymai tada ir teišleidžiami, kai teisiai paskelbiami.

7) Teisiai paskelbtas. Apie tai kalbėsime žemiau.

18. Padalinimas. — Bažnytiniai įstatymai skirstomi šaip:

1) Teritorialiniai (l. territoriales seu locales) ir asmeniniai (personales aut extraterritoriales), žiūrint į tai, ar tarpiškai ar betarpiškai liečia teritoriją ar asmenis.

2) Įsakomieji (l. affirmativa seu praecipiens), draudžiamieji (l. negativa seu prohibens) ir leidžiamieji (l. permittentes), žiūrint į tai, ar kas įsakoma, ar draudžiama, ar nei įsakoma nei draudžiama.

3) Stačiai draudžiamieji (simpliciter prohibentes) ir panaikinamieji (irritantes) ar negalingais padaromieji (inhabilitantes). Pirmieji stačiai draudžia, bet nenaikina veiksmo; veiksmas yra draudžiamas, bet tikras (actus est illicitus, sed validus), pav., draudžiamosios moterystės kliūtys. Antrieji liečia veiksmus ir juos ne tik draudžia, bet dar naikina; veiksmas yra joks (nullus, invalidus), pav., suardomosios moterystės kliūtys. Tretieji liečia asmenis ir juos padaro negalingais ką padaryti, pav., kan. 2294 (gauti beneficijas), 2390, § 2, 2394, n. 1, 2395 ir t.t.

4) Stačiai įsakomieji (l. moralis seu praeceptiva), baudžiamieji (poenales) ir mišrūs (mixta). Tai pareina nuo to, ar tik įsakoma, draudžiama, ar baudžiama, ar įsakoma, draudžiama ir baudžiama.

19. Autorius. — 1. Visuotinius bažnytinius įstatymus gali leisti štai kas:

1) Šv. tėvas.

2) Visuotinis susirinkimas (concilium oecumenicum).

Atbulai, visuotinių bažnytinių įstatymų negali leisti Kardinolų Kolegija ir kongregacijos. Išimtis — jei šv. tėvas tam tikrai įgalioja.

2. Dalinius bažnytinius įstatymus, be visuotinių įstatymų leidėjų, gali leisti:

1) Plenariniai ir provincialinai susirinkimai savo kraštams ar provincijoms.

2) Patriarchai, primatai, arkivyskupai metropolitai, arkivyskupai, vyskupai savo vyskupijoms. Tai jie gali taip dieceziniame sinode, taip stačiai.

3) Apaštališkieji administratoriai savo teritorijai pagal Apaštališkojo Sosto paskyrimo raštą.

4) Apaštališkieji vikarai ir prefektai savo teritorijai, kaip ir vyskupai. Išimtis — jei ką Šv. Sostas yra sau rezervavęs.

5) Abatai ir pralotai nullius savo teritorijai, kaip ir vyskupai.

6) Katedros kapitula, kai, vakuojant vyskupo sostui ar tam tikrai esant vyskupui sukliudytam, valdo vyskupiją.

7) Kapitularinis vikaras, išėmus tai, kas teisėmis draudžiama.

8) Generalinis vikaras tam tikru vyskupo mandatu.

9) Vyriausi išimtųjų regularių vienuolių kunigų vyresnieji (superiores maiores) ir kapitulos savo valdiniams ir t.t.

20. Savumai. — 1. Bažnytiniai įstatymai turi du svarbiausius savumus, būtent, teritorialumą (territorialitas) ir iretroaktyvumą (irretroactivitas).

2. Bažnytiniai įstatymai, apskritai, yra teritorialiniai. Apie tai kan. 8, § 2 pasakyta: „Nespėjama, kad įstatymas esąs asmeninis, tik teritorialinis, nebent jei kas kita būtų žinoma". Kadangi pasakyti be restrikcijos, tai kalbamieji įstatymai suprastini taip daliniai, taip visuotiniai. Kalbamasis spėjimas yra teisių (praesumptio iuris).

Visuotiniai įstatymai yra asmeniniai šie:

1) Tie įstatymai, kurie aiškina įgimtąją ir pozityvines Dievo teises; nes šios teisės visai nėra susijusios su jokia vieta ar teritorija.

2) Tie įstatymai, kurie betarpiškai liečia asmenines bendruomenes, pav., vienuolius. Bet kartais ir tie įstatymai betarpiškai leidžiami teritorijai. Tada yra teritorialiniai.

3) Asmenų savumų įstatymai, t. y. kur determinuojama asmenų padėtis, galingumas (habilitas et capacitas) ir t.t. Pavyzdžiu gali eiti amžiaus, iregularitatės ir moterystės kliūčių įstatymai.

4) Įvairių Apeigų liturginiai įstatymai, pav., kan. 816 graikų apeigų kunigas net Vakarų Apeigų bažnyčioj laikyti mišias turi pagal savo apeigas ir lotyniškųjų apeigų kunigas net Rytų Apeigų bažnyčioj laikyti mišias turi pagal savo apeigas. Tik čia gali būti viena kita išimtis.

5) Asmeninių priedermių įstatymai, pav., dvasiškių priedermė kasdien kalbėti rožančių, katalikų priedermė išklausyti mišių sekmadieniais ar įsakytais šventadieniais.

Daliniai asmeniai įstatymai:

1) Tie įstatymai, kurie betarpiškai liečia asmenines bendruomenes. Jei betarpiškai leidžiami teritorijai, tai jau kitas dalykas.

2) Tie Apaštališkojo Sosto įstatymai, kurie taip išleisti kurios teritorijos asmenims, jog saisto net kitur, pav., vyskupų ir kapitulų pralotų ir kanauninkų priedermė kalbėti breviorių net svetur pagal savo rubricėlę.

3) Tie įstatymai, kurių objektas yra asmenų padėtis ar savumai, pav., jei vyskupas savo valdiniams uždraustų eiti tonsūros prieš 18 m. amžiaus.

4) Asmeninių priedermių, pav., jei kurs vyskupas įsakytų savo dvasiškiams kas savaitė eiti išpažinties.

5) Tie vyskupo įstatymai, kuriuose pasakyta, jog saistą net svetur, pav., Telšių vyskupijos draudimas lankyti Kauno ir kitų miestų operas ir dramas.

Dar yra teritorialinių ir asmenių įstatymų drauge. Pavyzdžiu gali eiti klebono priedermė laikyti mišias pro populo, kur laikytinos yra savo bažnyčioj ir, negalint to dalyko padaryti, bet kur. Tokie įstatymai turi, kaip matome, dvilypę priedermę: teritorialinę quoad observantiam ir asmeninę quoad obligationem.

Jei abejojama, ar įstatymas esąs teritorialinis ar asmeninis, tai laikytinas teritorialiniu. Nes kan. 8, § 2, kaip matėme, bažnytiniai įstatymai spėjami esą teritorialiniai.

3. Bažnytinių įstatymų iretroaktyvumas yra tai, kad neliečia buvusių veiksmų, nežiūri atgal, „non respicit retro". Apie tai kan. 10 parašyta: „Įstatymai teliečia būsiančius, ne buvusius dalykus, nebent jei apie tai įvardytai būtų pažymėta".

Įstatymų iretroaktyvumas jau buvo žinomas romėnų teisėse. Jo pamatas yra tas, kad įstatymas yra veiksmų taisyklė ir konsekventiškai buvęs veiksmas nebegali eiti jo medžiaga.

Kiekvienas įstatymas turi iretroaktyvumą. Išimtis — jei įstatymų leidėjas ką pažymėtai pažymėtų. Tai padaryti kartais gali. Tik čia liečiamas ne įvykęs veiksmas. Čia teliečiami padariniai.

Įstatymų leidėjas šiais dvejais atvejais gali paliesti buvusius veiksmus:

1) Quoad effectus irritantes — gali panaikinti ar atšaukti buvusių veiksmų padarinius. Pav., jei moterystė taisoma iš šaknų, tai pačiu įvykiu legalizuojami neteisūs vaikai. Jie padaromi teisi nuo pat pradžių, lyg visada buvę teisūs. Tik čia veiksmas turi būti galimas panaikinti; nes jei panaikinimas prieštarautų Dievo teisėms, tai apie jį negali būti nė kalbos, pav., pakrikštytųjų tvirta ir pavartota moterystė yra absoliutiškai nepanaikinama.

2) Quoad actus inhabilitantes — dėl kurio buvusio veiksmo galima išleisti negalingumas (inhabilitas) ateičiai, pav., iregularitatė, moterystės kliūtis. Tai nėra bausmė. Todėl nesvarbu, ar anas veiksmas buvo draudžiamas ar ne. Tai tėra atėmimas kurios teisės — visuomenės gerovei įsakoma tam tikra sąlyga, reikalavimas.

21. Paskelbimas. — 1. Kan. 8, § 1: „Įstatymai išleidžiami tada, kai paskelbiami".

Įstatymų paskelbimas yra įstatymo leidėjo tam tikras pranešimas įstatymo savo valdiniams (intimatio seu denuntiatio legis a legislatore communitati facta). Tam tikras pranešimas — reikia šiek tiek iškilmingai paskelbti.

Įstatymų paskelbimas skiriasi nuo paskleidimo (divulgatio). Paskutinysis yra ne kas kita, kaip įstatymo paplatinimas valdiniams. Tai padaryti įvairiai galima. Galima net privatiškai. Be to, įstatymo paskelbimas skiriasi nuo noticijos (notitia legis). Tai įstatymo sužinojimas. Jis neuždeda dar jokios priedermės. Atbulai, paskelbtas įstatymas gali būti vieno kito nežinomas, bet jau in actu primo arba savaime saisto visus ir net in actu secundo saisto nežinančius kai kurių padarinių atžvilgiu.

Įstatymai būtinai turi būti paskelbiami. Kitaip neturi galios, nėra priedermės jų laikytis. Tai įrodo štai kas:

1) Įstatymas yra valdinių veiksmų taisyklė ir matas. Normos turi būti žinomos — žinomos autentiškai.

2) Įstatymas yra bendras įsakymas, duotas visuomenei. Todėl turi būti pranešamas visuomenei proporcingu būdu, t. y. viešai ir iškilmingai. Tai ir yra paskelbimas.

3) Įstatymas yra vyresniojo, viešo asmens; yra viešа įstatymo leidėjo valia. Todėl įstatymas viešai turi būti praneštas. Įstatymas, tiesa, jau prieš paskelbsiant gali savaime (in se) būti pabaigtas, tikras. Todėl teorijoj galime sutikti su tais, kurie paskelbimą vadina išoriniu įstatymo elementu, ne visai esminiu elementu. Bet praktikoj paskelbimą turime laikyti sąlyga sine qua non; nes jei paskelbimas nepriderėtų prie esmės, vis dėlto pridera prie egzistencijos.

2. Daiktų įgimtimi (ex natura rei) nėra determinuota įstatymų paskelbimo būdo. Užtenka paprasčiausiai paskelbti, kad tik žmonės galėtų sužinoti.

Įstatymų paskelbimo būdą nutarti yra paties įstatymo leidėjo dalykas. Išimtis — jei vyresnys įstatymų leidėjas paskirtų tam tikrą būdą žemesniam leidėjui.

Kalbant apie įstatymų paskelbimą, reikia skirti Apaštališkojo Sosto ir kitų įstatymus.

Quoad primum, seniau šv. tėvas savo konstitucijas ir dekretus siuntinėdavo į bažnytines provincijas paskelbti atskirose provincijose ar vyskupijose. Todėl buvo padaroma daug rašto egzempliorių, iš kurių pirmasis, lyg autentiškas tipas ir originalas, buvo laikomas šv. tėvo archyve ir kiti buvo autentiški nuorašai, vadinosi litterae apertae arba a paribus ir buvo siuntinėjami per kunigus, diakonus, akolitus.

Kalbamieji laiškai ne visada buvo duodami visiems vyskupams, tik dažnai buvo adresuojami apaštališkiesiems vikarams, primatams ar net metropolitams, kurie paskiau persiųsdavo savo vyskupams. Vėliau kai kurie šv. tėvo įstatymai buvo įsakoma paskelbti provincialiniuose ar nacionaliniuose susirinkimuose. Dekretalių autentinės kolekcijos paskelbtos, nusiunčiant katalikų universitetams. XIII amž. šv. tėvo įstatymai įprasti paskelbti, iškabinant viešesniose Romos vietose.

Bent paskesniais laikais įstatymai buvo iškabinami prie apaštališkosios kancelarijos, Inocento kūrijos (kur buvo šv. tėvo tribunolai), Laterano ir Vatikano bazilikų durų ir t.t. Tas būdas išnyko po 1870 m. ir nuo to laiko šv. tėvo raštai skelbiami Romos Kūrijos oficijose. Galop, šv. tėvas P i j u s X const. „Promulgandi" Apaštališkojo Sosto raštus skelbti įsakė oficialiniame Vatikano organe „Acta Apostolicae Sedis" nuo 1909 m. 1 saus. Šiandien kan. 9: „Apaštališkojo Sosto išleistieji įstatymai paskelbiami, įdedant **oficialiniame Apaštališkojo Sosto Aktų organe**, nebent jei atskirais atvejais būtų įsakytas kitas būdas paskelbti, ir savo galią teigyja po trijų mėnesių nuo **Aktu** numerio datos, nebent jei daiktų įgimtimi tuoj saistytų ar pačiame įstatyme tam tikrai ir pažymėtai būtų paskirtos trumpesnės ar ilgesnės vakacijos".

Pasakyta — p o t r i j ų m ė n e s i ų. Mėnesiai imami yra kalendoriaus. Pirmoji diena įskaitoma ir baigiasi, prasilėjus tos pačios datos 4-tojo mėnesio dienai. Pav., jei Apaštališkojo Sosto oficialinio organo data yra *2* sausio, tai įstatymas įgyja galią, užstojus *2* bal. Tai pasakytina apie šiaipjau ir baudžiamuosius, išorinės ir sąžinės srities ir t.t. įstatymus.

Išimtys yra šios:

1) „Nebent jei daiktų įgimtimi tuoj saistytų". Tokie yra įgimtosios ir pozityvinių Dievo teisių deklaracijos ar paaiškinimai, dogmatiniai ir dorovės įstatymai (leges dogmaticae de fide et moribus) ir visai paaiškinamieji įstatymai (mere declarativa interpretatio legis).

2) „Nebent jei... pačiame įstatyme tam tikrai ir pažymėtai būtų paskirtos trumpesnės ar ilgesnės vakacijos". Tai daroma tam tikrose aplinkybėse ar dėl tam tikrų priežasčių. Pav., Kodeksas I. C. po metų teigijo galią.

Bažnytiniams įstatymams duodamos vadinamosios įstatymų vakacijos tam, kad žmonės galėtų gerai susipažinti su nauju įstatymu.

Plenarinių ir provincialinių susirinkimų įstatymai kan. 291, § 1 paskelbiami paties susirinkimo nutartu būdu ir įgyja galią jo paskirtu metu.

Kan. 335, § 2 vyskupų įstatymų paskelbimo būdą nutarti yra paties įstatymo leidėjo dalykas ir tuoj įgyja galią. Išimtis — jei vyskupas ką kita pažymėtų pačiame įstatyme. Lietuvos vyskupų įstatymai įprastai skelbiami „Tiesos Kely", oficialinėj daly.

3. Bažnytiniams įstatymams nereikia žmonių priėmimo (acceptatio seu receptio ex parte subditorum). Nes bažnytinių įstatymų leidėjai turi visišką įstatymų leidybą. Tik jei kurs Apaštališkojo Sosto įstatymas ne labai tiktų pačiam kraštui, tai vietos ordinaras gali kreiptis į Šventąjį Sostą ir tuo metu sustabdyti įstatymo veikimą, iki bus gautas atsakymas. Jei

kurs žemesnių įstatymų leidėjų įstatymas netiktų, tai galima kreiptis į įstatymų leidėją, tik paties įstatymo vis dėlto nesustabdoma.

II. PASYVŪS BAŽNYTINIŲ ĮSTATYMŲ SUBJEKTAI.

22. Medžiaga. — 1. Apibrėžimas, 2. Dievo teisių, 3. Bet kurių bažnytinių įstatymų, 4. Visuotinių bažnytinių įstatymų, 5. Keleiviai, 6. Perėjūnai ir 7. Patys įstatymų leidėjai.

23. Apibrėžimas. — Pasyvus įstatymų subjektas vadinasi ne tik tas, kurs aktuališkai (in actu secundo), bet taip pat tie, kurie habituališkai (in actu primo) turi laikytis įstatymo. Jei kas nė habituališkai nepriklauso įstatymo, tai sakoma, jog jo nesaistąs įstatymas (non teneri lege), ir visai gali nesilaikyti įstatymo. Kas aktuališkai turi laikytis įstatymo, tas, nesilaikydamas jo, formališkai sulaužo įstatymą. Kas tik habituališkai turi laikytis įstatymo, tas pateisinamas yra nesilaikyti įstatymo ir, nesilaikydamas jo, materiališkai tesulaužo.

24. Dievo teisių įstatymų. — 1. Įgimtosios teisės turi laikytis visi žmonės. Vaikai ir nuolatiniai (habituales) bepročiai jų turi laikytis in actu primo. Todėl negalima šių asmenų solicituoti, kad juos laužytų. Atbulai, vaikai ir nuolatiniai bepročiai in actu secundo neturi laikytis įgimtosios teisės, nes neturi proto. Todėl, nesilaikydami įgimtosios teisės, materiališkai ją tesulaužo.

2. Taip pat visi žmonės turi laikytis pozityvinių Dievo teisių, pav., vaikai, nusidėjėliai prieš septynerius metus, turi išpažinti nuodėmę. Tik nekrikštytųjų nesaisto tos teisės, kurios suponuoja krikštą, pav., priedermė eiti kitų įsakytų sakramentų.

25. Bet kurių bažnytinių įstatymų. — Kan. 12 visai bažnytinių įstatymų laikytis teturi štai kas:

1) Pakrikštytieji. Nesvarbu, ar krikštas yra privatinis ar iškilmingasis, katalikiškas ar šiaipjau krikščioniškas. Nes krikštas yra Bažnyčios durys, kur amžinai įeinama į šią draugiją. Krikštu amžinai įstojama į Bažnyčią, tampama Jos valdiniu. Atbulai, visai bažnytiniai įstatymai savaime nesaisto nekrikštytųjų. Tai pasakytina net in actu primo. Nes įstatymų teturi laikytis valdiniai. Nekrikštytieji nėra Bažnyčios valdiniai. Jei bažnytinis įstatymas būtų įgimtosios ar pozityvinių Dievo teisių aiškinimas ar determinacija, tai saisto net nekrikštytuosius. Pasakiau s a v a i m e, nes atsitiktinai (per accidens) kartais ir nekrikštytieji turi laikytis bažnytinių įstatymų. Tai yra tada, kai jie susitinka kai kuriuose dalykuose su pakrikštytaisiais. Pav., žydas, norėdamas tuoktis su katalike, turi laikytis kulto skirtumo kliūties ir katalikiškų jungtuvių formos. Kitaip jo moterystė būtų netikra.

2) Kas užtektinai turi proto. Čion neįeina dar užtektinai neįgiję proto, pav., vaikai, ir bepročiai, idijotai ir habituališkai užtektinai nevaldą protu (qui habitualiter sufficienti usu rationis non gaudent). Nes įstatymas yra „ordinatio rationis", o čia proto nėra. Tie asmens nė žinoti negali įstatymo. Atbulai, pasigėrę, miegą, suhipnotizuoti, laikiniai bepročiai ir, apskritai, monomanai yra pasyvūs įstatymų subjektai, tik aktuališkai neturi priedermės laikytis įstatymų; nes jie nevaldo protu.

3) Vaikai, sukakę septynerius metus amžiaus; nes jie jau suponuojami užtektinai turį proto. Atbulai, vaikai iki septynerių metų amžiaus nėra bažnytinių įstatymų pasyvus subjektas. Tai pasakytina net tada, kai jau anksčiau būtų užtektinai įgiję proto. Nes težiūrima į „ordinarie contingentibus", kaip įprastai yra — septynerių metų vaikas įprastai jau užtektinai turi proto.

Kalbamojo dalyko išimtis — „nebent jei teisėmis kas kita būtų pažymėtai pasakyta" — kan. 12. Taip, vaikai, užtektinai įgiję proto, jau prieš septynerius metus amžiaus yra pažymėtai jiems išleistų įstatymų ir Dievo teisių aiškinimų pasyvus subjektas. Svarbesni tie atvejai yra kan. 859, 860 ir 906 — metinės išpažinties ir velykinės komunijos, kan. 854, § 2 — viatiko ir kan. 940 — paskutinio patepimo įsakymai.

Dar pažymėtina tai, kad po septynerių metų amžiaus vis dėlto dažnai atsižvelgiama į nepribrendusį amžių ir konsekventiškai paleidžiama nuo kai kurių sunkesnių dalykų, pav., kan. 1254, § 2 nepilnamečiai neturi priedermės laikytis pasninko (ieiunii) įsakymo ir kan. 2230 nepribrendę neužsitraukia įvykio bausmių.

Pastebėjimas. — Ekskomunikuotas, eretikai ir atskalūnai savaime turi laikytis bažnytinių įstatymų, nes tebėra Bažnyčios valdiniai ir kitaip jų nenormališka padėtis jiems duotų naudą. Atsitiktinai jie pateisinami nuo kai kurių įstatymų. Tai yra tada, kai pažymėtai paleidžiami, pav., kan. 1099, § 2 kai kurie eretikai ir atskalūnai gali nesilaikyti katalikiškų jungtuvių formos, ar draudžiama kas daryti, pav., kan. 2259 ekskomunikuoti klausyti mišių, ar Bažnyčia neverčia laikytis kai ko, kad nesidaugintų nuodėmės. Bažnyčia kalbamiesiems asmenims teįsako būtinai laikytis tų įstatymų, kurie liečia visuomenės gerovę ir saugoja viešą tvarką (ordinem publicum), t. y. panaikinamųjų, pav., moterystės kliūčių, negalingais padaromųjų (inhabilitantes), bendrųjų baudžiamųjų ir t.t. Jei eretikas ir atskalūnas yra gimęs ir išaugintas Bažnyčioj ar buvęs atvirtęs, tai turi laikytis įstatymų, „qui respiciunt propriam sanctificationem". Jei eretikas ar atskalūnas yra gimęs ir išaugintas erezijoj ar atskaloj, tai apytikriau neturi priedermės laikytis kalbamųjų įsta-

tymų, pav., švenčių, pasninkų ir t.t. Tik eretikai ir atskalūnai, nesilaikydami bet kurių bažnytinių įstatymų, dėl nežinojimo nenusideda.

26. Visuotinių bažnytinių įstatymų. — Kan. 13, § 1: „Generalinių arba visuotinių įstatymų turi laikytis visur tie, kuriems yra išleisti". Tai suprastina pagal atskirų įstatymų savumą. Paskutinysis dalykas reiškia: 1) Visuotinių asmeninių įstatymų reikia laikytis visur. Išimtis — jei kur gauta dispensa. 2) Visuotinių teritorialinių įstatymų reikia laikytis savo teritorijos ribose.

27. Dalinių bažnytinių įstatymų. — Kan. 13, § 2: „Dalinių teritorialinių įstatymų turi laikytis visi tie, kuriems yra išleisti, ten turi buveinę ar lyg buveinę ir iš tiesų gyvena, išėmus kan. 14 įsakymą".

Šis kanonas tam tikrai kalba apie dalinius įstatymus. Jie tesaisto: 1) Tuos, kuriems išleisti. 2) Jei pasyvus subjektas ten turi buveinę ar lyg buveinę. Kas tai yra, žiūr. kan. 92-95. 3) Jei pasyvus subjektas toj vietoj gyvena. Gyventi reiškia iš tiesų ten būti. Nesvarbu, ar ilgai ar trumpai. Kai tik išvykstama iš ten, įstatymas nebesaisto. Visos šios trys sąlygos imtinos yra ne disiunctive arba skyrium, bet cumulative arba drauge.

Daliniai asmeniniai įstatymai saisto taip pat, kaip visuotiniai, t. y. visur.

28. Keleiviai. — 1. Keleiviais, kaip matysime žemiau, vadinami tie, kurie turi buveinę ar lyg buveinę, tik dabar kur kitur yra, pav., keliauja, trumpai išvyksta ir t.t.

2. Kan. 14, § 1: „Keleivių:

1°. Nesaisto savo teritorijos daliniai įstatymai, kolei jie ten nėra, nebent jei jų nesilaikymas kenktų savo teritorijoj ar įstatymai yra asmeniniai".

Kenkia savo teritorijoj labiausiai tie įstatymai, kurie quoad observantiam yra teritorialiniai ir quoad obligationem yra asmeniniai, pav., rezidencijos priedermė, priedermė dalyvauti dieceziniame sinode ir t.t.

„2°. Nė (nesaisto) įstatymai tos teritorijos, kur esama, išėmus tuos, kurie rūpinasi viešа tvarka ar determinuoja veiksmų formalumus".

Išimtys: 1) Viešos tvarkos įstatymai. Tai baudžiamosios teisės platesne prasme, kur leidžiamos yra ne tik nubausti, bet taip pat už akių užbėgti nusikaltimams. Be to, čion įeina viešos apsaugos, higienos, padorumo, nejudomųjų turtų, sutarčių substancijos (esminės išvidinės sąlygos ir elementai) ir padarinių (šalių juridiniai santykiai) ir t.t. 2) Veiksmų formalumų įstatymai. Tai sutarčių, testamentų, teismo ir t.t. formalumai.

„3°. Saisto visuotiniai įstatymai, nors jo teritorijoj neturėtų galios; atbulai, nesaisto, jei toj vietoj neturi galios".

Saisto visuotiniai įstatymai, nors jo teritorijoj neturėtų galios — nebūtų priedermės jų laikytis teritorialiniu indultu, pav., dispensa nuo pasninko, privilegija, konkordatu ar teisiu įpročiu. Kas kita asmeniniai indultai, privilegijos ar dispensos — visur galima jais naudotis. Tik reikia vengti, kad nebūtų papiktinimo.

Nesaisto, jei toj vietoj neturi galios; nes tai laikoma lyg vietos privilegija, kuria gali naudotis visi.

29. Perėjūnai. — 1. Perėjūnais vadinami tie, kurie niekur neturi buveinės ar lyg buveinės, kaip dar kalbėsime žemiau.

2. Kan. 14, § 2: „Perėjūnus saisto taip visuotiniai, taip daliniai įstatymai tos vietos, kur jie yra".

30. Patys įstatymų leidėjai. — Ar įstatymų leidėjai turi laikytis savo įstatymų? Čia reikia skirti kolegialiniai ir atskiri leidėjai.

Jei įstatymą išleido kolegija, pav., provincialinis, plenarinis ar visuotinis susirinkimas, tai atskiri kolegijos įstatymų leidėjai turi laikytis įstatymo. Nes kolegija yra vyresnė ir atskiri įstatymų leidėjai yra valdiniai. Todėl vyskupai turi laikytis plenarinių susirinkimų nutarimų. Išimtis — šv. tėvas visuotinio susirinkimo atžvilgiu; nes jis yra visuotinio susirinkimo ne tik narys, bet ir galva; nieku gyvu nėra valdinys.

Jei įstatymą išleidžia atskiras įstatymų leidėjas, tai niekas negali priversti laikytis savo įstatymo (quoad vim coactivam, sub poena); nes čia niekas įprastai savęs neverčia. Jis vis dėlto turi priedermę laikytis tų savo įstatymų, kurie sutinka su jo padėtimi ir asmeniu (quoad vim directivam seu praeceptivam, sub culpa). Kitaip jis nusidėtų, bent mažai (sub levi). Bet ta priedermė kyla ne stačiai, arba iš paties įstatymo, tik nestačiai iš padorumo (honestate). Nes keista atrodytų netaikinti sau to, ką pats laiko reikalingu visuomenės gerovei pasiekti. Kas pasakyta apie patį įstatymų leidėją, tas pat pasakytina apie teisų jo jurisdikcijos įpėdinį. Nes pirmatakas ir įpėdinis yra tos pačios juridinės padėties.

III. ĮSTATYMŲ PRIEDERMĖ IR KITI PADARINIAI.

31. Medžiaga. — 1. Įstatymų priedermė, 2. Paaiškinamieji ir t.t. įstatymai, 3. Abejojimas, 4. Nežinojimas ir 5. Klaida.

32. Įstatymų priedermė. — 1. Kiekvienas įstatymas turi priedermę — reikia jo laikytis, priedermė yra jo laikytis. Priedermė yra esminė įstatymo dalis. Jei įstatymas neturėtų priedermės, tai liautųsi buvęs įstatymas, būtų tik patarimas ir tt.

2. Įstatymų priedermė skirstoma šiaip:

1) Pozityvinė ir negatyvinė, žiūrint į tai, ar reikia kas daryti ar ko nedaryti.

2) Ad culpam, ad poenam, ad culpam et poenam. Pirmoji vadinasi ta, kuri tik ką įsako padaryti ar draudžia. Antroji — kai įstatymo laužytojai teužsitraukia bausmę. Tik bažnytinių tokių įstatymų nėra. Trečioji — kur įstatymo laikytis verčia sąžinė ir kitaip užsitraukiama bausmė. Tokie yra visi baudžiamieji bažnytiniai įstatymai.

3) Didelė ir maža (obl. gravis et levis), veizint į tai, ar didelė ar maža nuodėmė yra nesilaikyti įstatymo. Pats priedermės didumas sužinomas yra iš įstatymo objekto, aplinkybių, įstatymo tikslo ir labiausiai įstatymo leidėjo intencijos. Tik įstatymų leidėjas didelę priedermę tegali įsakyti dideliuose dalykuose, kai medžiaga yra didelė. Ar kas iš tiesų griežtai įsakyta, reikia žiūrėti į įstatymo žodžius, bausmes, kanonistų nuomonę ir žmonių praktiką. Atbulai, įstatymų leidėjas negali labai griežtai arba sub gravi įsakyti mažos medžiagos, nes turi būti proporcija tarp medžiagos ir priedermės. Išimtis — jei tikslas yra svarbus, didelis, pav., įsakymas į mišių vyną įlašinti keletą lašų vandens.

3. Priedermėj laikytis įstatymų būtinai glūdi šios priedermės:

1) Priedermė sužinoti įstatymą ir pavartoti tam dalykui reikalingas priemones.

2) Priedermė vartoti priemones, reikalingas laikytis įstatymų. Nes kas turi siekti tikslą, tas turi taip pat vartoti jam pasiekti reikalingas priemones. Tik nėra priedermės vartoti nepaprastas priemones.

3) Priedermė vengti artimiausios progos sulaužyti įstatymą; nes kas pavojaus nebijo, tas nuo pavojaus ir žūna.

4. Pozityviniai įstatymai šiaip jau visada saisto. Tai lotyniškai išreiškiama „semper, sed non pro semper". Vadinasi, jų laikytis tereikia tam tikru metu, aplinkybėse ir t.t. Nes tie įstatymai teįsako gera, kas ne visada tėra būtinai darytina. Atbulai, negatyviniai įstatymai absoliutiškai visada saisto, kas lotyniškai išreiškiama „semper et pro semper". Nes jie įsako vengti blogo. O blogo visada vengtina.

5. Negatyviniam įstatymui užtenka nedaryti draudžiamojo dalyko.

Pozityviniai įstatymai turi būti įvykdyti šiaip:

1) Žmogiškai (humano modo). Ir tai, jei reikia kas duoti, tai užtenka priverstinai, nesąmoningai ar per kitą padaryti. Jei reikia kas padaryti, tai reikia atlikti, norint atlikti. Tik nereikia intencijos įvykdyti įstatymą, nes įstatymas teįsako ką padaryti.

2) Savo metu (suo tempore). Čia skiriami įstatymai ad adimplendum ir ad urgendam obligationem. Pirmuoju atveju, praslinkus terminui, nebėra priedermės, pav., penktadienio pasninkas. Antruoju atveju, net praėjus terminui, turi įvykdyti, pav., velykinė komunija. Kuriuo būdu įsakoma, žiūrėtina yra į įstatymo žodžius, tikslą ir leidėjo intenciją.

3) Visas (totum). Čia taip pat reikia skirti nedaloma ir daloma medžiaga. Jei medžiaga yra nedaloma, pav., pasninkas ir kelionė, tai, negalint viso padaryti, galima nieko nedaryti. Jei medžiaga yra daloma, pav., kunigų breviorius, tai, negalint viso įvykdyti, reikia padaryti galima dalis. Be to, tuo pačiu veiksmu galima daug įstatymų įvykdyti. Išimtis — jei kita būtų įstatymo leidėjo mintis. Tai galima išskaityti iš įstatymo motyvų. Pav., aukštųjų šventimų dvasiškiui beneficiatui užtenka atkalbėti vienas breviorius ir neužtenka išklausyti vienerių mišių, kaipo išpažinties apgailos ir įsakytų išklausyti šventadienį.

33. Panaikinamieji ir t.t. įstatymai. — Kan. 11: „Panaikinamieji ir negalingais padaromieji įstatymai tėra tie, kuriuose pažymėtai ar tolygiu būdu pasakyta, jog veiksmas esąs joks ar asmuo negalingas".

T u o l y g i u b ū d u yra tada, kai įsakyta yra esminė veiksmų forma arba formalumas ar substancialinės sąlygos.

34. Abejojimas. — 1. Abejojimas yra „status mentis inter duas aut plures sententias haerentis".

2. Abejojimas skirstomas:

1) P o z i t y v i n i s ir n e g a t y v i n i s. Pirmasis yra tada, kai nėra jokio pamato tvirtinti nei neigti. Jis nesiskiria nuo aktuališko nežinojimo. Antrasis yra tada, kai turimas pamatas abejoti.

2) A p y t i k r i s (d. probabile) — kai abejojimo pamatas yra svarbus arba „ratio alicuius momenti seu gravis".

3) T e i s i ų (iuris) ir į v y k i o (facti). Pirmasis yra tada, kai abejojama teisių buvimu, įgimtimi, platumu ar kadencija, pav., ar galima tuoktis gentims šalutinės linijos keketvirtojoj kartoj, ar penktadieniais bėra sausas pasninkas. Antrasis yra tada, kai abejojama teisių įvykiu, pav., ar šiandien yra penktadienis ir konsekventiškai draudžiama valgyti mėsiška.

3. Kan. 15: „Įstatymai, net panaikinamieji ir negalingais padaromieji, esant teisių abejojimui, neturi galios". Tik abejojimas suprantamas pozityvinis, nes į negatyvinį abejojimą nekreipiama akies. Be to, abejojimas išorinėj srity turi būti įrodytas. Išimtis — jei abejojimas būtų žinomas.

Tame pačiame kan. 15 dar pasakyta: „O esant įvykio abejojimui, ordinaras gali nuo jų dispensuoti, jei tik jie yra tokie, nuo kurių šv. tėvas įprastai dispensuoja". Tai dispensa

atsargai. Jei paskum paaiškėtų realybė, naujos dispensos nebereikėtų.

35. Nežinojimas ir klaida. — 1. Nežinojimas (ignorantia) yra „carentia cognitionis de aliqua re". Jo objektas yra idejos. Nežinojimas, apskritai, reiškia nuolatinę supratimo nebuvimo padėtį.

2. Nežinojimas skirstomas šiaip:

1) T e i s i ų (iuris) ir į v y k i o (facti). Pirmasis yra tada, kai nežinoma įstatymo ar jo įgimties ar platumo, pav., jei kas nežinotų ar manytų, kad penktadieniais esą leidžiama valgyti mėsiška. Antrasis yra, kai nežinoma įvykio ar dalyko ar jų aplinkybių, pav., jei kas sumaišytų dienas ir penktadienį palaikytų šeštadieniu.

Bausmės nežinojimą vieni priskiria prie teisių nežinojimo[1]); kiti — prie įvykio nežinojimo, nes bausmė esanti susijusi su nusikaltimu[2]); treti ji laiko trečiąja nežinojimo rūšimi[3]); ketvirti sako, jog dalykas esąs skirtinas, būtent, baudžiamojo įstatymo nežinojimas esąs teisių nežinojimas, o pačios bausmės nežinojimas esąs įvykio nežinojimas[4]). Paskutinioji nuomonė, mano išmanymu, yra teisinga. Nes iš tiesų gali kas nežinoti paties baudžiamojo įstatymo; bet gali kas žinoti tą įstatymą, tik arčiau nepažinti paskirtos bausmės, — nežinoti, kuri bausmė yra in concreto.

2) N e p a š a l i n a m a s (invincibilis) ir p a š a l i n a m a s (vincibilis). Pirmasis yra tada, kai negalima pašalinti, ir vadinasi fiziškai nepašalinamas, jei pašalinti jokiu būdu negalima, ir morališkai nepašalinamas, kur, morališkai stengiantis, negalima pašalinti. Antrasis yra, kai morališkai galima pašašalinti, bet nepašalinama. Be to, nepašalinamas nežinojimas visada yra nenorėtas (ign. involuntaria). O pašalinamas nežinojimas yra norėtas (ign. voluntaria), jei jo objektas yra žinotinas, ir nenorėtas (ign. involuntaria), jei jo objekto leistinai galima nežinoti.

3) M a ž a i k a l t a s (ignorantia levis), kur mažos kaltės tėra; l a b a i k a l t a s (ignorantia non crassa aut supina), kur kaltė yra didelė; k a l č i a u s i a s (ign. crasa vel supina), kur kyla iš dideliausios kaltės, ir t y č i a n o r ė t a s (ignorantia affectata), kur tyčia nesistengta pašalinti nežinojimo tam, kad lengviau būtų nusikalsti ar pasiteisinti.

Prieš Kodeksą I. C. buvo ginčijamasi, ar yra toks nežinojimas, kurs būtų labai kaltas ir vis dėlto nebūtų „ignorantia

---

[1]) Pav., A. V e r m e e r s c h et I. C r e u s e n, Epitome iuris canonici, Mechliniae-Romae 1921, I n. 63.

[2]) Pav., H. N o l d i n, De principiis theologiae moralis[12], n. 49.

[3]) Pav., M. L e g a, De delictis poenis[2], Romae 1910. n. 42; I. S o l e, De delictis et poenis, Romae 1920, n. 28.

[4]) Pav., P h. M a r o t o, Institutiones iuris canonici, I n. 402.

crassa vel supina". Tai nūnai teigiamai išspręsta, nes, kaip ką tik matėme, nežinojimas gali būti labai kaltas ir kalčiausias.

3. Klaida (error) yra neteisingas manymas apie kurį dalyką (iudicium falsum de aliqua re). Nuo nežinojimo ji skiriasi tuo, kad pirmojo objektas yra idejos, o klaidos — manymai.

Klaidos padalinimas yra maždaug toks pat, kur ir nežinojimo. — Apie klaidą dar kalbėsime žemiau.

4. Kan. 16, § 1: „Joks nežinojimas panaikinamųjų ir negalingais padaromųjų įstatymų nepateisina nuo jų, nebent jei kas kita pažymėtai būtų pažymėta".

Kan. 16, § 2: „Nespėjama, apskritai, kad būtų klystama ar nežinoma įstatymo, bausmės, savo įvykio ir svetimo žinomo įvykio; tai spėjama svetimo nežinomo įvykio atžvilgiu, iki priešinga įrodoma". Tai teisių spėjimai.

IV. ĮSTATYMŲ AIŠKINIMAS.

36. Medžiaga. — 1. Apibrėžimas, 2. Padalinimas, 3. Aiškintojas, 4. Aiškinimo įgimtis, 5. Aiškinimo normos ir 6. Papildomosios teisės.

37. Apibrėžimas. — Įstatymų aiškinimas yra tikrosios prasmės išdėstymas (genuini sensus legis declaratio).

Įstatymų aiškinimas stengiasi sugauti įstatymo leidėjo mintį ir paaiškinti. Todėl nieko nauja nepasako.

38. Padalinimas. — Įstatymų aiškinimas skirstomas šiaip:

1) Autentinis arba oficialinis, privatinis arba mokslinis (doctrinalis) ir įpročio (usualis). Pirmasis yra tas, kur aiškina pats įstatymo leidėjas ar jo įgaliotinis. Antrasis — kur aiškina privatiniai asmens, specialistai. Tretysis — įprotis.

2) Generalinis ir dalinis (generalis et particularis), veizint į tai, ar įstatymai aiškinami įstatymo keliu ar ne. Tai autentinio aiškinimo padalinimas.

3) Visai paaiškinamasis (interpretatio mere declarativa), tikrai paaiškinamasis (proprie declarativa), paplečiamasis (extentiva) ir suglaudžiamasis (restrictiva). Pirmasis yra tas, kurs paaiškina savaime aiškius žodžius. Antrasis — paaiškina tikrai abejotinus ir neaiškius žodžius. Tretysis — ima tai, kas atrodo lyg neįeiną į įstatymą, pav., kan. 614 vienuoliai prilygstą dvasiškius privilegijų atžvilgiu. Ketvirtasis — išmeta tai, kas atrodo įeiną į įstatymą, pav., 2227, § 2 kardinolai savaime nėra baudžiamųjų teisių pasyvus subjektas. Paskutinieji du aiškinimai, tiesa, yra kažkas daugiau, nekaip paprastas aiškinimas. Bet praktikoj atsitinka.

4) Gramatikinis — aiškina žodžių prasmę; logikinis (logica) — aiškina ne tiek pagal žodžius, kiek iš istatymo

teksto ir konteksto ir pagal kitus teisių principus; sistematinis (systematica) — pagal visą juridinę sistemą, t. y. lygina paralelines vietas, žiūri į panašių atvejų įstatymus, taiko bendrus teisių principus, atsižvelgia į jurisprudenciją, Kūrijos stilių ir t.t.; analoginis — analogiškai aiškinama, kur analogija imama iš panašių įstatymų ir vadinasi „per analogiam legalem" ar teisių pradų ir vadinasi „per analogiam iuridicam", ir istorinis (historica) — įstatymo prasmė stengiamasi surasti istorijos šaltiniais.

39. Aiškintojas. — 1. Kan. 17, § 1: „Įstatymus autentiškai aiškina įstatymų leidėjas, jo įpėdinys ir įgaliotiniai".

Įpėdinys suprantamas įstatymų leidybos. Įgaliotinis — pačių teisių (a iure) ar stačiai įstatymo leidėjo (ab homine).

2. Visuotinius įstatymus autentiškai gali aiškinti:

1) Šv. tėvas ne tik bažnytinius įstatymus, bet taip pat įgimtąją ir pozityvines Dievo teises.

2) Visuotinis susirinkimas.

3) Komisija Kodekso I. C. kanonams autentiškai aiškinti (Pontificia Commissio ad Codicis canones authentice interpretandos) Kodeksą I. C.

4) R. kongregacijos savo dekretus.

5) Apaštališkojo Sosto tribunolai teismo srity.

6) Teisus įprotis. Todėl kan. 29 pasakyta: „Įprotis yra geriausias įstatymų aiškintojas".

3. Dalinius įstatymus autentiškai gali aiškinti, pav., vietos ordinaras savo įstatymus ir t.t. Atbulai, vietos ordinaras negali autentiškai aiškinti visuotinių įstatymų. Tai tik privatinis aiškinimas.

4. Privatiškai aiškinti bažnytinius įstatymus gali bažnytinių teisių žinovai, kanonistai.

5. Įstatymų aiškintojai šiaip gali aiškinti įstatymus:

1) Autentiniai aiškintojai gali bet kaip aiškinti: gali net paplečiamai ir suglaudžiamai.

2) Apaštališkojo Sosto ir kiti bažnytiniai tribunolai tegali paaiškinamai aiškinti (interpretatio declarativa), nes teisiama pagal teises.

3) Bažnytinių teisių žinovai tegali paaiškinamai (declarative) aiškinti. Atbulai, jie negali „extensive et restrictive" aiškinti, nes čia yra lyg naujas įstatymas.

40. Aiškinimo įgimtis. — Kan. 17, §§ 2-3 įstatymų aiškinimai turi šią vertę:

1) Autentinis generalinis visai paaiškinamasis aiškinimas gali būti nepaskelbtas ir liečia net tai, kas jau buvo; nes jis nieko nauja nepasako.

2) Autentinis tikrai paaiškinamasis, praplečiamasis ir suglaudžiamasis aiškinimai turi būti paskelbti ir teturi galią nuo paskelbimo, nes yra lyg naujas įstatymas.

3) Autentinis dalinis aiškinimas nėra įstatymas ir tesaisto tuos, kuriems paaiškinta. Išimtis — jei atskiras atvejis liečia bendrą Bažnyčios reikalą, pav., paaiškinamas bendras įstatymas atskiru atveju. Tik tai turi būti teisiai paskelbta. Tie aiškinimai vadinasi formališkai daliniai ir tolygiu būdu (aequivalenter) generaliniai.

4) Įpročio aiškinimas turi įstatymų galią ir nereikia paskelbti — įpročio teisės yra tikros teisės ir nereikia jų paskelbti.

5) Mokslinis aiškinimas nėra autentinis ir konsekventiškai neturi įstatymų galios. Bet jei bažnytinių teisių žinovai vienaip aiškina, tai sugestijonuoja moralinį tikrumą ir gimsta tam tikra priedermė laikytis to aiškinimo. Jei jų nuomonės skiriasi, tai žiūrėtina į autoritetą ir argumentus[1]).

41. Aiškinimo normos. — 1. Kan. 18: „Bažnytiniai įstatymai suprastini yra tikrąja žodžių prasme pagal tekstą ir kontekstą (in textu et contextu)".

Taigi, aiškinant bažnytinius įstatymus, reikia žiūrėti į žodžius.

Žiūrėtina į tikrąją žodžių prasmę.

Tikroji žodžių prasmė — etimologinė ir vartojamoji (usualis). Kartais pats įstatymų leidėjas determinuoja atskirų dalykų juridinę prasmę, pav., kan. 198 — ordinaro, kan. 215, § 2 — diecezijos, kan. 1409 — bažnytinės beneficijos ir t.t. Tada laikytinasi ne šiaipjau vartojamosios, bet juridinės žodžių prasmės. Pati vartojamoji ar juridinė žodžių prasmė suprastina yra istoriškai, būtent, žiūrėtina, kaip buvo suprantama tada, kai įstatymas išleistas. Nes žodžių prasmė galėjo ilgainiui pakitėti, kaip dažnai atsitinka.

Žodžių prasmė suprastina ne tik pagal tekstą, bet taip pat kontekstą. In textu — gramatikinis aiškinimas. In contextu — logikinis aiškinimas[2]). Pav., iš kan. 901 pasakymo, jog išpažinties medžiaga esanti nuodėmės po krikšto, galime iš išpažinties medžiagos išmesti nuodėmes, padarytas per patį krikštą[3]).

Jei įstatymo žodžiai yra aiškūs, tai nereikia aiškinti.

2. Kan. 18 toliau pasakyta: „Jei (žodžiai) tebebūtų abejotini ir neaiškūs (obscura), tai reikia kreiptis į Kodekso I. C. paralelines, jei būtų, vietas, įstatymo tikslą ir aplinkybes ir įstatymo leidėjo mintį".

Abejotine ir neaiškia įstatymo žodžių prasme savaime laikytina ta, kuri yra neteisinga, absurdiška, neprotinga, nenaudinga ir t.t.

---

[1]) P. Malakauskis, Bažnytinių teisių šaltiniai, 37.
[2]) B. Ojetti, Commentarium in Codicem Iuris Canonici, Romae 1927, I, 142-143.
[3]) H. I. Cicognani, Commentarium ad Librum I Codicis, II 127.

Taigi, jei įstatymų žodžiai yra abejotini ir neaiškūs, tai reikia kreiptis:

1) Į paralelines įstatymo vietas, jei yra. Tai tie įstatymai, kanonai, dekretai, kurie kalba apie tą patį ar panašų dalyką. Jie reikia palyginti su kits kitu. Nes spėjama, kad įstatymo leidėjo visada buvo vienoda mintis. Kanonas negali prieštarauti kanonui. Pav., naudinga palyginti kan. 120 ir 2341 ir t.t. Tas pat pasakytina apie dalinių įstatymų leidėjus; nes suponuojama, kad jie savo įstatymus leidžia pagal visuotines teises ir bendrą teisių sistemą.

2) Į įstatymo tikslą.

Įstatymų tikslas yra pamatas, kurs palenkė įstatymo leidėją išleisti įstatymą. O įstatymo pamatas yra jo siela. Bet įstatymo tikslas vis dėlto dar nėra pats įstatymas. Todėl jis reikia atsargiai vartoti.

Atsižvelgiant į įstatymo tikslą, ta pačia laikytina įstatymo dispozicija in correlativis, aequiparatis, connexis ir contentis. In correlativis, pav., vyras ir žmona, pardavėjas ir pirkėjas ir t.t. In aequiparatis, pav., pasninko kiaušiniai ir pieniškas valgis. In connexis — kur vienas dalykas negali būti be kito, pav., kas gali tardyti bylą, tas taip pat gali priversti šalis ateiti į teismą. In contentis — kur viename dalyke glūdi kitas dalykas, pav., kas gali dispensuoti nuo apžadų, tas taip pat gali juos pakeisti; kas negali tuoktis, tas taip pat savaime negali susižieduoti ir t.t. Bet kalbamoji taisyklė tetaikintina tada, kai terminai yra korelatyviniai ir t.t., ne kitur. Vadinasi, negali būti tapatybės, kur tikslai skiriasi; nes daug, pav., pridera vyrui, kur nieku gyvu nepridera žmonai. Todėl iš correlativis, aequiparatis ir connexis taip pat yra išimami tie atvejai, kur yra „res odiosa et exorbitans a iure". Čia naudinga žiūrėti, ką sako bažnytinių teisių žinovai. Todėl bausmių negalima taikinti nepažymėtiems atvejams. In contentis vis dėlto nedaroma paskutiniųjų išimčių; nes kas pridera taikomai daliai, tas pat turi būti taikoma visam dalykui. Todėl bausmėmis už ereziją taip pat baustina yra už tikėjimo apostaziją, bausmėmis už bigamiją baustina yra taip pat už trigamiją ir t.t.

3) Į įstatymo aplinkybes. Čion įeina taip istorijos, taip juridinės aplinkybės — pirma galėjo jos būti kitos, šiandien kitos.

4) Į įstatymo leidėjo mintį. Nes įstatymo leidėjo mintis yra svarbiausias įstatymo motyvo elementas. Įstatymo leidėjo mintis kartais pažymėtai pažymima R. kongregacijų atsakymuose, kur pasakyta „affirmative" ar „negative" ir „ad mentem" ir paskum išdėstoma yra ta mintis. Šiaip jau spėtina yra iš objekto, aplinkybių ir t.t.

3. Kan. 19 griežtai aiškintini šie įstatymai:

1) Baudžiamieji. Nesvarbu, ar jie yra medicinalinės ar baudžiamosios, įvykio ar išsprendžiamosios bausmės.

2) Tie įstatymai, kurie suvaržo laisvą teisių vartojimą. Tai paaiškinamieji ir negalingais padaromieji įstatymai. Be to, čion įeina tie įstatymai, kurie draudžia vartoti bet kurias teises, pav., vietos ordinarui vizituoti išimtųjų vienuolių vietas, susiaurina klebono teises ar draudžia skaityti knygas.

3) Įstatymų išimtys. Tai atskiros teisės ir daliniai įstatymai, išleisti ne atskiriems asmenims, tik visuomenei ar tam tikrai asmenų kategorijai. Tai yra lyg įstatymai, net galima įstačiai vadinti įstatymais. Atbulai, čion neįeina privilegijos ir dispensos, apie kurias kalbama kituose kanonuose ir dažnai skiriasi nuo mūsų kalbamojo kan. 19. Be to, iš čia galimos išmesti tos įstatymų išimtys, kurios yra padarytos visuomenės gerovės, dorovės, viešos tvarkos, tikybos naudai ir t.t. Nes tai prielankios teisės (leges favorabiles). „Favores" plačiai aiškinama.

42. Papildomosios teisės. — Papildomosios teisės vadinasi tos teisės, kur Bažnyčia leidžia ar įsako vartoti, nesant kuriuo atveju bažnytinių įstatymų. Seniau bažnytines teises papildydavo romėnų teisės. Tai pirma buvo įpročiu. Šv. tėvas Grigalius D. ne tik pats vartojo romėnų teises savo laiškuose, bet nurodo, kuriais atvejais turį jas vartoti vyskupai ir bažnytiniai tribunolai. Šv. tėvas Lucijus III (1181-1185) bendrai įsakė romėnų teises vartoti papildomosiomis Bažnyčios teisėmis. Išimtis — ką Bažnyčia įsaistytai ar pažymėtai buvo pataisiusi ar pasmerkusi, atmetusi. Bažnyčia taip buvo pamilusi romėnų teises dėl to, kad su jomis labai arti buvo susigyvenusi ir pačios tos teisės buvo tikrai tobulos, kur teisingai galimos pavadinti „ratio scripta et insigne veteris sapientiae monumentum".

Ilgainiui bažnytinės teisės gerokai šokterėjo į priekį. Todėl mažiau bereikėjo papildomųjų teisių ir konsekventiškai romėnų teisių kalbamosios pareigos susiaurėjo. Romėnų teisės papildomosiomis Bažnyčios teisėmis bėjo teismuose ir sutartyse.

Ilgainiui sustatyti atskirų kraštų teisių kodeksai. Tada kai kurie kanonistai ima tvirtinti, kad nauji valstybės įstatymai vietoj romėnų teisių gali papildyti bažnytines teises. Tai įrodinėjo papildomųjų teisių pamatų tapatybe[1]). Kiti kalbamąjį dalyką neigė. Tai įrodinėjo tuo, kad nesą Apaštališkojo Sosto autentiško tokio pareiškimo ar visuotinio įpročio[2]).

Šiandien apie papildomąsias bažnytines teises kan. 20 pasakyta štai kas: „Jei kuriuo klausimu nėra visuotinio ar

[1]) Pav., I. D'Annibale, Summula theologiae moralis, I 201.
[2]) Pav., Fr Wernz, Ius decretalium, I³ n. 195 not. 130.

dalinio įstatymo, tai norma imti reikia, nebent jei būtų pritaikinimas bausmių, iš panašių atvejų įstatymų; iš bendrų teisių principų pagal kanoniškąjį teisingumą; iš Romos Kūrijos stiliaus ir praktikos; iš bendro ir nuolatinio daktarų mokslo".

Taigi papildomosios teisės yra:

1) Panašių atvejų įstatymai. Čia leidžiama vartoti įstatymų analogija. Tai yra in correlativis, in aequiparatis, in connexis.

2) Bendri teisių pradai pagal kanoniškąjį teisingumą (cum aequitate canonica servatis).

Tai galima suprasti:

a) Įgimtosios teisės bendrieji pradai, nes įgimtoji teisė yra bažnytinių teisių nemažas šaltinis[1]).

b) Bažnytinių teisių bendri pradai, nes Kodeksas I. C. ir tekalba, galima sakyti, apie tas teises.

c) Generališkiausi teisių pradai, bendri bažnytinėms ir pasaulinėms teisėms. Nes jie yra sustatyti iš įgimtosios teisės ir daugiau pridera prie įgimtosios teisės, nekaip prie pasaulinių teisių ir t.t.

d) Tų dalykų pasaulinių teisių bendri pradai, kurie Kodekso I. C. yra priimti ir įsakyti vartoti, pav., sutarčių. Tik reikia žiūrėti, gal kas prieštarauja Dievo ir bažnytinėms teisėms. Atbulai, čion negalima įimti šiaipjau pasaulinių teisių pradų, nes Kodeksas I. C., kalbėdamas apie šias teises, visada pažymėtai pasako, pav., kan. 33, § 2 (sutarčių terminas), kan. 1059 ir 1080 (legalinės gentystės kliūtis), kan. 1529 (sutartys) ir t.t.

Einant bendriems teisių pradams papildomosiomis bažnytinėmis teisėmis, visada reikia atsižvelgti į kanoniškąjį teisingumą. Paskutinysis dalykas yra ne kas kita, kaip šiaipjau teisingumas, sujungtas su gailaširdingumu (iustitia cum dulcore misericordiae). Nes be to dalyko ir šiaipjau įstatymai gali būti dažnai per sunkūs.

3) Romos Kūrijos stilius ir praktika (praxis). Vadinasi, žiūrėtina yra, ką ir kaip tokiais atvejais daro Romos Kūrija. Kas yra Kūrijos stilius, žiūrėk žemiau.

4) Bendras ir nuolatinis daktarų mokslas (sententia). Vadinasi, privatinė jurisprudencija. Daktarų — bažnytinių teisių žinovų. Bendras — skaičiaus atžvilgiu: šešių svarbių autorių, kalbančių ex professo. Tai pasakyta ne taksatyviškai, tik pavyzdžiui. Nuolatinis — laiko atžvilgiu. Bet reikia atsiminti dar ir tai, kad privatinė jurisprudencija savaime nėra teisė ir tiek turi galios, kiek svarūs jos argumentai. Todėl čia žiūrėtina gal ne tiek į teisių žinovų skaičių, kiek į jų argumentus.

Papildomųjų bažnytinių teisių precedencija turi būti išlaikyta ta, kur kalbamajame kanone pažymėta.

---

[1]) P. Malakauskis, Bažnytinių teisių šaltiniai, nn. 6-7.

V. ĮSTATYMŲ KADENCIJA.

43. Medžiaga. — 1. Klausimo pastatymas, 2. Išvidinė kadencija, 3. Išorinė kadencija ir 4. Priešingas įprotis.

44. Klausimo pastatymas. — Bažnytiniai įstatymai trejopai baigiasi, būtent, išvidiniu būdu (ab intrinseco), išoriniu būdu (ab extrinseco) ir priešingu įpročiu.

45. Išvidnė kadencija. — 1. Bažnytiniai įstatymai išvidiniu būdu baigiasi, pasibaigus jų tikslui.

2. Įstatymų tikslas gali šiaip pasibaigti:

1) V i s a i (adaequate), kai baigiasi visi įstatymo tikslai, ir n e v i s a i (inadaequate), kai tesibaigia kai kurie tikslai.

2) T o t a l i t e r ir p a r t i a l i t e r, veizint į tai, ar visų ar tik kai kurių įstatymų dalių tikslas baigiasi.

3) C o n t r a r i e ir n e g a t i v e. Pirmasis atvejis yra tada, kai, pakitėjus medžiagai, dalykams ar aplinkybėms, laikytis įstatymo būtų morališkai nebegalima ar bent visai nenaudinga visuomenės gerovės atžvilgiu. Antrasis — kai visoj medžiagoj nebėra to motyvo, dėl kurio išleistas įstatymas, bet medžiaga nepasidarė nei bloga (mala), nei negalima, nei nenaudinga.

4) U n i v e r s a l i t e r, t. y. įstatymo tikslas baigiasi visiems ar bent didžiajai daliai valdinių, ir p a r t i c u l a r i t e r, t. y. atskiriems individams.

3. Išvidinės kadencijos taisyklės yra šios:

1) Jei įstatymo tikslas inadaequate tesibaigia, tai niekada nesibaigia įstatymas nei visuomenei nei atskiriems individams.

2) Jei įstatymo tikslas adaequate ir contrarie totaliter ar partialiter baigiasi visuomenei, tai įstatymas baigiasi resp. visas ar dalis.

3) Jei įstatymo tikslas adaequate ir negative totaliter ar partialiter baigiasi visuomenei, tai, bendresne nuomone, įstatymas baigiasi.

4) Jei įstatymo tikslas adaequate ir contrarie totaliter ar partialiter tesibaigia atskiram individui, tai įstatymas nesibaigia tam individui. Tik tada gali pasibaigti priedermė laikytis įstatymo, kada pateisinama jo nesilaikyti. Pateisinama tada, kai negalima laikytis be didelės negerovės.

5) Jei įstatymo tikslas adaequate ir negative tesibaigia atskiriems individams, tai įstatymas nesibaigia.

6) Kan. 21: „Įstatymai, išleisti už akių užbėgti bendram pavojui, nenustoja galios, nors atskiru atveju nebūtų pavojaus". Tai yra įstatymo adaequate baigimosi atvejis. Pamatas yra tas, kad kitaip nebūtų galima sėkmingai ir tikrai išvengti bendro pavojaus — nebūtų galo iliuzijoms. Kalba-

mojo atvejo pavyzdžiu gali eiti kan. 1396 ir 1398, § 1 — draudimas blogų raštų, ir 1922 — užsakai.

7) Išvidiniu būdu pasibaigus įstatymui, įstatymas nebeatgyja, atgimus tikslui. Tada reikia iš naujo leisti įstatymas.

46. Išorinė kadencija. — 1. Išorinė kadencija yra tada, kai įstatymą atšaukia vyresnysis.

2. Išorinis įstatymų baigimas skirstomas:

1) Tiesioginis atšaukimas (abrogatio). Tai yra tada, kai kompetentingas vyresnysis tiesiog atšaukia visą įstatymą. Atšaukiama tam tikrais žodžiais, pav., „abrogamus", „derogamus", kaip yra kan. 6, § 1, ar atšaukiamosiomis klauzulėmis. Paskutiniųjų pavyzdžiai: „Contrariis quibuscumque non obstantibus", „Contrariis quibuslibet, etiam speciali mentione dignis, minime obstantibus", „Contrariis quibuscumque, etiam specialissima mentione dignis, minime obstantibus" ir t.t.

2) Dalinis atšaukimas (derogatio) — kai tokiu pat būdu teatšaukiama įstatymo dalis.

3) Pridėjimas (subrogatio) — kai prie įstatymo pridedama.

4) Netiesioginis atšaukimas (obrogatio). Tai yra tada, kai išleidžiamas priešingas įstatymas ir visai pertvarkoma pirmesnio įstatymo medžiaga. Pirmesnio įstatymo galima pažymėtai visai neminėti.

3. Bažnytinius įstatymus atšaukti gali:

1) Pats įstatymo leidėjas. Išimtis — jei žemesnio istatymo leidėjo įstatymas buvo šv. tėvo specifikiškai (in forma specifica) patvirtintas.

2) Įstatymo leidėjo teisus įpėdinys; nes jis turi tokią pat valdžią, kaip ir jo pirmatakas.

3) Įstatymo leidėjo vyresnysis. Jis suprastinas įstatymų leidybos vyresnysis. Todėl šv. tėvas gali atšaukti visų kitų bažnytinių įstatymų leidėjų įstatymus, pav., vyskupų, provincialinių susirinkimų ir t.t. Atbulai, arkivyskupas metropolitas negali atšaukti savo vyskupų sufraganų arba bažnytinės provincijos vyskupų įstatymų.

4. Įstatymų atšaukimas turi būti:

1) Teisingas (revocatio iusta). Vadinasi, turi būti teisinga priežastis. Kaip įstatymui išleisti reikia teisingos priežasties, taip pat jo atšaukti negalima be teisingos priežasties. Kitaip būtų įstatymų leidybos piktanaudojimas.

Be teisingos priežasties įstatymo atšaukimas, tiesa, būtų tikras, nes įstatymo egzistavimas pareina nuo įstatymo leidėjo valios. Bet jis tikrai būtų draudžiamas.

2) Aiškus ir tikras (r. clara et certa). Todėl kan. 23 pasakyta: „Abejojant, nespėjama, kad egzistuojas įstatymas

būtų atšauktas, bet vėlesni įstatymai, kiek galima, taikintini yra su pirmesniais".

5. Jei įstatymas netiesiog teatšaukiamas, tai taikintinas kan. 22. Pagal jį galimos sustatyti šios normos:

1) Generalinis įstatymas atšaukia pirmesnį priešingą generalinį įstatymą.

2) Generalinis įstatymas neatšaukia dalinio priešingo įstatymo. Nes paskutinysis įstatymas yra pirmesnio generalinio įstatymo lyg išimtis. Išimtis — Kodekso I. C. kan. 6, n. 1, kur savaime atšaukiami visi priešingi net daliniai įstatymai. Bet čia yra jau pažymėtai pažymėtas dalykas.

3) Specialinis įstatymas atšaukia pirmesnį priešingą specialinį įstatymą.

4) Specialinis įstatymas atšaukia pirmesnį priešingą generalinį įstatymą.

Pastebėjimas. — Kan. 22 žodžiai: „statutis" yra tas pat, kas ir dalinis įstatymas; „locorum specialium" — vyskupijų ir t.t., ir „personarum singularium" — fiziniai ir moraliniai ar juridiniai asmens, kuriems galimas išleisti dalinis įstatymas.

47. Priešingas įprotis. — Bažnytinius įstatymus gali atšaukti teisus priešingas įprotis. Apie tai matysime žemiau.

VI. ĮSAKYMAS.

48. Medžiaga. — 1. Apibrėžimas, 2. Padalinimas, 3. Autorius, 4. Savumai, 5. Priedermė, 6. Kadencija, 7. Statutai ir 8. Ediktai.

49. Apibrėžimas. — 1. Įsakymas (praeceptum) yra tada, kai kompetentingas vyresnysis įsako atskiriems asmenims ar atskiru atveju visuomenei. Lotyniškai apibrėžiamas: „Iussum datum singulis, vel communitati in casu particulari, a competente superiore".

Pasakyta:

1) Iussum. Vadinasi, įsakymas uždeda priedermę jo laikytis. Tai ne patarimas.

Įsakymo objektas turi būti toks pat, kur ir įstatymo, t. y. teisingas, galimas ir t.t.

2) Datum singulis, vel communitati in casu particulari. Tai pasyvus įsakymo subjektas. Juo, kaip matome, gali eiti ar atskiri asmens ar visuomenė. Atskiri asmens — fiziniai ar moraliniai, kuriems negalima išleisti įstatymo. Visuomenė — toks juridinis asmuo ir tokia visuomenės dalis, kuriai galimas išleisti įstatymas. Tai yra tada, kai įsakoma atskirais atvejais, arba laikinai.

Įsakymas, kaip ir įstatymas, galimas priverstinai duoti — nereikia valdinių priėmimo.

3) D a t u m. Tai technikinis įsakymų išleidimo terminas: įsakymai ne išleidžiami, tik duodami. Bet įsakymai turi būti paskelbiami.

4) A c o m p e t e n t e s u p e r i o r e. Tai aktyvus įsakymo subjektas arba autorius, įsakytojas.

2. Įsakymas skiriasi nuo įstatymo: 1) Įsakyti gali net tas, kurs neturi įstatymų leidybos. *2)* Įsakymas galimas duoti net fiziniams asmenims. *3)* Įsakymai gali būti laikiniai.

50. Padalinimas. — Įsakymai skirstomi:

1) D a l i n i s (pr. particulare) ir g e n e r a l i n i s (generale), veizint į tai, ar duodamas askiriems asmenims ar visuomenei.

2) O f i c i a l i n i s ir p r i v a t i n i s. Tai pareina nuo to, ar įsako vyresnysis, oficialinis asmuo, ar privatinis asmuo. Čia tekalbame apie oficialinius įsakymus.

3) J u r i d i n i s (pr. iuridicum) ir n e j u r i d i n i s (non iuridicum). Pirmasis vadinasi tas, kurs raštiškai ar prie dviejų liudytojų duodamas. Dokumentas turi būti teisus, t. y. toks, koks vartojamas kitais oficiališkais atvejais, pav., su parašu ir tt. Liudytojų reikia tam, kad paskui reikale paliudytų faktą. Be to, jie stačiai pridera prie įsakymo formalumo, yra formalumo liudytojai. Kalbamieji liudytojai turi būti prašyti ir tų savumų, kurių fiziškai reikia liudytojams ir tam tikrais atvejais teisėmis reikalaujama. Todėl juridinio įsakymo liudytojai griežtai skiriasi nuo teismo liudytojų ir konsekventiškai savaime nereikalaujama paskutiniųjų savumų[1]).

Generaliniai įsakymai visada galimi laikyti juridiniais, nes bent prie liudytojų duodami.

51. Autorius. — Įsakymus duoti gali tas, kas turi valdžią įsakomojo asmens ir objekto atžvilgiais. Todėl įsakyti gali:

1) Įstatymų leidėjas. Nes kas gali daugiau, tas gali mažiau.

2) Kas turi valdomąją ar administratyvinę (gubernativam) valdžią, pav., generalinis vikaras.

3) Kas turi teismo valdžią, pav., teisėjas.

4) Kas turi vadinamąją ekonominę valdžią, pav., klebonas.

5) Kas turi vadinamąją „dominativam potestatem" (viešpaties ar naminę valdžią), pav., tėvai vaikų atžvilgiu, šiaip jau vienuolių vyresnieji savo valdinių atžvilgiu.

6) Kas turi lyg socialinę naminę valdžią, pav., kunigų seminarijos rektorius.

7) Kas turi valdžią, kilusią iš apžadų, priesaikos, sutarties, pakto, pažadėjimo ir tt.

---

[1]) B. O j e t t i, Commentarium in Codicem Iuris Canonici, I 165.

Kadangi mes kalbame apie oficialinius įsakymus, tai mums tesvarbūs 1-4 autoriai.

52. Savumai. — Įsakymai savaime yra asmeniniai. Jie teritorialiniai tėra tada, kai kas kita yra aišku. Be kitko, generaliniai įsakymai mažne visada yra teritorialiniai. Abejojant įstatymas laikytinas asmeniniu.

53. Priedermė. — Kiekvieno teisaus įsakymo reikia laikytis. Kitaip gali būti nuodėmė. Tik kan. 24 nejuridinio įsakymo laikytis negalima net teismo keliu priversti.

54. Kadencija. — Įsakymai baigiasi:

1) Kiekvienas įsakymas — praslinkus terminui.

2) Nejuridinis įsakymas — pasibaigus įsakytojo valdžiai, pav., jam mirus, pašalinus iš pareigų ir t.t.

3) Juridiniai įsakymai su klauzule „ad beneplacitum nostrum" ar „donec voluero" — taip pat pasibaigus įsakytojo valdžiai. Atbulai, juridiniai įsakymai be restrikcijos nesibaigia, pasibaigus įsakytojo valdžiai. Tai pasakytina taip apie dalinius, taip apie generalinius įsakymus.

55. Statutai. — Statutai vadinasi:

1) Daliniai įstatymai, išleisti išorinės srities jurisdikciją turinčio vyresniojo. Tuo vardu nuo Bonifaco VIII seniau vadinosi vyskupų įstatymai.

2) Diecezinio sinodo įstatymai.

3) Griežtąja ir tikrąja prasme — įsakymai ir normos, išleistos jurisdikcijos neturinčių vyresniųjų, pav., brolijų, kapitulų, kunigų seminarijų ir t.t. Jie turi būti patvirtinti to vyresniojo, kurs turi jurisdikciją. Kalbamieji statutai galimi vadinti konstitucijomis, regulomis, normomis ir tais vardais dažnai vadinami.

56. Ediktas. — Ediktas bažnytinėse teisėse vadinasi:

1) Teismo srity — viešas paskelbimas, pav., nežinant atsakovo adreso, kviečiama arba šaukiama ediktu.

2) Administratyvinėj srity — kai kurie paskelbimai, pav., egzaminų, užsakų, konkurso ir t.t.

III SKYRIUS.

ĮPROTIS

(*kan. 25—30*).

I. ĮPROČIO TEISĖS.

57. Medžiaga. — 1. Apibrėžimas, 2. Aktyvus subjektas, 3. Objektas, 4. Metas, 5. Padalinimas, ir 6. Kadencija.

58. Apibrėžimas. — 1. Įprotis materialine prasme vadinasi ilgi, laisvi, panašūs tam tikros žmonių sumos ar bendruomenės ar didesnės jos dalies veiksmai (frequentia actuum a communitate vel saltem maiore eius parte libere et uniformiter facta). Įprotis formaline prasme vadinasi teisės, kilusios iš anų veiksmų (ius legale ex illa frequentia actuum communitatis ortum).

Formalinis bažnytinis įprotis (consuetudo) apibrėžti galimas šiaip: nerašytinės teisės, kilusios iš ilgo krikščionių įpročio, tam tikru būdu sutinkant kompetentingam Bažnyčios įstatymų leidėjui (ius legale non scriptum diuturnis moribus populi christiani cum aliquo consensu competentis legislatoris ecclesiastici introductum).

2. Įpročio medžiagą padaro žmonės, bendruomenė.

Kalbamieji žmonės ar bendruomenė kan. 26 turi būti bent tokie, kuriems galimas išleisti įstatymas, pav., visa Bažnyčia, bažnytinė provincija, vyskupija, vienuolių ordinas ir t.t. Ar jie turi įstatymų leidybą, nesvarbu. Atbulai, įpročio padaryti negali parapija, kapitula, miestas, soda, šeima, vienuolių namas, nesavarankiškas vienuolynas ir t.t. Nes jiems negalima išleisti įstatymo. Jie tegali užsigyventi, gauti ką įsisenėjimo teisėmis ir t.t.

Be to, kalbamieji žmonių veiksmai turi būti štai kokie:

1) Veikti turi visa kuopa ar bent didžioji jos pusė, nes didžioji pusė reprezentuoja visą kuopą. Pačioj kuopoj veikiantieji asmens tėra tie nariai, kurie yra bet kurio bažnytinio įstatymo ir gali eiti įvedamosios teisės pasyviu subjektu, pav., bet kuriose teisėse — vaikai ir bepročiai, dvasiškių teisėse — pasaulininkai, vyriškių ar moteriškių teisėse — moteriškės ar respektyviškai vyriškiai ir t.t.

2) Veiksmai turi būti dažni, tokie pat, vieši, laisvi ir su noru save surišti ar išlaisvinti nuo įstatymo. Dažni (frequentes) — tiek kartų atsikartoti, kad įstatymų leidėjas

galėtų suponuoti žmonių norą. Pats veiksmų dažnumas yra imtinas, matuojamas arba skaičiuojamas veiksmo įgimties lankstumu (facilitate qua casus, a quibus actuum frequentia pendet). Todėl kartais užtenka net dviejų ar trijų kartų. Kalbamojo dalyko pamatas yra tas, kad kitaip nebus galima sakyti, jog taip įprasta daryti. T o k i e p a t (uniformes), nes kitokie veiksmai negali susilieti į krūvą, o priešinga, net vienas veiksmas naikina įprotį. Pamatas yra tas pat. V i e š i (publici) — pats įprotis yra viešas dalykas ir kitaip jo nebūtų galima įrodyti. L a i s v i (liberi) — padaryti ne iš absoliutinės prievartos ar baimės, neklystant ir žinant dalyką. S u n o r u save ir t.t. — jeigu kas daroma iš pamaldumo ar etiketa, tai ne įprotis.

Įpročiui vis dėlto nereikia bona fides. Tuo įprotis skiriasi nuo bažnytinio užsigyvenimo. Be to, nebus įpročio, kai dėl pateisinamos priežasties nesilaikoma įstatymų ir t.t.

59. Aktyvus subjektas. — Kan. 25 formalinio įpročio aktyvus subjektas arba tikrasis įpročio teisės autorius yra kompetentingas bažnytinių įstatymų leidėjas — reikia jo vadinamojo sutikimo (consensus). Atbulai, juo negali eiti patys žmonės. Nes įpročio teisės yra tikros teisės. Todėl joms išleisti reikia įstatymų leidybos. O žmonės, labiausiai Bažnyčioj, neturi įstatymų leidybos.

Kalbamasis įstatymų leidėjo sutikimas skirstomas: 1) Pažymėtas (expressus) — kai raštu, žodžiu ar įvykiu patvirtinamas įprotis. 2) Įsaistytas arba tylus (tacitus) — kai įstatymų leidėjas, žinodamas ir galėdamas, nepasmerkia įpročio. 3) Legalinis — kai įvykdomos visos sąlygos, išleistos įstatymų leidėjo įpročio teisėms sudaryti. Bet kurio šių sutikimų užtenka įpročio teisėms.

60. Objektas. — Kan. 27 įpročio teisių objektu negali eiti neišmintingas (irrationabilis) dalykas. Toks įprotis yra šis: 1) Kurs prieštarauja įgimtajai teisei ir pozityvinėms Dievo teisėms. 2) Visuotinėmis ar dalinėmis bažnytinėmis teisėmis pasmerktas įprotis. 3) Jei būtų proga nusidėti, nes teisės turi tarnauti žmogaus gerovei ir t.t.

61. Metas. — Kan. 28 įpročio teisėms reikia tam tikro meto, būtent, 40 metų. Išimtis — prieš tuos įstatymus, kurie turi būsiančiuosius įpročius draudžiamąją klauzulę, reikia šimtmetinio arba nebeatmenamo įpročio.

62. Padalinimas. — Įprotis skirstomas šiaip:

1) Pagal įstatymą (secundum ius), greta įstatymo (praeter ius) ir prieš įstatymą (contra ius). Pirmasis yra tada, kai patvirtina ar paaiškina rašytinį ar nerašytinį įstatymą. Antrasis yra tada, kai įvedama nauja. Tretysis — kai atšaukia visą įstatymą, teisę ar jos dalis.

2) Visuotinis (universalis) arba generaliausias (c. generalissima), kai turi galią visoj Bažnyčioj; generalinis — kai turi galią visoj bažnytinėj provincijoj arba krašte; specialinis — kai turi galią mažesnėj Bažnyčios daly, bet tokioj, kuriai galimas išleisti įstatymas; specialiausias (specialissima) — kur įveda fiziniai asmens ar tokios kuopos, kurioms negalima išleisti įstatymo. Paskutinysis nėra tikras įprotis. Tai, galima sakyti, yra privilegija, gauta įsisenėjimo keliu, ir duoda subjektyvinių teisių.

3) Įsigyvenęs ir neįsigyvenęs (praescripta et non praescripta), veizint į tai, ar turi teisių įsakytą ilgį.

4) Geras, blogas, išmintingas, neišmintingas, pozityvinis, negatyvinis, pasmerktas ir t.t.

63. Kadencija. — Kan. 30 įpročio teisės baigiasi, įsivyravus priešingam įpročiui, atšaukus ar pasmerkus įstatymų leidėjui ir t.t. Tik „jei jų (prieš įstatymą ir greta įstatymo įpročio) nėra pažymėtai pasakyta, įstatymas neatšaukia šimtmetinių ir neatmenamų įpročių ir nė generalinis įstatymas — dalinių įpročių" — kan. 30.

II. PADAVIMAS.

64. Medžiaga. — 1. Apibrėžimas, 2. Padalinimas, 3. Istorija ir 4. Vertumas.

65. Apibrėžimas. — 1. Katalikų Bažnyčioj padavimas (traditio) vadinasi senų senovės mokslas, įstatymai ar įsakymai, kurie pirmųjų autorių yra išleisti ar paskelbti žodžiu, ne raštu (Traditio est doctrina et praescriptiones, quae antiquitus propositae sunt etquidem non scripto, sed oretenus).

Padavimas skirstomas materialinis ir formalinis. Pirmasis yra pats mokslas, faktai, teisės. Antrasis — būdas ar kelias, kuriuo lig mūsų atėjo padavimas, pav., liudytojai „usus" išpažinimas dogmatų, vartojimas apeigų ar teisių ir t.t.

Padavimas be restrikcijos suprantamas materialinis.

Esminės padavimo žymės yra šios:

1) Senovės įvykis — įvykis pirmųjų krikščionijos amžių.

2) Išleistas ar paskelbtas žodžiu, ne raštu. Vėliau, tuoj ar ilgainiui, padavimas galėjo būti surašytas kitų. Iš tiesų taip ir buvo, būtent, vieni iš padavimų ilgai ėjo iš lūpų į lūpas ir t.t., paskiau buvo surašyti. Kiti padavimai buvo užrašyti greitokai, pirmomis, galima sakyti, dienomis. Bet tai buvo retai.

2. Aukščiau kalbėtasis padavimo apibrėžimas tinka bet kuriam padavimui, būtent, mokslo ir teisių. Mums tesvarbus teisių padavimas arba paduotosios teisės (ius traditum).

Teisių padavimas vadinasi teisės, išleistos žiloj senovėj kompetentingų Bažnyčios įstatymų leidėjų žodžiu, ne raštu ir išlikusios žmonėse, jų įpročiuose ar Bažnyčios gyvenime.

Prie paduotųjų teisių priskiriami taip pat tie padavimai, kurie nėra buvę ir dabar nėra įstatymai ar įsakymai, tėra patarimai, pav., kryžiaus ženklas, ar vėliau įpročio teisėmis virto tikru įsakymu ir t.t.

Paduotosios teisės skiriasi nuo įpročio teisių tuo, kad yra betarpiškai išleistos ar paskelbtos įstatymų leidėjų, o įpročio teisės kilo iš žmonių veiksmų, tam tikru būdu sutinkant įstatymų leidėjui.

66. Padalinimas. — Paduotosios teisės skirstomos šiaip:

1) Paduotosios Dievo teisės (ius traditum divinum). Tai tos paduotosios teisės, kurias išleido ir paskelbė Dievas, tik jos neįdėtos Šv. Rašte. Jos dar įprasta skirti stačiai ar visai Dievo teisės (simpliciter seu mere ius divinum traditum) ir apaštalų-Dievo teisės (ius traditum divino-apostolicum). Pirmosios vadinasi tos teisės, kurias išleido ir paskelbė Kristus. Antrosios — kurias išleido Kristus, tik paskelbė apaštalai, diktuojami Šv. Dvasios, pav., sutvirtinimo ir paskutiniojo patepimo sakramentų forma ir medžiaga.

2) Paduotosios apaštalų teisės (ius traditum apostolicum). Tai tos paduotosios teisės, kurias apaštalai savo vardu išleido ir paskelbė. Paskelbė žodžiu ir nėra įdėtos Šv. Rašte. Jų pavyzdžiai: gavėnė (kiti sako, jog esanti III amž.), trijų kartų krikšto panėrimas, sekmadienio šventimas (o gal yra Dievo padavimo), velykų šventimo diena ir t.t.

3) Paduotosios bažnytinės teisės (ius traditum ecclesiasticum). Tai tos paduotosios teisės, kurias žodžiu išleido betarpiški apaštalų įpėdiniai arba pirmieji Bažnyčios vyskupai, pav., vaikų krikštas, kryžiaus ženklas, švęstas vanduo, pašventimas pelenų ir t.t. Kalbamosios teisės dar vadinasi traditiones paternae, veterum regulae.

67. Istorija. — Jau II amž. minimos paduotosios teisės, būtent, kilus velykų šventimo meto ginčams, buvo argumentuojama senomis tradicijomis. Tradicijomis taip pat buvo išspręstas ginčas, ar atvirtus tikrai pakrikštytam eretikui, reikią atkartoti krikštas. Net Niciejos susirinkime (325) aukštųjų šventimų celibatas buvo įrodinėjamas senu padavimu (antiqua traditione).

Daug paduotųjų teisių paskiau įdėta į bažnytinius rašytinius įstatymus. Bet daug jų vis dėlto buvo ir tebėra paduotosios teisės.

68. Vertumas ir t.t. — 1. Paduotosios teisės turi daug vertės. Nes iš pradžių Bažnyčia daugiau įstatymus leido žodžiu, ne raštu. Be to, jų tikroji vertė pareina nuo įgimties. Be kitko, paduotosios Dievo teisės yra ne kas kita, kaip paties Dievo teisės. Taigi niekas jų negali pakeisti ar atšaukti. Paduotosios apaštalų teisės tėra bažnytinės teisės, bet yra labai

autoritetingos — pačių apaštalų išleistos. Todėl nors savaime galimos atšaukti ir pakeisti, bet to mažne niekada nedaroma. Mažne tas pats pasakytina apie paduotąsias bažnytines teises. Jos gerbiamos yra dėl savo senumo.

2. Paduotosios Dievo teisės galimos atskirti šiaip:

1) Jei objektas yra tikėjimo dalykas, nes tikėjimo autorius yra Dievas.

2) Jei objektas nepridera žmogaus galioms, pav., sutvirtinimo sakramento medžiaga ir forma, nes sakramentų autorius tegali būti Dievas.

3) Ką Šventieji Tėvai sutartinai laiko Dievo teisėmis.

4) Kas Bažnyčios mokoma ir laikoma paduotosiomis Dievo teisėmis.

P a s t e b ė j i m a s. — Protestantai nepripažįsta padavimo. Tik paskutiniaisiais laikais kai kurie jų, labiausiai anglikonys, truputį kitaip ima galvoti.

3. Paduotųjų teisių svarbieji liudytojai yra šie:

1) Bažnyčia. Nes Ji kartais savo magisterija paskelbia, kurie dalykai yra paduotosios teisės.

2) Krikščionių tikyba, įpročiai ir praktika.

3) Šventieji Tėvai ir Bažnyčios Rašytojai, kurie surašė ir ateičiai paliko padavimo žinių.

III. OBSERVANCIJA, KŪRIJOS STILIUS IR JURISPRUDENCIJA.

69. Medžiaga. — 1. Observancija, 2. Kūrijos stilius ir 3. Jurisprudencija.

70. Observancija. — 1. Observancija (observantia) yra tas pat, kas „usus" ir, apskritai, galima apibrėžti šiaip: vienodas elgimasis arba įprastas, toks pat ir nuolatinis būdas kas nors daryti ar nedaryti (repetitio actuum similium circa quamlibet rem).

Observancija skiriasi nuo įpročio šiuo: 1) Materialinio įpročio subjektas yra žmonės, kuriems galimas išleisti įstatymas. Observancijos subjektu gali eiti bet kuris fizinis ar moralinis asmuo. 2) Įpročio objektas — teisė. Observancijos objektas — bet kurs dalykas. 3) Įpročiui reikia atkartoti tokie pat veiksmai. Observancijai užtenka stačiai atkartoti. Ar tai dažnai daroma ar ne, nesvarbu.

2. Observancija skirstoma: 1) Į v y k i o ir t e i s i u. Pirmasis dalykas yra vienodas būdas elgtis. Antrasis — teisė, kilusi iš tų veiksmų (observancija gali būti ir, apskritai, yra tikra teisė). 2) T e i g i a m a ir n e i g i a m a, veizint į tai, ar kas daroma pozityviškai ar negatyviškai, arba nedaroma. 3) Interpretativa et praescriptiva. Pirmoji paaiškina abejoja-

mus dalykus, pav., įstatymus, įsakymus, statutus, reskriptus, indultus, privilegijas, sutartis, testamentus ir t.t. Antroji bet ką padaro ir gimsta įpročio ar įsisenėjimo arba užsigyvenimo keliu.

3. Observantia interpretativa turi juridišką vertę. Observantia praescriptiva tada turi juridiškos galios, kai įvykdytos yra visos įpročio ar įsisenėjimo sąlygos, ir tiek jos turi, kiek turi įprotis ar respektyviškai įsisenėjimas.

71. Kūrijos stilius. — 1. Stilius griežtesne prasme yra įpratimas ar būdas vienodai rašyti. Platesne prasme reiškia taip pat būdą kalbėti, veikti ir tada yra mažne tas pat, kas observancija.

Bažnytinėse teisėse stilius vadinasi bažnytinių kūrijų įpratimas ir būdas kas daryti. Ta prasme galimas apibrėžti šiaip: kūrijos stilius yra bažnytinių kūrijų tam tikras būdas dirbti savo darbą.

Kūrijos stilius skiriasi nuo įpročio: 1) Įpročio subjektas — daug žmonių. Stiliaus subjektas — kūrija. 2) Įprotis yra žmonių padaryta teisė. Stilių sudaro tam tikros taisyklės ar normos, kurių turi laikytis bažnytinės kūrijos ir todėl ne visada tėra tikra teisė ar įstatymas. 3) Įprotį padaro žmonių veiksmai. Stilių padaro kartais „usus", observancija, įprotis, Bažnyčios vyresniųjų įstatymas, įsakymas, statutas ar regulaminas ir t.t.

2. Kūrijos stilius skirstomas: 1) Įvykio ir teisių. Pirmasis — pati kūrijos praktika. Antrasis — įstatymai, reguloš, teisės, priedermės, kurios gimė iš kūrijos įprasto būdo dirbti savo darbas ir t.t. 2) Romos Kūrijos (stylus Curiae Romanae) ir kitų kūrijų stilius. Kūrijos stilius be restrikcijos suprantamas Romos Kūrijos stilius. 3) Teismo ir neteismo (iudicialis et extraiudicialis), veizint į tai, ar tribunolams ar administratyvinėms įstaigoms pridera.

3. Romos Kūrijos stilius saisto štai kada: 1) Kai kreipiamasi į Romos Kūriją. 2) Kai kas Romos Kūrijos įgaliojamas. 3) Kai aiškinami Romos Kūrijos raštai. 4) Kai nėra tam tikro įstatymo ar teisės, tai, be kitko, reikia laikytis kūrijos stiliaus.

72. Jurisprudencija. — 1. Jurisprudencija kartais vadinasi teisių mokslas ar praktika. Čia jurisprudencija vadinasi tribunolų ir teisėjų praktika. Bet paskutinioji galima suprasti dvejaip, būtent, tribunolo teisimo būdas ir nuolatinis toks pat sprendimas tam tikros rūšies bylų. Pirmasis dalykas yra ne kas kita, kaip tribunolų stilius. Antrasis — mūsų kalbamasis dalykas, mūsų jurisprudencija.

2. Jurisprudencija visada turėjo ir turi didelę svarbą. Bet juridišką vertę teturi tada, kai yra teisiai įsigyvenusi (praescripta) — įsigyvenusi įpročio, observancijos ar kūrijos stiliaus keliu ir t.t. Tada jos turi laikytis pats tribunolas ir jo priklausomi žemesni tribunolai.

IV SKYRIUS.

METO APSKAIČIAVIMAS

(*kan. 31—35*).

73. Medžiaga. — 1. Sąvoka, 2. Bendros meto apskaičiavimo normos, 3. Valandų apskaičiavimas, 4. Dienų, mėnesių ir metų apskaičiavimas ir 5. Tempus utile et continuum.

74. Sąvoka. — 1. Meto apskaičiavimas (supputatio temporis) skirstomas astronominis, civilinis, juridinis, kanoniškas ir liturginis. Pirmasis apskaičiuojamas pagal dangaus kūnus, labiausiai mėnulį ir žemę. Antrasis — kur ir kalendoriaus. Tretysis — kur ir civilinis, pritaikintas juridiniam gyvenimui. Ketvirtasis — kur vartojamas bažnytinėse teisėse ir išdėstytas kan. 31-35. Penktasis — vartojamas liturgijoj. Jis, be kitko, daug apskaičiuojamas pagal mėnulio atmainas ir įdėtas mišiole, brevioriuj ir t.t. Charakteringa dar tai, kad para eina nuo saulėlydžio iki kito saulėlydžio ir t.t.

2. Metas skirstomas: vartojamasis (t. usuale), tikrasis vietos (locale verum), vidurinis vietos (locale medium), legalinis regionalinis ir legalinis nepaprastasis (extraordinarium legale). Pirmasis — kur vartojamas pagal vietos įpročius ar įstatymus. Antrasis — pagal vietos meridianą (astronominis). Tretysis — pagal lygų valandų suskirstymą, pav., centralinės Europos. Ketvirtasis — kur vartojamas tam tikrame krašte įstatymais. Penktasis — nepaprastais atvejais įsakytas, pav., karo metu.

3. Kanoniškasis metas yra šioks:

1) Kan. *32*, § 1 diena turi 24 val. ir eina nuo vidurnakčio, ir savaitė turi 7 dienas.

2) Kan. *32*, § *2* mėnuo turi 30 d., o metai 365 d. Išimtis — jei būtų pasakyta, jog mėnuo ir metai imtini esą iš kalendoriaus.

75. Bendros apskaičiavimo normos. — 1. Kan. 31 bažnytinėj srity metas kanoniškai apskaičiuojamas. Išimtys — liturgijos dalykai, kur liturgiškai apskaičiuojama, ir jei pažymėtai kas kita pasakyta.

2. Kan. *33*, § *2*: „Sutarčių įvykdymo meto klausime tebūna laikomasi pasaulinių teritorijos teisių įsakymo, nebent jei kas kita pažymėtai susitarta pakte".

76. Valandų apskaičiavimas. — Apie kanoniską valandų apskaičiavimą kalbama kan. *33*, § 1.

Kanoniškai „apskaičiuojant valandas, laikytinasi yra bendro vietos įpročio (standum est communi loci usui)" — kan. 33, § 1. Bet galima laikytis ar vartojamojo, ar tikrojo vietos, ar vidurinio vietos, ar legalinio regionalinio, ar regionalinio nepaprastojo meto šiais atvejais: 1) Privatinėse mišiose. Atbulai, iškilmingose mišiose laikytinasi vartojamojo vietos laiko. Paskutiniosiomis galime vadinti giedotines su diakonu ir subdiakonu[1]) ir konventualines ar kapitularines mišias[2]). 2) Privatiškai kalbant breviorių. Atbulai, viešai arba in choro kalbant, laikytinasi vartojamojo vietos meto. 3) Einant komunijos, kur reikalaujama nevalgyti ir negerti nuo vidurnakčio, t. y. 12 val. nakties. 4) Pasninke (in ieiunio vel abstinentia), kur laikas eina nuo vidurnakčio iki vidurnakčio.

Kalbamaisiais atvejais galima laikytis vienu atveju vieno, kitu atveju kito meto, pav., vienas pasninkui, kitas brevioriui. Išimtis — jei vienas veiksmas tarnauja dviem atvejams, iš kurių vienam vieno, antram kito meto reikia, pav., šiaipjau ir mišių pasninko. Kitaip sakant, negalima pagal ankstesnį metą jau valgyti mėsišką, lyg būtų pasibaigęs pasninkas, ir pagal vėlesnį metą eiti laikyti mišių, lyg būtų dar nevalgyta.

77. Dienų, mėnesių ir metų apskaičiavimas. — Kan. 34: „§ 1. Jei mėnuo ir metai pavadinti savo vardu ar tolygiu būdu, pav., vasario mėnesį, kitais metais, tai imami iš kalendoriaus.

§ 2. Jei termino a quo nei pažymėtai nei įsaistytai nepažymėta, pav., mišių suspensa per mėnesį ar dvejus metus, trys vakacijų mėnesiai per metus ir t.t., tai metas imamas nuo momento iki momento; jei metas yra be pertrūkių (continuum), kaip minėta pirmajame pavyzdy, tai mėnesiai ir metai imami iš kalendoriaus; jei metas yra su pertrūkiais, tai savaitė suprantama 7 dienos, mėnuo 30 d. ir metai 365 d.

§ 3. Jei metas susideda iš vieno ar daug mėnesių ar metų, vienos ar daug savaičių ar, galop, daug dienų ir termino a quo pažymėtai ar įsaistytai nepažymėta, tai:

1°. Mėnesiai ir metai imami iš kalendoriaus;

2°. Jei terminas a quo supultų su dienos pradžia, pav., du vakacijų mėnesiai nuo 15 rugp., tai pirmoji diena įskaitoma ir terminas baigiasi, užstojus paskutinei to paties skaičiaus dienai;

3°. Jei terminas a quo nesupultų su dienos pradžia, pav., keturiolikti amžiaus metai, noviciato metai, oktava nuo vyskupo sosto užvakavimo, apelacijos dešimts dienų ir t.t., tai pirmosios dienos neįskaitoma ir metas baigiasi, pasibaigus paskutinei to paties skaičiaus dienai;

[1]) B. Ojetti, Commentarium in Codcem Iuris Canonici, I 199.
[2]) H. I. Cicognani, Commentarium ad librum I Codicis, 188.

4°. Jei mėnuo neturėtų to paties skaičiaus, pav., vienas mėnuo nuo 30 saus., tai metas pagal įvairius atvejus baigiasi, prasidedant ar pasibaigus paskutinei mėnesio dienai;

5°. Jei kalbama apie tos pačios rūšies veiksmus, atkartotinus tam tikru metu, pav., trys metai amžinai profesijai po laikinos profesijos, trys metai rinkimams atkartoti ir t.t., tai metas baigiasi, baigiantis tai pačiai dienai, kur prasidėjo, bet naujas veiksmas galimas atlikti per visą tą dieną".

78. Tempus utile et continuum. — 1. Kan. 35: „Tempus utile (laisvas metas) suprantamas tas, kurs savo teisei vartoti ar ieškoti taip kam pridera, jog neina, nežinant ar negalint veikti". Tai legalinis arba juridinis tam tikras metas. Jis teina, sužinojus ir galint veikti. Atbulai, neina, nežinant tos teisės ar negalint jos vartoti. Jei paskiau iškilo kliūtis, tai sustoja. Praėjo kliūtis, vėl eina. Tik nežinojimas neturi būti kaltas[1]). Negalėjimas gali būti net kaltas, pav., ištrėmus ar suspendavus už nusikaltimą[2]). Pirmoji diena neįskaitoma, nes termino pradžia nebūtinai supuola su dienos pradžia. Bet ir pirmąją dieną galima veikti. Tas pat pasakytina apie naują dieną po pertrūkio. Metas baigiasi, pasibaigus paskutinei dienai. Jei pradėjus būtų pertrūkių, tai ištisosios dienos sudėtinos yra į krūvą, kad sudarytų visą metą.

Tempus continuum (be pertrūkių) vadinasi tas, „kurs nekenčia jokių pertrūkių" — kan. 35. Tai taip pat tam tikras legalinis ar juridinis metas. Tik jis sutinka su šiaipjau metu. Tempus continuum pradeda eiti ir eina, nežiūrint, ar žinomas ar ne, ar galima juo naudotis ar ne ir t.t.

2. Kiekvienas juridinis metas savaime yra be pertrūkių. Laisvas laikas tėra išimtis. Jis duodamas žmonių naudai, nes kartais, nežinodamas ar negalėdamas veikti, gali praleisti svarbų dalyką. Tempus utile turi būti pažymėtas. Pažymėti galima pažymėtai (expresse), pav., stačiai u t i l e, ar isaistytai (implicite), pav., duota galia ką visai naudinga daryti ir niekam nėra skriaudos. Abejojant laikas laikytinas be pertrūkių, nes jis yra bendra taisyklė. Tempus utile pavyzdžiais gali eiti kan. 155, 161, 1432, § 3, 1457, 1635, 1881, 1884, § 2 1885 ir t.t.

3. Kartais tempus utile yra tik pradžios atžvilgiu — teina sužinojus ir paskum virsta continuum, arba eina, nors nebūtų galima veikti, pav., kan. 432, § 1 — utile ir 432, § 2 — continuum, kur kapitula, valdytoja vyskupijos, per aštuonias dienas nuo sužinojimo turi išrinkti kapitularinį vikarą ir, to nepadarius, teisė paskirti jį pereina arkivyskupui metropolitui.

4. Tempus utile ir continuum buvo romėnų teisėse ir rašytinėse bažnytinėse teisėse pirmą kartą precizyviškai stačiai tekalbama.

[1]) H. I. C i c o g n a n i, Commentarium ad Librum I Codicis, 199.
[2]) I. D'A n n i b a l e, Summula, III 35.

V SKYRIUS.

RESKRIPTAI

(kan. 36–62).

79. Medžiaga. — 1. Apibrėžimas, 2. Padalinimas, 3. Istorija, 4. Pasyvus subjektas, 5. Veikimo pradžia, 6. Sąlygos, 7. Subrepcija ir obrepcija, 8. Neigiamas vieno vyresniojo atsakymas, 9. Motu proprio klauzulė, 10. Klaida, 11. Precedencija, 12. Aiškinimas, 13. Vykdymas ir 14. Kadencija.

80. Apibrėžimas. — Reskriptas yra raštiškas vyresniojo atsakymas. Bažnytinis reskriptas yra bažnytinio vyresniojo raštiškas atsakymas (superioris ecclesiastici responsum scripto datum).

Reskriptas gali būti Apaštališkojo Sosto ir ordinaro.

Reskriptas skiriasi nuo: 1) Oraculum vivae vocis, kur kas žodžiu sutvarkoma. 2) Dekreto — duodamas motu proprio. 3) Konstitucijos — yra platesnė ir iškilmingos formos.

81. Padalinimas. — Reskriptai skirstomi:

1) Apaštališkojo Sosto ir ordinaro, žiūrint į tai, kas rašo. Reskriptas be restrikcijos suprantamas Apaštališkojo Sosto.

2) Malonės (r. gratiae), teisingumo (iustitiae) ir mišrus (mixtum). Tai pareina nuo to, ar jo objektas yra šiaipjau malonė, ar teismo, ginčų, ar abudu.

3) In forma gratiosa ir in forma commissoria. Pirmasis vadinasi tada, kai duodamas betarpiškai, be jokio vykdytojo. Antrasis — kai duodamas tarpiškai arba per vykdytoją.

4) In forma commissoria necessaria — kai dalykas jau duotas ir įgaliojamas kam stačiai įvykdyti, ir in forma commissoria libera — kai kas įgaliojamas patenkinti ir įvykdyti prašymą. Katra jų įgaliota, žiūrėtina į reskripto žodžius. In forma necessaria yra, jei, pav., pasakyta: „Absolvas", „dispenses", nors būtų pridėta klauzulė: „pro tuo arbitrio et conscientia"; nes paskutinieji žodžiai dažnai pridedami iš mandagumo ir pagarbos. Atbulai, yra in forma libera, jei nieko neįsakoma ir stačiai siunčiama vykdytojo „arbitrio et voluntati", ar jam prašymas siunčiamas „cum facultatibus necessariis et opportunis", ar stačiai rašoma: „Dispenses, si expedire iudicaveris".

5) Motu proprio ir ad instantiam arba ad preces, veizint į tai, ar yra pridėta klauzulė arba žodžiai „motu proprio" ar ne.

6) Generalinis ir specialinis. Tai pareina nuo to, ar reskriptas duodamas visiems kurios vietos asmenims arba įima visus tam tikros rūšies atvejus ar tik determinuotiems asmenims arba teįima determinuotus atvejus.

7) Secundum ius, jei reikalaujama laikytis teisių; contra ius, jei kas duodama prieš teises, ir prater ius, jei duodama tai, ko nėra determinuota teisėse.

8) Laikinis ir amžinas.

82. Istorija. — Reskriptai paimti iš romėnų teisių. Jie Bažnyčioj jau vartojami nuo IV amž. Labiausiai dažnai imti vartoti reskriptai nuo šv. tėvo Aleksandro III (1159-1180).

83. Pasyvus subjektas. — 1. Kan. 36, § 1: „Taip Apaštališkojo Sosto, taip kitų ordinarų reskriptus laisvai gauti gali visi, kuriems pažymėtai nedraudžiama".

Kan. 36, § 2: „Įvairios Apaštališkojo Sosto malonės ir dispensos, duotos net cenzūra nubaustiems, yra tikros, išėmus kan. 2265, § 2, 2275, n. 3 ir 2283". Ką tik cituotajame kanone pažymėtieji kanonai sudaro išimtį, būtent, ekskomunikuotiems, suspenduotiems ir asmeniniu būdu (personaliter) interdiktuotiems po paskelbiamojo ar pasmerkiamojo sprendimo reikia pačiame kalbamajame reskripte pažymėti cenzūra. Kitaip reskriptas yra netikras. Atbulai, kitų ordinarų kalbamųjų asmenų dispensos yra tikros net be pažymėjimo, nes tik apie Šv. Sostą tepasakyta. Tik jei Apaštališkasis Sostas būtų nutaręs bausmės sprendimą, tai pats reskriptas duoti nepridera ir neatsargu; nes čia šv. tėvas yra pridėjęs savo ranką. Tik reskriptas apytikriau vis dėlto būtų tikras. Kitų ordinarų dispensose glūdi įsaistyta dispensa nuo cenzūros kliūties dispensos padariniui (ad effectum dispensationis dumtaxat), jei tik ordinaras gali bent šiuo atveju atleisti bausmę.

2. Kan. 37 reskripto prašyti ir gauti galima pačiam ar per kitą. Galima prašyti ir gauti sau ir kitam. Kitam galima prašyti ir gauti, net nežinant ar prieštaraujant. Jei pačiam neprašant gautas reskriptas, tai nors galima jo nevartoti, bet reskriptas turi galią net prieš priimsiant. Išimtis — jei apaštališkose klauzulėse kas kita matyti.

84. Veikimo pradžia. — Kan. 38 malonės reskriptai in forma gratiosa turi galią nuo rašto davimo momento, nesvarbi net rašto data; nes jie yra absoliutiškai ir galutinai duoti. Atbulai, reskriptai in forma commissoria necassaria ar libera įgyja galią nuo įvykdymo meto, nes tada tik reskriptas galutinai teduodamas.

85. Sąlygos. — 1. Reskripto sąlyga vadinasi visa tai, ko reskripto autorius reikalauja reskripto tikrumui ar leistinumui. Vienos iš jų pridera prie paties reskripto davimo, kitos — prie jo vykdymo, trečios — prie autorių.

Seniau mažne visos reskriptų sąlygos būdavo pažymimos tam tikrose klauzulėse, kurių būdavo gyva galybė. Šiandien maža bededama klauzulių; nes kai kurios senovės sąlygos visai atšauktos, o kitos visuotinėmis teisėmis įtrauktos į reskriptų taisykles, kurios savaime veikia kiekviename reskripte ir numanomos.

2. Sąlygos ir klauzulės skiriamos esencialinės ir neesencialinės. Pirmųjų reikia dispensos tikrumui, antrųjų — tik leistinumui.

Kan. 39 esencialinės sąlygos tėra tos, kurios pažymėtos dalyte *si, dummodo* ar kitu tokiu pat būdu, pav., *dumtaxat, tantum et non aliter* ir t.t. Juo labiau jos yra esencialinės, kai pažymėtai pasakyta, jog tos sąlygos esančios tikros ar reskriptas kitaip būsiąs netikras. Atbulai, neesencialinė sąlyga, įdėta, kaipo paraginimas, instrukcija, apgaila ir t.t. Kai kurie esencialine laiko tą sąlygą, kuri išreikšta „ablativo absoluto"[1]). Kiti tai neigia[2]). Ji, mano išmanymu, tėra esencialinė tada, kai reikia pačia daiktų įgimtimi ar tokia įsakyta yra bendrosiomis teisėmis, pav., mišrioj moterystėj pažadėjimas pašalinti pavojų katalikui paklysti. Atbulai, jei yra nauja, tai tėra neesminė; nes neišreikšta kan. 39 būdu[3]).

3. Kan. 40: „Kiekviename reskripte savaime numanoma sąlyga, nors ir nebūtų pažymėtos: *Jei prašymas yra teisingas* (Si preces veritate nutantur), išėmus kan. 45 ir 1054 įsakymą". Kan. 45 kalba apie motu proprio, o kan. 1054 — apie žemesniojo laipsnio moterystės kliūtis. Apie pirmąjį kalbėsime žemiau. Apie antrąjį žiūr. moterystės teises[4]).

Kan. 41 reskriptuose in forma gratiosa prašymas turi būti teisingas, jau duodant reskriptą. Jei reskriptas yra in forma commissoria libera ar necessaria, tai turi būti vykdant.

Reskripto vykdytojas pirma turi ištirti prašymo teisingumą. Informacijos galimos semti iš oficialinių dokumentų, liudytojų ir net viešo gando, ir patyrinėti patys prašytojai. Sąžinės srity teklaustini prašytojai ir jais tikėtina. Išimtis — jei kas kita būtų žinoma ne iš išpažinties. Kalbamajam tyrimui nereikia proceso tvarkos — užtenka summarie et extraiudicia-

[1]) Pav.: Th. Maroto, Institutiones iuris canonici, I n. 285; G. Cocchi, Commentarium in Codicem Iuris Canonici², Taurinorum Augustae 1921, I n. 102.

[2]) Pav.: A. Vermeersch et Creusen, Epitome, I n. 114; I. Chelodi, Ius de personis iuxta Codicem Iuris Canonici, Tridenti 1922, n. 77.

[3]) B. Ojetti, Commentarium in Codiceum Iuris Canonici, I 216.

[4]) P. Malakauskis, Moterystės teisės², Kaunas 1932, n. 169.

liter. Išimtis — jei pačiame reskripte kas kita būtų pasakyta (ko mažne niekada nedaroma) ar tam tikros aplinkybės reikalautų nepaprasto tyrimo. Kalbamojo veiksmo tereikia leistinumui. Jis galimas net apleisti tuo atveju, kai vykdytojui dalykas yra žinomas iš nesenų informacijų ar iš kur kitur.

Jei reskripto mandate būtų klauzulė: „Si preces veritate niti reperis", tai prašymo teisingumas ištirtinas yra net veiksmo tikrumui. Išimtis gal gali būti tik tada, kai prašymo teisingumas yra visai žinomas (omnino notorium); nes žinomo dalyko nebereikia tirti. Bet praktikoj, apskritai, atsargiau ištirti.

86. Subrepcija ir obrepcija. — 1. Prašyme neturi būti subrepcijos, arba nutylima tiesa, ir obrepcijos, arba neteisybės. Nesvarbu, dėl ko taip padaryta — tyčia ar netyčia, žinant ar nežinant dalyko, atkreipiant akį ar ne ir t.t. (plg. kan. 40). Tik subrepcija ir obrepcija tenaikina reskriptą tada, kai prašyme nepažymėta to, kas Kurijos stiliumi pažymėtina tikrumui (plg. kan. 42, § 1).

2. Jei subrepcija ar obrepcija būtų priežasčių, tai: 1) Jei motyvinė priežastis tebūtų viena ir ta pati neteisinga, tai reskriptas būtų netikras. Tada savaime atkrinta ir impulsyvinės priežastys, nors jos būtų teisingos. *2*) Jei motyvinė priežastis tebūtų viena ir būtų teisinga, tai reskriptas yra tikras. 3) Impulsyvinės priežastys nesvarbios — gali būti neteisingos. 4) Tas pat pasakytina apie daug motyvinių ir impulsyvinių priežasčių — jei tik viena motyvinė priežastis yra teisinga, tai reskriptas yra tikras (plg. kan. 42, § *2*). 5) Jei savaime teisinga priežastis nedaug teišpūčiama, tai reskriptas vis dėlto yra tikras.

87. Neigiamas vieno vyresniojo atsakymas. — 1. Kan. 43, jei viena Romos Kurijos kongregacija ar oficija neigiamai atsakytų į malonės prašymą, tai nebegali tikrai duoti reskriptą nei kita kongregacija ar oficija nei vietos ordinaras. Čia pirma reikia gauti anos kongregacijos ar oficijos leidimas. Išimtis — šv. tėvas ir Šv. Penitenciarija. Juo labiau tai pasakytina, jei pats šv. tėvas būtų neigiamai atsakęs. Atbulai, neigiamai atsakius vietos ordinarui ar kam kitam, kongregacijos ir oficijos gali tikrai ir leistinai duoti reskriptą. Tam dalykui nereikia jokio sutikimo ir pažymėjimo, kad esąs atmestas prašymas. Tik praktikoj Apaštališkasis Sostas niekada neduoda malonių be vietos ordinaro nuomonės ir, kur gali vietos ordinaras, tai įprastai į jį liepiama kreiptis.

2. Jei neigiamai atsakė savas ordinaras, tai kan. 44, § 1, kreipiantis į svetimą ordinarą, reikia pažymėti. Šis ordinaras tegali patenkinti prašymą, sužinojęs iš pirmesnio ordinaro, kodėl nepatenkinta prašymo. Tai veiksmo leistinumui. Atbulai, jei pirma kreiptasi į svetimą ordinarą ir paskum į savą, tai paskutinysis tikrai ir leistinai gali patenkinti prašymą be

jokių sąlygų. Tik kalbamosios taisyklės vis dėlto nesaisto, jei pirma kreiptasi į pirmatąką ir paskum į jo įpėdinį. Nes kan. 44, § 1 teliečiamas vietos ordinaro sostas, ne asmuo. Tas pats vyresnysis, vieną kartą atmetęs prašymą, taip pat laisvai gali patenkinti kitą kartą.

3. Neigiamai atsakius generaliniam vikarui ir to dalyko nepažymėjus prašyme, kan. 44, § 2, vyskupo reskriptas yra netikras. Jei vyskupas būtų neigiamai atsakęs, tai, nors ir būtų pažymėta prašyme, generalinis vikaras nebegali tikrai patenkinti prašymo be vyskupo sutikimo.

88. Motu proprio klauzulė. — Kan. 45: „Jei prie kieno reskripto ad preces pridedama klauzulė: *Motu proprio,* tai turi galią, nutylėjus šiaip jau būtinai pažymėtiną tiesą; kas kita, jei tai būtų motyvinė priežastis ir ji viena tebūtų, išėmus kan. 1054 įsakymą". Kan. 1054 kalbama, kaip sakėme, apie žemesniojo laipsnio moterystės kliūtis.

Kan. 46: „Jokie yra taip pat tie reskriptai *Motu proprio,* kurie duoti yra bendrosiomis teisėmis negalingam (inhabili) tam tikrai malonei gauti, ir išduoti prieš kurios vietos teisų įprotį ar tam tikrus įstatus ar prieš kito ius quaesitum, nebent jei reskripte būtų pažymėtai pridėta atšaukiamoji klauzulė".

89. Klaida. — 1. Seniau asmens ar vietos pavadinimo ir daikto savumo (qualitas) klaida nenaikindavo reskripto, jei tik buvo žinomas pats asmuo, vieta ar daiktas. Jei klaida liesdavo patį asmenį, vietą ar daiktą, tai, net tikrai žinant dalyką, buvo ginčijamasi, ar reskriptas esąs tikras ar ne.

2. Šiandien kan. 47 dėl prašytojo ar reskripto davėjo vardo ar pavardės, vietos pavadinimo ar objekto klaidos prašymas nėra netikras. Tas pats pasakytina apie tą reskriptą, kurio klaida tėra visai atsitiktinė (accidentalis) ir, vietos ordinaro manymu, nėra abejotina, kad tikrai yra tas pats asmuo ar daiktas. Tokios atsitiktinės klaidos yra, pav.: 1) jei parašytas mažybinis vardas, pav., Petrelis, Jonelis; 2) jei kas, vadinamas dviem vardais, pavadintas tik vienu vardu, pav., vietoj Antanas-Jonas pasakyta Jonas; 3) kai prie prašytojo vardo pridėta ne pavardė, tik tėvo ar motinos vardas, pav., Petras, Antano sūnus; 4) jei tik viena kita raidė ar kurs skiemuo pakeistas, pav., vietoj Antanas pasakyta Ontons ar Antunis, vietoj Malūkas — Malūks, vietoj Žemaičių vyskupija — Žemaitių ar Žematių viskupija ir t.t.

Vietos ordinaro sprendimo net nereikia, jei klaida yra aiškiausia; kur nėra jokio pamato abejoti, kad asmuo ar daiktas yra tas pats, arba kai reskriptas yra sąžinės srities. Paskutiniuoju atveju dalyką sprendžia nuodėmklausis.

90. Precedencija. — 1. Kan. 48, § 1: „Jei atsitiktų gauti to paties dalyko du priešingi reskriptai, tai specialinis ima viršų generalinio atžvilgiu". Reskripto davėjas suprantamas tas pats.

2. Kan. 48, § 2: „Jei jie yra lygiai specialiniai ar generaliniai, tai ima viršų pirmesnis, nebent antrajame būtų paminėtas pirmesnis ar pirmasis gavėjas, norėdamas apgauti (dolo) ar gerokai apsileidęs, dar nebūtų vartojęs savo reskripto". Jei antrasis reskriptas minimas pirmajame, tai rodo, jog reskripto autorius žinojo priešingą reskriptą ir antruoju reskriptu bent įsaistytai atšaukė pirmesnį. Dėl apgaulės ima viršų paskesnis reskriptas dėl to, kad iš tokio dalyko niekas neturi turėti naudos ir verta, sakysime, reikia suardyti blogi planai, užbėgti už akių apgaulės padariniui.

Apsileidimas suprastinas labai kaltas (graviter culpabilis). Tada laikoma, kad pirmesnio reskripto savininkas nuo jo atsimetė. Čia seniau teisingumo reskriptams reikėdavo metų, o dėl malonės reskriptų nutardavo vyresnysis. Kodekse I. C. visai nepasakyta, kada esąs didelis kalbamasis apsileidimas. Todėl dalyką nutarti gali vyresnysis, pav., vietos ordinaras. Nutartina, atsižvelgiant į asmens ir objekto savumus, vietos atstumą ir t.t.

3. Kan. 48, § 3: „Jei (kalbamieji reskriptai) būtų duoti tą pačią dieną ir nebūtų žinoma, katras pirmiau gautas, tai abu yra jokie ir reikale iš naujo reikia kreiptis į davėją".

Pasakyti d u o t i — duoti patys reskriptai, ne malonė. Tik nesvarbu, ar jie yra teisingumo ar malonės; nes be restrikcijos pasakyta.

Čia žiūrima į valandą ir momentą. Bet tai sunku deciduoti, nes reskriptuose težymima diena ir t.t.

Kodekse I. C. nieko nepasakyta, kas daryti, jei kalbamuoju atveju gauti dviejų vyresniųjų reskriptai. Čia reikia skirti atvejai, būtent: 1) Jei vienas reskriptas yra Šv. Sosto, o antras kito vyresniojo, tai pirmasis ima viršų. Taip buvo prieš Kodeksą I. C. ir to reikalauja pagarba Šv. Sosto. 2) Jei reskriptai yra dviejų žemesnių vyresniųjų, tai abu yra netikri[1]).

91. Aiškinimas. — 1. Kan. 49 reskriptai tegalimi aiškinti „declarative", ne „extensive" ar „restrictive". Nes reskriptai duodami tam tikriems asmenims, daiktams, dalykams, kurių specialinės padėties negalima kam kitam taikinti.

Aiškinant reskriptus, kaip ir įstatymus, pirma reikia žiūrėti į tikrąją ir vartojamąją žodžių prasmę. Į v a r t o j a m ą j ą — paties reskripto davėjo, teisių, jurisprudencijos ir t.t. Pav., klauzūra, beneficija, viešas padorumas bažnytinėse teisėse turi fiksuotą prasmę. Nuo tos prasmės tegalima nutolti tada, kai kitaip būtų nesąmonė, neišmintinga, neteisinga ir t.t.

Kan. 49 pasakyta, jog reskriptų aiškinimo „negalima plėsti kitiems, nepažymėtiems atvejams". Tuo draudžiami analogiškai aiškinti reskriptai.

---

[1]) B. O j e t t i, Commentarium in Codicem Iuris Canonici, I 245.

2. Abejojant kan. 50 reskriptai plačiai aiškintini. Tik pats platumas neturi daeiti iki paplečiamojo aiškinimo (interpretatio extensiva), nes taip aiškinti reskriptai, kaip jau sakėme, draudžiami. Tai bendra taisyklė.

Šiais keturiais atvejais kan. 50 reskriptai aiškintini suglaustai:

1) Teismo arba teisingumo reskriptai, pav., teisėjų įgaliojimas, tardytojo paskyrimas, įsakymas ištardyti liudytojus ir t.t. Nes jie šalims yra „odiosa", kartais susiaurina kitų teises ir gali būti proga bylinėtis.

2) Reskriptai, kurie įžeidžia kitų ius quaesitum, nes be reikalo negalima griauti kitų teisių.

3) Reskriptai prieš įstatymą privatinei naudai. Nes visa tai, kas prieštarauja bendrosioms teisėms, yra „odiosa". Tai dispensos nuo visuotinių teisių ir priveligijos „contra ius". Atbulai, čion neįeina reskriptai viešai, t. y. visuomeninei, tikybos naudai, pav., karių ar dvasiškių malonės reskriptai; nes tada nebėra tikros įstatymo žaizdos ir konsekventiškai nebėra „odiosum".

4) Reskriptai bažnytinei beneficijai gauti.

92. Vykdymas. — 1. Apaštališkojo Sosto reskriptų in forma gratiosa niekam nereikia pristatyti. Nes reskriptas jau duotas ir Apaštališkasis Sostas neturi nieko už save vyresnio.

Kan. 51 pažymėtos trys išimtys, kur kalbamieji reskriptai turi būti pristatyti gavėjo ordinarui. Štai jos:

1) Jei reskripte įsakyta. Tai kartais daroma dėl tam tikrų priežasčių.

2) Jei reskripto objektas yra visuomeninis dalykas. Tai tie dalykai, kurie liečia katalikų ar visuomenės gerovę ar reikalą, pav., bažnyčios, beneficijos, seminarijos, šventoriai, kitiems duodami atlaidai, garbės titulai ir insignijos, šventos apeigos ir t.t. Nes vieši dalykai turi būti žinomi ordinarui.

3) Jei reikia patikrinti kai kurios sąlygos. Tai įsakoma pačiame reskripte ir kartais pačiomis teisėmis, pav., kan. 1195 privatinės koplyčios indulto gavimo atvejis.

Ordinaras tik vizuoja ar patikrina dalyką — ne kitką.

Šie trys atvejai yra taksatyviškai įvardyti, nes įsakomai įsakyti ir pasakyta „tunc tantum" (tik tada).

Pristatyti įsakyta ne tikrumui (ad validitatem), tik leistinumui (ad liceitatem). Nes kan. 51 nieko nepasakyta apie priešingų veiksmų netikrumą ar panaikinimą. Išimtis — jei pačiame reskripte kas kita būtų pasakyta ar teisėmis pridėtos esminės sąlygos.

2. Kan. 52: „Reskriptai, kuriems pristatyti nepažymėta meto, vykdytojui galimi įteikti bet kada, jei tik nėra vylių ir apgaulės".

Ką čia reiškia vyliai (fraus) ir apgaulė (dolus), nėra gerai žinoma. Pirmieji bene bus tada, kai norimas prigauti žmogus: antroji — kai norima išsisukti iš įstatymo. Abu tuodu žodžiai vis dėlto imtini skyrium (disiunctive), ne drauge (coniunctive)[1]). Tik tam dalykui pirmu akimirksniu prieštarauja dalytė „et". Čia reikia atsiminti tai, kad Kodekse I. C. dažnai „et" yra tas pat, kas „vel", „aut" (plg. kan. 395, § 2, 420, § 1, n. 14, 421, § 1, n. 3). Vylių ir apgaulės pavyzdžiai: 1) prezentatorius žinojo, jog seniau prašymas nebuvo teisingas ir laukė naujų aplinkybių; 2) žinojo, jog kliudo kito teisės, pats negalingas esąs; 3) laukė, iki gaus kitas panašų ar priešingą reskriptą, ir norėjo jį suardyti ir t.t.

Jei reskripte yra pažymėtas metas pristatyti vykdytojui, tai reikia jo laikytis tikrumui. Praslinkus jam, nebegalima nei pristatyti nei vykdyti. Pamatas yra tas, kad čia apribojama ar determinuojama vykdytojo valdžia.

3. Kan. 53: „Reskripto vykdytojas netikrai atlieka savo darbą, pirma negavęs rašto ir nepatikrinęs autentiškumo ir integralumo, nebent jei dispensatoriaus pirma būtų pranešta". Pranešimas turi būti oficiališkas. Pranešama turi būti vykdytojui, ne kam kitam. Pranešti galima betarpiškai ir per kitą. Oficiališkai tepranešinėjama vis dėlto retai, reikale. Privatiško pranešimo, nes būtų teisingas, neužtenka. Jei vykdytojas, be originalinio dokumento ar oficiališkos žinios ar nepatikrinęs dokumento autentiškumo ir integralumo, vykdytų reskriptą, tai vykdymas, kaip pasakyta kan. 53, yra netikras ir reskriptas reikia iš naujo vykdyti.

4. Jei reskriptas yra in forma commissoria necessaria, tai jo nevykdyti vykdytojas negali. Tai daryti tegali kai kuriais atvejais ir tuoj turi pranešti reskripto davėjui.

Štai kalbamosios išimtys (kan. 54, § 1):

1) Jei aiškiai matyti, kad reskriptas dėl subrepcijos ar obrepcijos yra joks. Reskripto vykdymas būtų netikras, nes pats reskriptas yra netikras.

2) Jei vykdytojui žinoma, kad nėra įvykdytos reskripto sąlygos. Jei sąlygos būtų esminės, tai reskripto vykdymas būtų netikras; jei jos tebūtų neesminės, tai būtų bent draudžiamas.

3) Jei reskripto gavėjas, vykdytojo manymu, taip būtų nevertas, jog, davus malonę, papiktintų kitus. P a p i k t i n t i k i t i — stačiai papiktinti, įžeisti, sukelti nepasitenkinimą ar nusistebėjimą ir t.t. Nevertumo pavyzdžiais gali eiti: pasileidęs, nusidėjėlis, nusikaltėlis, viešas sugulovas ir t.t. Tik nevertumas turi būti žinomas (notorium). Paties nevertumo faktą sprendžia vykdytojas. Kalbamosios išimties pamatas yra tas, kad Apaštališkasis Sostas nenori savo veiksmais kitų piktinti, pykinti ir t.t.

---

[1]) B. O j e t t i, Commentarium in Codicem Iuris Canonici, I 253.

5. Jei reskriptas yra in forma commissoria libera, tai kan. 54, § 3 „vykdytojo paties yra dalykas, savo išmintinga nuožiūra ir pagal sąžinę malonė duoti ar neduoti". Tik be priežasties neduoti malonės yra neleistina; nes tai palikta ne tik jo nuožiūrai, bet taip pat sąžinei.

6. Reskriptas turi būti įvykdytas tam tikra forma. Ji skirstoma išvidinė ir išorinė. Pirmoji įsakyta kan. 55, antroji — kan. 56.

Išvidinė forma:

1) Vykdytojas turi laikytis tos formos ir vykdymo būdo, kur yra pačiame reskripte įsakyta. Tai aiški ir nauja reskripto davėjo valia. Jis gali reskriptą duoti — gali taip pat įsakyti formą ar būdą jam įvykdyti.

2) Vykdytojas taip pat turi laikytis teisėmis įsakytos vykdymo formos ir būdo, pav., teismo procedūros, jungtuvių formos ir t.t. Tai savaime aišku.

Jei vykdytojas neišlaikytų substancialinės reskripto ar teisėmis įsakytos formos ar būdo, ar neįvykdytų esminių sąlygų, tai reskripto vykdymas būtų netikras. Kitais atvejais tebūtų draudžiamas.

Išorinė forma kan. 56 yra ši: „Išorinės srities reskriptas turi būti raštiškai įvykdytas". Tai leistinumui, nes nepažymėta priešingų veiksmų panaikinimo ir t.t. Tokia forma įsakyta dėl to, kad būtų galima geriau įrodyti pats įvykdymas. Atbulai, sąžinės srity neįsakyta jokios išorinės įvykdymo formos. Sakramentalinėj srity net negalima raštiškai vykdyti — galima sulaužyti išpažinties paslaptis ir nėra jokio reikalo.

7. Reskripto vykdytojas, savo išmintinga galva, ali kitą įgalioti. Nes kas gali ką padaryti pats, tą pat gali per kitą. Įgaliotinio savumų nereikalaujama. Todėl, nesant šventimų ir jurisdikcijos galių, reskriptui in forma commissoria necessaria įvykdyti savaime galimas įgalioti net pasaulininkas. Tik, apskritai, nepritinka. Išimtys: 1) Jei reskripto davėjo ar teisėmis draudžiama įgalioti. 2) Jei pažymėtas įgaliotinio asmuo (kan. 57, § 1) — tada tik tas asmuo įgalioti tegalimas. 3) Jei būtų „electa industria personae" (plg. kan. 57, § 2). Tai turi būti tam tikru būdu pažymėta stačiai, pav., „de industria personae", „electa industria personae", ar tolygiu būdu, pav., „per seipsum", „personaliter", „tanquam gravis et difficilis causa", dėl tam tikro asmens speciališkumo, mokslo ir t.t.

Pirmaisiais dviejų išimčių atvejais negalima įgalioti net parengiamiesiems veiksmams įvykdyti. Nes kan. 57, § 1 absoliutiškai kalbama ir to paties kan. § 2 pažymėtai išimamas tam tikras atvejis — kur norėta, išimta. Trečiuoju išimties atveju — tuo galima įgalioti. Parengiamieji veiksmai, pav., yra patikrinti reskripto autentiškumą ir integralumą, įsakytas sąlygas, prašymo teisingumą, ištardyti šalis, liudytojus ir t.t.

Subdeleguotas savaime nebegali kito deleguoti. Tam dalykui reikia pažymėtai leisti (plg. kan. 199, § 5).

8. Kan. 58 bet kuriuos reskriptus gali įvykdyti vykdytojo dignitatės ar pareigų įpėdinys. Dignitatė suprantama plačiąja prasme, nes be restrikcijos pasakyta. Todėl čion įeina, pav., net katedros kapitulos dignitatės. Taip pat ir dėl to paties motyvo pareigos suprantamos bet kurios, net plačiąja prasme, pav., klebono, vikaro, ekonomo, dvasios tėvo ir t.t. Kan. 58 išimtis tėra viena, būtent, „nebent jei būtų electa industria personae" — asmuo vykdytojo, kurs ėjo tam tikras pareigas ir t.t.

9. Kan. 89, § 1: „Jei vykdytojas, vykdydamas reskriptus, bet kaip suklystų, tai iš naujo gali vykdyti". Pridėsime: jei įvykdymas yra netikras, tai ne tik gali, bet net turi. Jei paskutiniuoju atveju nebūtų galimas ar labai sunku būtų vykdyti reskriptas, tai galima kreiptis į Šv. Sostą vadinamojo dekreto „perinde valere", kur pataisomas reskripto vykdymas.

Apaštališkojo Sosto reskriptas savaime turi būti vykdomas veltui. Išimtys: 1) Jei pačiame vykdymo rašte būtų kas kita pasakyta. 2) Jei provincialinis susirinkimas ar bažnytinės provincijos vyskupų saneiga būtų išleidusi ir Šv. Sostas patvirtinęs kurią taksą (kan. 59, § 2, 1507, § 1). Apie moterystės dispensų taksas žiūr. kan. 1056 [1]).

10. Jei reskripto raštas prapultų ar būtų sunaikintas, tai vis dėlto galimas vykdyti.

93. Kadencija. — Reskriptai baigiasi:

1) Jei reskriptas yra laikinis, tai praslinkus terminui, pav., metams.

2) Įvykus panaikinamajai sąlygai, jei būtų buvusi pridėta, pav., „iki pagysi".

3) Jei malonė yra asmeninė, mirus asmeniui. Atbulai, tada nesibaigia realinės privilegijos, kurios savaime tenka įpėdiniams. Jei miršta vykdytojas neįvykdęs, tai galia vykdyti tenka dignitatės ar pareigų įpėdiniams, kaip kalbėjome aukščiau. Kitais atvejais (kur įpėdiniams netenka tos galios) reikia kreiptis į reskripto davėją, kad paskirtų ar įgaliotų kitą vykdytoją.

4) Jei reskriptas yra teisingumo ar dalykas tebėra nepaliestas (res integra), tai mirus tiems, prieš kuriuos buvo gautas.

5) Jei reskriptas yra duotas gavėjo naudai, tai atsisakius ir tai priėmus davėjui. Tik čia dar plg. kan. 72, § 1 ir žiūr. jo aiškinimą žemiau.

6) Pažymėtai ar tam tikru pozityviniu veiksmu atšaukus reskriptą davėjui ir tai pranešus jo gavėjui (kan. 60, § 1). Pranešti galima pačiam ar per kitą. Pranešimas turi būti gautas. Iš šalies nugirsti neužtenka. Atbulai, neužtenka įsaistyto ar

[1]) P. Malakauskis, Moterystės teisės[2], nn. 171-174.

tylaus atšaukimo. Čia reskriptas suprastinas dalinis, ne generalinis. Nes paskutinysis yra lyg įstatymas ir įstatymo keliu atšauktinas. Dalinio reskripto atšaukimą priimti gavėjui nereikia — ne jo valia, ne jo galia.

7) Išleidus priešingą įstatymą reskripto davėjo jurisdikcijos vyresniajam, pav., Šv. Penitenciarijos reskriptas atšaukia priešingą vietos ordinaro reskriptą.

8) Išleidus priešingą įstatymą reskripto davėjui ir jame pažymėtai pažymėjus, jog reskriptas atšaukiamas. Atbulai, šiaipjau priešingu reskripto davėjo įstatymu neatšaukiama priešingų to paties vyresniojo reskriptų (kan. 60, § 2).

9) Jei Apaštališkojo Sosto ar vietos ordinaro reskriptas yra duotas „ad beneplacitum nostrum", ar „donec voluero", užvakavus Apaštališkajam Sostui ar vyskupijai. Tas pat pasakytina apie tuos reskriptus, kur duodama galia duoti malonę tam tikriems pažymėtiems asmenims, ir dalykas tebėra nepaliestas, lotyniškai „res adhuc integra sit". Res integra — visai nieko nepradėta vykdyti (kan. 61). Teismo srity pradedama, pirmąjį kartą pakvietus atsakovą į teismą. Kitais atvejais užtenka, pav., patikrinti reskripto autentiškumas ir integralumas, tirti prašymo tikrumas, tardyti šalys ar liudytojai ir t.t. Dalykas laikytinas nepaliestu taip pat tada, kai reskriptas netikrai įvykdytas; nes netikras veiksmas — joks veiksmas. Kiti reskriptai kalbamuoju atveju nesibaigia. Be kitko, nesibaigia reskriptai su klauzule „ad beneplacitum Sedis", „usque ad revocationem", „donec revocavero" ir t.t.

Ar baigiasi Apaštališkojo Sosto ar vietos ordinaro reskriptai, sustojus reskripto davėjo galiai, pav., įkritus į tam tikras bažnytines bausmes? Į tai, mano galva, atsakytina neigiamai. Nes Kodeksas apie tai nekalba ir galia ar reskriptas jau duotas. Išimtis — jei bausmė atima pačią galią[1]).

Pastebėjimas. — Kan. 62: „Jei reskripto objektas yra ne paprasta malonė, bet privilegija ar dispensa, tai, be to, tebūna laikomasi kitų kanonų įsakymų".

---

[1]) B. Ojetti, Commentarium in Codicem Iuris Canonici, I 272-273 išn. 11.

VI SKYRIUS.

PRIVILEGIJOS

(kan. 63—79).

94. Medžiaga. — 1. Apibrėžimas, 2. Padalinimas, 3. Istorija, 4. Aktyvus subjektas, 5. Pasyvus subjektas, 6. Gavimas, 7. Nuolatinės galios, 8. Aiškinimas, 9. Vartojimas, 10 Kadencija ir 11. Oraculum vivae vocis.

95. Apibrėžimas. — 1. Privilegija (privilegium) griežtąja prasme yra atskira tam tikra malonės teisė, duota kuriam asmeniui kompetentingo bažnytinio vyresniojo prieš ar greta įstatymo (ius privatum alicui personae specialem favorem concedens et factum a competente superiore ecclesiastico contra vel praeter legem).

Pasakyta:

1) T e i s ė. Nes duoda teisę ką daryti ir ko nedaryti. Tą teisę turi kiti respektuoti. Todėl daugelis ją vadina stačiai įstatymu.

2) A t s k i r a. Privilegija betarpiškai tarnauja atskiriems asmenims, nors tarpiškai gali duoti naudą taip pat visuomenei. Atskira seniau ir bendrai šiandien vadinama privatine teise ar įstatymu. Atskira galima pavadinti taip pat dėl to, kad duodama prieš ar greta bendrosios teisės.

3) T a m t i k r a m a l o n ė s. Vadinasi, privilegija duoda tam tikrą malonę, ką gera, malonaus, prielankaus, „favorem" ir t.t.

4) D u o t a k u r i a m a s m e n i u i. Tai pasyvus privilegijos subjektas. Juo gali eiti fiziniai ir moraliniai asmens, vieta, pareigos ir t.t.

5) K o m p e t e n t i n g o b a ž n y t i n i o v y r e s n i o j o. Tai aktyvus bažnytinės privilegijos asmuo.

6) P r i e š a r g r e t a į s t a t y m o. Tai privilegijos objektas. Ji paleidžia nuo priedermės laikytis įstatymo — privilegija prieš įstatymą, ar duoda tai, ko nėra įstatymuose — privilegija greta įstatymo.

Kadangi kalbamoji privilegija nėra įstatymas ar bent tikras įstatymas, tai nereikia paskelbti. Užtenka duoti ir pranešti autentiniu dokumentu ar kaip kitaip. Be to, privilegija griežtąja prasme, apskritai, neturi galios, nepriėmus pasyviam subjektui. Tik pačiame privilegijos prašyme glūdi priėmimas.

Privilegija platesne prasme yra tam tikras įstatymas, kuriuo duodama malonė kuriai asmenų kuopai ar kategorijai, ar tam tikrai daiktų ar dalykų rūšiai (quaedam lex specialem favorem concedens alicui coetui seu generi personarum, rerum aut negotiorum). Tai įstatymo privilegijos prerogatyvos. Jos yra tikri įstatymai ir todėl reikia įstatymų būdu paskelbti; nereikia priimti, negalima atsisakyti. Šiandien daug jų įdėta yra Kodekse I. C. Tai dvasiškių (kan. 119-123), kardinolų (kan. 340), vyskupų (kan. 349), generalinių vikarų (kan. 370), kapitularinių vikarų (k. 430), vienuolių (k. 615) ir šventų vietų (k. 1160-1179) privilegijos, Povilo privilegija (k. 1120), galios dispensuoti nuo iregularitačių (kan. 990), moterystės kliūčių mirties pavojuj ar greitame reikale (kan. 1043 ir 1044) ir t.t. Viena kita duodama dalinėmis teisėmis, pav., atskirų vyskupijų kanauninkams ir pralotams ir t.t.

2. Kodeksas I. C. privilegiją supranta taip griežtąja, taip plačiąja prasme — kuo plačiausiai. Todėl šiandien bet kurią privilegiją galime apibrėžti: tam tikra kuri teisė, patvariai duota teisaus vyresniojo[1]).

3. Privilegija skiriasi:

1) Nuo įstatymo; nes įstatymas leidžiamas visuomenės gerovei, o privilegija duodama privatinei naudai.

2) Nuo dispensos. Nes ši yra prieš įstatymą, o privilegija yra prieš ir greta įstatymo. Be to, dispensa, apskritai, duodama tam tikram atvejui, kur lotyniškai sakoma „pro actu transeunti"; o privilegija duodama daugeliui panašių veiksmų.

3) Nuo malonės; nes kiekviena privilegija yra tam tikra malonė, tik ne atbulai.

4) Nuo reskripto; nes šis visada raštiškai duodamas, o privilegija taip pat galima žodžiu duoti.

96. Padalinimas. — Privilegijos skirstomos šiaip:

1) Griežtąja (pr. stricte sumptum) ir platesne prasme (late sumptum), kaip aukščiau.

2) Kodekso I. C. (contentum in Codice) ir kitos (extra Codicem), kaip minėjome aukščiau.

3) Duotos įstatymo keliu (per modum legis) ir galios būdu (per modum facultatis).

4) Maloninga (favorabile) ir nemaloninga (odiosum), žiūrint į tai, ar nepaliečiami ar paliečiami kiti ar įstatymas.

5) Malonės (gratiosum) ir nuopelno (remuneratorium). Pirmoji duodama veltui, be nuopelnų. Antroji duodama už nuopelnus, užsitarnavus. Jei duodama, liepiant teisingumui (ex iustitia) ir t.t., tai vadinasi dar „onerosum".

6) Sutarties (conventionale) ir gryna (purum), veizint į tai, ar duodama pagal sutartį ar paktą ar be.

[1]) De Luca, Praelectiones iuris canonici, I 295: „Concessio permanens alicuius specialis a legitimo superiore facta".

7) Rašytinė (scriptum) ir nerašytinė (non scriptum). Tai pareina nuo davimo būdo. Paskutinioji yra ta, kur duodama žodžiu ar įgyjama įpročio ar įsisenėjimo keliu.

8) Laikinė (temporale) ir amžina (perpetuum).

9) Contra ius ir praeter ius. Prie paskutiniųjų taip pat priskiriamos yra nuolatinės galios (kan. 66, § 1).

10) Duotos motu proprio ir ad instantiam.

11) Asmeninė (personale) ir realinė (reale). Pirmoji vadinasi ta, kuri stačiai ir betarpiškai duodama asmeniui pačiam. Antroji — kur stačiai ir betarpiškai duodama kuriam daiktui, vietai, pareigoms, dignitatei ir t.t. Nestačiai, žinoma, tarnauja asmenims.

Asmeninės privilegijos skirstomos: „singulariter personalia" — duodama fiziniams asmenims; „communiter personalia" — kuriai kuopai ar asmenų kategorijai, pav., klebonams, ir „corporalia" — moraliniams asmenims, pav., vienuolių ordinui, universitetui ir t.t.

Realinės privilegijos skirstomos: vietos (localia) — duodamos vietoms; pareigų (muneralia) — pareigoms, dignitatėms, ir realinės tikrąja prasme (proprie realia) — daiktams.

12) Tiesiog duota (per directam concessionem) ir komunikuota ar pratęsta kitam (per communicationem). Pirmoji vadinasi ta, kuri stačiai duodama — duodama, neatsižvelgiant į pirmiau kitam duotą privilegiją. Antroji — kuri duodama tuo pačiu būdu, kur kitam yra duota; vienam duotoji privilegija pratęsiama kitam. Komunikuota privilegija dar skirstoma in forma aeque principali, kur nepriklauso pirmosios ir neina paskum jos, nesikaitalioja pagal jos pakitėjimus ar pakeitimus, nesibaigia, pirmajai pasibaigus, ir t.t. (kan. 65), ir in forma accessoria, kuri paskum priklauso pirmosios, ją seka, pagal ją kaitaliojasi ir pačiu įvykiu pasibaigia, pasibaigus pirmajai (kan. 65) ir t.t.

97. Istorija. — Privilegijos buvo jau S. Įstatyme. Jos taip pat žinomos romėnų teisėse. Bažnyčioj privilegijos buvo nuo pat pirmųjų, galima sakyti, amžių. Ilgainiui jų perdaug prisirinko. Todėl Tridento susirinkimas daug bažnytinių privilegijų atšaukė. Daug jų atšaukė Kodeksas I. C.

98. Aktyvus subjektas. — Privilegiją duoti tegali tas, kurs turi įstatymų leidybą. Nes jos duodamos prieš ar greta įstatymų, yra tam tikros teisės ir daugelis ją stačiai vadina įstatymu, nors privatiniu. Tiems dalykams išleisti reikia įstatymų leidybos.

In specie bažnytines privilegijas gali išleisti:

1) Šv. tėvas — prieš ar greta visuotinių ir dalinių įstatymų, nes turi visišką jurisdikciją. Tai jis daro pats ar per Romos Kūrijos įstaigas.

2) Vietos ordinarai — greta visuotinių ir vyresnių įstatymų leidėjų teisių. Nes čia gali net įstatymus leisti, kas yra daugiau. Be to, jie gali leisti privilegijas prieš ar greta savo įstatymų. Atbulai, vietos ordinarai negali išleisti privilegijų prieš visuotines ar vyresnių įstatymų leidėjų teises, pav., provincialinio susirinkimo įstatymus.

Vietos ordinarų privilegijos, apskritai, teturi galią jų teritorijoj, ne kitur. Tik kai kurios tam tikros jų privilegijos eina išimtimi, pav., kan. 927 atlaidus gali gauti valdiniai net svetimoj vyskupijoj, dekanai gali dėvėti insignijomis svetur ir t.t.

3) Kiti įstatymų leidėjai, kaip ir vietos ordinarai.

Privilegijai tikrai duoti nereikia teisingos priežasties. Išimtis — jei būtų priežastis neduoti. Teisingos priežasties vis dėlto, mano galva, reikia leistinumui; nes kitaip neišmintingai būtų daroma.

99. Pasyvus subjektas. — Privilegijos prieš įstatymą tegalimos duoti savo valdiniams. Nes ta privilegija paleidžiama nuo priedermės laikytis įstatymo. Tai suponuoja paleidžiamojo asmens priedermę laikytis įstatymo. Ją teturi valdiniai. Čion įeina taip pat tie nevaldiniai, kurie tam tikrais atvejais prilygsta valdinius, t. y. turi laikytis įstatymų, pav., keleiviai ir t.t.

Privilegijos greta įstatymo galimos duoti valdiniams ir nevaldiniams. Paskutiniuoju atveju nevaldiniams leidžiamos vartoti privilegijos, o valdiniams draudžiama tai kliudyti. Tik objektas turi įeiti į davėjo kompetenciją ir pats davėjas turi turėti teisę uždrausti savo valdiniams kliudyti privilegiją. Šios privilegijos neturi galios svetur, nes tai svetimos kompetencijos teritorija ir konsekventiškai negalima svetimiems valdiniams uždrausti kliudyti privilegiją.

100. Gavimas. — 1. Kan. 63 ir 64 privilegijos galimos gauti ar duodamos štai kaip:

1) Stačiai (per directam concessionem). Tai galima duoti taip pat motu proprio, taip ad instantiam, reskriptu ar gyvu žodžiu ir t.t.

2) Komunikuojant (per communicationem). Tai galima padaryti in forma aeque principali ir in forma accessoria. Seniau pirmuoju būdu pačiu įvykiu gaudavo vienuolių ordinai. Antruoju — vienuolės „moniales" to paties ordino vienuolių regularių. Šiandien belaikomos pirmuoju ir antruoju būdais duotos tos privilegijos, kurios pirmajam stačiai, amžinai ir tam tikrai neatsižvelgiant į kurią vietą, daiktą ar asmenį buvo duotos. Čia dar reikia dėtis į galvą galingumas (capacitas) to subjekto, kuriam komunikuojama (kan. 64), pav., moteriškės negali gauti bažnytinės jurisdikcijos. In specie, kas, in forma principali komunikuojant, gauna kurias privilegijas, reikia žiūrėti į atskirus atvejus, pav., kan. 613, § 2, 713, § 1, 722, § 1

ir t.t. In forma accessoria kan. 514 ir 1221, § 3 gauna vienuolių tarnautojai, kurie pas juos gyvena.

3) Teisiu įpročiu. Be kitko, tokiam įpročiui reikia 40 m. prieš ir greta teisių ir 100 m. ar nebeatmenamo termino, kur pasmerkti yra priešingi įpročiai.

4) Teisiu įsisenėjimu. Tik prieš Apaštališkąjį Sostą reikia 100 m. ir prieš bažnytinį juridinį asmenį 30 m.

2. Kan. 63, § 2: „Šimtametė ar nebeatmenama posesija (possessio) sudaro duotos privilegijos spėjimą".

Posesija vadinasi teisės ar daikto laikymas (iuris reive detentio).

Posesija skirstoma:

1) Natūralinė ir civilinė. Pirmoji vadinasi ta, kur teisė ar daiktas valdomas kito vardu. Antroji ta, kur teisė ar daiktas valdomas savo vardu. Paskutinioji ir kan. 63, § 3 kalbamoji posesija galima apibrėžti: teisės ar daikto valdymas, laikant savu (iuris reive detentio animo domini). Vagis nieko nelaiko savu. Todėl pavogto daikto valdymas nėra posesija, tėra paprastas laikymas (detentio). Posesijai nesvarbu, ar daiktas valdomas paties ar per kitą.

2) Teisi ir neteisi, veizint į tai, ar priverstinai ar slapta (vi aut clam) valdoma.

3) Bonae fidei ir malae fidei. Čia žiūrima, ar žinoma ar ne, jog valdomasis daiktas yra svetimas.

Kan. 63, § 2 yra teisi ir bonae fidei posesija. Nes neteisi posesija sugriauna pačią posesiją; o posesija malae fidei prieštarauja įsisenėjimui[1]), kur reikia bona fides ir t.t.

Be to, kalbamosios posesijos spėjimas yra teisių. Vadinasi, galima stačiai griauti ir teturi galią, iki priešinga įrodoma.

101. Nuolatinės galios. — 1. Nuolatinės galios (facultates habituales) vadinasi teisaus vyresniojo duota galia, kuria kas gali daryti tai, kas savaime ar pagal rezervavimą priderėjo pačiam vyresniajam (facultates hunc vel illum actum ponendi, qui vel natura ipsa vel reservatione positiva ad superiorem pertinet). Jos galimos suprasti valdžia ar galia pati ir ta galia padarytas dalykas, atliktas veiksmas. Pav., kitas dalykas yra galia dispensuoti, kitas pats dispensavimas. Nuolatinės galios pirmuoju atveju yra privilegijos praeter ius; nes yra tikra malonė, duota vyresniojo. Antruoju atveju — gali būti prieš ir greta teisių, kur ir dispensavimas.

Tos nuolatinės galios, kurios duodamos amžinai, pav., iki gyvos galvos, ar pažymėtą metą, pav., trejus, penkerius, dešimti metų, ar pažymėtam skaičiui atvejų, pav., dispensuoti 25 kartus, priskiriamos prie privilegijų, pačiomis teisėmis laikomos privilegijomis greta teisių (kan. 66, § 1).

[1]) B. Ojetti, Commentarium in Codicem Iuris Canonici, I 283-284.

Nuolatines galias davinėja Apaštališkas Sostas ir ordinarai. Pagal tai jos skirstomos šv. tėvo (papales), vyskupų (episcopales) ir vienuolių (superiorum religiosorum).

Nuolatinės galios labiausiai duodamos ordinarams. Tai galios atleisti rezervuotas nuodėmes ar cenzūras, dispensuoti nuo iregularitačių ar moterystės kliūčių, benediktuoti šventus daiktus, davinėti atlaidus, leisti skaityti draudžiamąsias knygas ir t.t.

2. Nuolatinės galios, duotos vyskupui ir kitiems ordinarams Apaštališkojo Sosto, neišnyksta, pasibaigus teisei ordinaro, kuriam buvo duotos. Nesibaigia, nors pirmasis ordinaras būtų jau buvęs pradėjęs jas vykdyti. Jos tenka ordinaro valdžios įpėdiniams. Be to, nuolatinės galios, duotos vyskupui, pridera taip pat generaliniam vikarui (kan. 66, § *2*).

Kalbamųjų dalykų išimtys yra šios: 1) jei būtų išrinkta industria personae ar *2*) kas kita būtų pažymėtai pasakyta (kan. 66, § *2*).

3. Duotoj galioj glūdi taip pat kitos galios, kurių reikia tai galiai vartoti. Vartoti tikrai ar leistinai. Kitaip niekais nueitų pati galia. Išimtis — jei galios davėjas pats neturėtų tos galios. Todėl galioj dispensuoti glūdi taip pat galia atleisti tas bažnytines bausmes, kurios kliudo dalyką. Tai, apskritai, rezervuotos cenzūros (plg. kan. *2265*, § *2*, *2275*, n. *3*, *2283*). Dispensuojama tik kalbamajam reikalui arba „ad effectum dumtaxat dispensationis concedendae" (kan. 66, § *3*).

102. Aiškinimas. — 1. Aiškinant privilegijas, reikia žiūrėti į dispozityvinę dalį. Jei privilegijos būtų gautos įpročiu ar įsisenėjimu, tai reikia žiūrėti į įpročio ir įsisenėjimo teisių normas. Be to, privilegijos tik „declarative" aiškintinos. Atbulai, draudžiama paplečiamai ir susiaurinamai aiškinti (kan. 67).

2. Abejojant privilegijos aiškintinos taip pat, kaip reskriptai, būtent: 1) Savaime plačiai. *2*) Suglaustai: a) teisingumo privilegijos, *2*) jei įžeistų kitų ius quaesitum, c) prieštarautų įstatymui privatinei naudai ir d) gauti bažnytinę beneficiją. Bet ir šiais atvejais visada reikia taip aiškinti, kad privilegijos gavėjas atrodytų gavęs malonę; nes privilegija yra malonės dalykas (kan. 68).

103. Vartojimas. — 1. Kan. 69 nėra priedermės vartoti tos privilegijos, kuri duota tik gavėjo naudai. Nesvarbu, ar privilegija asmeninė ar realinė, nes kalbama be restrikcijos. Pamatas yra tas, kad prievarta nesutaikoma su privilegijos sąvoka: dažnai būtų našta.

Kalbamojo dalyko išimtis — „jei iš kur kitur kiltų priedermė" — kan. 69. Tai gali būti dviejais atvejais, būtent: 1) Jei kito įstatymo priedermė tebūtų galima įvykdyti, pavartojus privilegiją. Pav., jei privatinės koplyčios savininkas sekmadienį ar įsakytą šventadienį negalėtų vykti į bažnyčią

išklausyti mišių, tai turi naudotis koplyčios privilegija. 2) Jei privilegiją vartoti verstų visuomenės gerovė (bonum publicum) ar įsakytų meilės įsakymas (lex caritatis). Pav., jei penitentas išpažintų tokią nuodėmę, kuri yra rezervuota ir nuodėmklausis turėtų privilegiją tokias nuodėmes atleisti, tai turi išrišti.

2. Priedermė yra vartoti tą privilegiją, kuri duota yra ne tik gavėjo, bet taip pat kitų naudai, arba stačiai kurios vietos, daikto, pareigų ar dignitatės ir nestačiai gavėjo naudai. Čion įeina taip pat „pr. communiter personalia" ir „corporalia". Todėl dvasiškis negali nesinaudoti kanono ar teismo privilegija.

3. Privilegiją vartoti tegalima, gavus autentinį davimo raštą ar oficiališką pranešimą, kaip ir reskriptuose. Dar pačiame reskripte gali būti pažymėtas vartojimo metas.

4. Šv. Sosto privilegijos, apskritai, galimos vartoti visame pasauly. Išimtis — jei teisėmis ar atskiru atveju Apaštališkojo Sosto privilegijos vartojimas būtų apribotas kurios teritorijos sienomis, pav., kan. 409, § 1 kapitulų kanauninkai ir pralotai insignijas tegali vartoti savo vyskupijoj. Kitų privilegijos dažniausiai tegalimos vartoti davėjo teritorijoj: tėra teritorialinės. Asmeninių privilegijų tegali būti pažymėtais atvejais, pav., vyskupo atlaidai, kaip minėjome aukščiau.

5. Jei susiduria dvi ar kelios privilegijos, t. y. keli asmens turi įvairias privilegijas ar paskiau išleidžiama priešinga privilegija, tai laikytinasi šių taisyklių:

1) Specialinė privilegija ima viršų generalinės privilegijos atžvilgiu. Išimtis — jei generalinėj privilegijoj būtų specialinių privilegijų atšaukiamoji klauzulė.

2) Jei abi privilegijos yra generalinės ar specialinės, tai ima viršų ta, kuri yra labiau absoliutiška ar vertesnė, ar vyresnio vyresniojo duota ir t.t.

3) Jei abi privilegijos yra lygios kalbėtaisiais atžvilgiais, tai taikintinas dėsnis: „kas pirmesnis, tas geresnis". Pirmesnis davimo, gavimo ar vartojimo atžvilgiu.

104. Kadencija. — 1. Privilegijos savaime amžinos (kan. 70). Laikinė privilegija — išimtis. Tai tos privilegijos, kurios yra terminuotos, duotos tam tikram skaičiui atvejų ir t.t.

2. Privilegijos baigiasi štai kaip:

1) Generaliniu įstatymu savaime atšaukiamos priešingos privilegijos, įdėtos Kodekse I. C. (kan. 71). Nes Kodekso I. C. privilegijos yra generalinės, t. y. generalinės ar bendrosios teisės (ius commune). Todėl joms atšaukti reikia taip pat generalinio įstatymo, kurs pagal motu proprio „Cum iuris", 1917 m. 15 rugs., normą įdėtinas yra į Kodeksą I. C. Atbulai, kitų privilegijų (ne Kodekso I. C.) savaime neatšaukiama jokiu priešingu įstatymu. Išimtys: a) jei pačiame įstatyme pažymėtai atšau-

kiamos kurios priešingos privilegijos ir b) privilegijos davėjo jurisdikcijos vyresniojo priešingas įstatymas (kan. 71, plg. 60, § 2).

Čia yra tas pat, kas reskriptuose, kaip aukščiau.

2) Atšaukus ir gavėjui pranešus, kaip ir reskriptuose (kan. 71, plg. 60, § 1).

Privilegijai atšaukti visada reikia priežasties. Kitaip, be teisingos priežasties malonės privilegijos atšaukimas būtų draudžiamas, be visai didelės priežasties nuopelno privilegijos atšaukimas — netikras, be visuomeninės priežasties „onerosi" privilegijos atšaukimas — netikras, ir be proporcingos priežasties, apskritai, niekada negalima atšaukti nevaldiniams duotų privilegijų, nes tai yra dovana.

Privilegijos pažymėtinai atšauktinos: tam tikrais žodžiais ar tam tikra ar bendra atšaukiamąja klauzule, pav., „non obstantibus privilegiis", „non obstantibus quibuscumque privilegiis, etiam speciali mentione dignis" arba „specialissima mentione dignis" ir t.t. Be to, privilegijos galimos įsaistytai arba nestačiai atšaukti. Tai yra tada, kai vyresnysis privilegijai visai priešingai padaro, kur, neatšaukus priešingos privilegijos, nebuvo galima daryti, pirma reikėjo atšaukti privilegiją. Čia spėjama, kad vyresnysis žinojęs ir atsiminęs ir konsekventiškai norėjęs atšaukti priešingą privilegiją.

3) Atsisakius ir tai priėmus vyresniajam (kan. 72, § 2). Tai bendra taisyklė.

Priimti gali privilegijos davėjas, jo įpėdinis, jurisdikcijos vyresnysis ar jųdviejų įgaliotiniai. Priimti reikia atsisakymas nuo bet kurių privilegijų. Priimti reikia pažymėtai. Pranešti priėmimo nėra įsakyta ir privilegija baigiasi nuo priėmimo momento. Reikia priimti dėl to, kad kitaip atsisakius būtų galima naudotis privilegija, ko negali būti. Be to, niekas pats sau negali įsakyti nevartoti privilegijos.

Kiekvienas privatinis fizinis asmuo gali atsisakyti nuo tų privilegijų, kurios tik jo naudai duotos (kan. 72, § 2). Pasakiau f i z i n i s, nes apie moralinius asmenis kalbama kan. 72, § 3 ir kitų taisyklių laikytinasi.

Jei privilegija yra duota kuriai bendruomenei, dignitatei ar vietai, tai nuo jos negali atsisakyti privatinis asmuo (kan. 72, § 3). Bendruomenė suprantama taip moralinis ar juridinis asmuo, taip šiaipjau žmonių susibūrimas, kuopa ir t.t. Jei privilegija duota neįstatymo keliu, tai nuo jos atsisakyti tegali pati bendruomenė. Čia reikia tiek balsų, kiek įprastai reikia kitiems veiksmams atlikti. Jei privilegija duota įstatymo keliu, tai nuo jos negali atsisakyti nė pati bendruomenė, pav., net visi dvasiškiai negali atsisakyti nuo kanono privilegijos. Tai atšaukti gali to įstatymo leidėjas. Pamatas — įstatymus

atšaukti tegali jų leidėjas. Tas pats pasakytina apie kitas bendruomenės privilegijas, kur atsisakant būtų įžeista (in praeiudicium cedat) Bažnyčia ar kas kitas (kan. 72, § 4). Įžeista — padaryta dvasinė ar pasaulinė, moralinė ar materialinė skriauda. Bažnyčia — visa ar dalinė, pav., vyskupija. Kas kitas — kiti fiziniai ir moraliniai asmens. Visais kalbamaisiais atvejais atsisakymas yra netikras. Tiesa, kan. 72 pasakyta „non licet", kas savaime tereiškia paprastą draudimą, ne veiksmo tikrumą. Bet čia jis reiškia: „tikrai (valide) negali", nes visai neturima teisės.

4) Jei privilegija yra duota su klauzule „ad beneplacitum nostrum", „donec voluero" ar tolygiu būdu, tai baigiasi, pasibaigus davėjo teisėms, t. y. mirus, pašalinus nuo vietos ir t.t., kaip reskriptuose. Atbulai, kalbamuoju atveju nesibaigia jokios kitos privilegijos (kan. 73). Nes privilegijos savaime yra amžinos ir konsekventiškai pačiu įvykiu tesibaigia teisėmis ir paties davėjo pažymėtais atvejais.

5) Kan. 74: „Asmeninė privilegija seka paskum asmenį ir su juo išnyksta". Taigi asmeninės privilegijos baigiasi, pasibaigus asmeniui gavėjui. Konsekventiškai jų negauna įpėdiniai.

Kadangi asmuo pasakytas be restrikcijos, tai suprantamas fizinis ir moralinis arba juridinis. Fizinis asmuo pasibaigia numiręs. Moralinis asmuo savaime tepasibaigia, praslinkus 100 m. po paskutinio nario mirimo. Moralinį asmenį dar gali panaikinti teisus vyresnysis (kan. 102).

6) Realinės tikrąja prasme (pr. propria realia) ir realinės vietos (realia localia) privilegijos baigiasi, absoliutiškai pasibaigus daiktui ar vietai (kan. 75). Daiktas ir vieta pasibaigia tada, kai substanciališkai nebėra toks, koks buvo, pav., altorius ar bažnyčia sugriuvo, išgriauta. Daiktas ir vieta gali absoliutiškai ir relatyviškai pasibaigti, veizint į tai, ar pasidaro visai ar tik iš dalies netinkąs savo tikslui. Čia suprantamas absoliutiškas pasibaigimas.

„Tik vietos privilegijos atgyja, jei vieta per penkiasdešimtis metu atstatoma" — kan. 75. Atstatoma — substanciališkai ir pakankamai sugrąžinama į pirmesnę padėtį. Tai gali būti materiališkai ir juridiškai, kas pareina nuo to, ar materiališkai ar juridiškai buvo pasibaigusi. Pav.: nesibaigia bažnyčios atlaidai, jei bažnyčia visai sugriaunama ir per penkiasdešimtis metų atstatoma toj pačioj ar mažne toj pačioj vietoj ir to paties titulo (kan. 924, § 1); rožančių ir kitų daiktų atlaidai tesibaigia, kai rožančius ar kiti daiktai visai panaikinami ar parduodami (kan. 924, § 2).

7) „Privilegia onerosa" baigiasi, teisiai užsigyvenus ar įsaistytai (tacite) atsisakius (kan. 76). Teisiai užsigyventi reikia šiaipjau 30 m. ir Apaštališkojo Sosto dalykuose ar daiktuose — 100 metų. Atsisakyti čia užtenka įsaistytai arba

tyliu būdu. Tai yra tada, kai kas, norėdamas atsisakyti nuo privilegijos, ilgai nevartojo privilegijos ar priešingai darė ir teisingai ir išmintingai galima spręsti, jog atsisakyta. Tą dalyką nutaria vyresnysis. Atbulai, nereikia pažymėtai atsisakyti ir neužtenka spėjamo (praesumpta renuntiatio) atsisakymo.

Nevartojimas privilegijos turi būti norėtas ir laisvas (voluntarius ac liberus), t. y. nevartota tinkama proga ar paprasta proga. Atbulai, jei nepasitaikė jokios progos ar tada nebuvo galima privilegijos vartoti, tai ne nevartojimas. Nebuvo galima — fiziškai nesant toj vietoj, sergant, nekaltai nežinant, kliudant kitiems ir t.t. Todėl, pav., universitetas nenustoja „per non usum" privilegijos davinėti akademinius laipsnius, jei ilgai nebuvo kam duoti[1]).

Atbulai, „Nevartojant (per non usum) ar priešingai vartojant (per usum contrarium), nesibaigia tos privilegijos, kurios nėra kitiems sunkumas (haud onerosa)" — kan. 76. Nevartojant — jei privilegijos yra pozityvinės. Priešingai vartojant — jei privilegijos yra negatyvinės. Pamatas yra tas, kad privilegijos yra amžinos ir vartoti ar nevartoti yra paties gavėjo dalykas. Jis net gal turi rimtų motyvų taip daryti.

8) Kan. 77: „Taip pat baigiasi privilegija, jei ilgainiui taip, vyresniojo manymu, pakitėjo aplinkybės, jog pasidarė skriaudinga (noxium) ar draudžiama (usus illicitus) vartoti". Aplinkybės — tos aplinkybės ar sąlygos, kuriose buvo duota pirivilegija. Skriaudinga — visuomenės gerovei, ktiems ar pačiam privilegijos gavėjui ar, jau sunki būdama, „onerosum", labai pasunkėjo. Draudžiama vartoti — stačiai pasidarė bloga ar neteisinga.

Kitaip sakant, privilegijos baigiasi, contrarie pasibaigus tikslui arba motyvui ar priežasčiai, kur nebėra pirmesnio motyvo ir dalykas pasidaro draudžiamas, nebeįvykdomas ir t.t. Atbulai, privilegija nesibaigia, negative pasibaigus tikslui, kur nebėra pirmesnio motyvo, bet dalykas nepasidarė nei draudžiamas nei nenaudingas.

Kalbamąjį privilegijos baigimąsi turi konstatuoti privilegijos davėjas ar jo įpėdinis ar vyresnysis. To reikia ne tam, kad privilegija pasibaigtų — ji pasibaigusi. Reikia tik deklaruoti įvykis.

9) Praslinkus terminuotų ar laikinių privilegijų metui ir pabaigus duotąjį skaičių atvejų (kan. 77). Dar galima pridėti, jog sąlyginės privilegijos baigiasi, neįvykus priežasčiai. Tik nesakramentalinėj ar sakramentalinėj sąžinės srity veiksmas, padarytas, praslinkus metui ar nebeturint atvejų, yra tikras,

---

[1]) Fr. Schmalzgrueber. Ius canonicum universum, V 33 ir 198.

jei į tai neatkreipta akies, — užmiršta, nebeatsiminta, apsirikta (kan. 77, plg. 207, § 2). Čia Bažnyčia papildo jurisdikciją. Tai daroma žmonių sielų naudai.

10) „Kas piktanaudoja privilegija, duota valdžia, tas užsitarnauja atimti pačią privilegiją" — kan. 78.

Piktanaudoti reiškia blogiems galams vartoti, įžeisti teises ar natūralinį teisingumą (aequitatem naturalem). Tai gali būti trejopai: a) Kai privilegija vartojama prieš davėjo intenciją, išplečiant jos galią anapus tikrų ribų laiko, vietos, asmenų atžvilgiu. b) Kai privilegija duoda progos nusidėti ar nusikalsti, pav., iš vietos ordinaro valdžios išimtas asmuo laisviau elgiasi, vildamasis, kad sunkiau jam iškelti ieškinys ir jį nuteisti. c) Kai daroma prieš privilegijos tikslą, pav., beneficiatas, leistas studijuoti, verčiasi visai kitais dalykais, dykiniauja ir t.t.

Piktanaudojamoji valdžia plačiausiai suprantama. Todėl čion įeina taip nuolatinės galios, taip indultas, taip pačios privilegijos „ius quaesitum".

Piktanaudotojas savaime nenustoja privilegijos, tik užsitarnauja ją atimti. A t i m t i — lyg bausmė. Todėl pats piktanaudojimas turi būti didelis — už didelius dalykus tebaudžiama.

Piktanaudotą privilegiją atimti yra privilegijos davėjo ar jo įpėdinio ar vyresniojo dalykas. Tai galima padaryti teismo keliu ir administratyviškai, nes pažymėtai neįsakyta tam tikro proceso.

Piktanaudotos privilegijos pačiu įvykiu tenustojama tada, kai privilegijoj yra pridėta tam tikra klauzulė ar tai pačiomis teisėmis pažymėta, pav., kan. 2263. Prie šios išimties dar galime pridėti tretiji aukščiau kalbėtąji piktanaudojimo atveji, būtent, kai daroma prieš privilegijos tikslą — pačiu įvykiu nustojama privilegijos. Bet čia yra kitas dalykas, čia baigiasi privilegijos tikslas. Gal tik reikia vyresniojo deklaracijos. Tai sakau analogiškai kan. 77.

„Ordinaras tepraneša Šv. Sostui, jei kas labai piktanaudoja Jo privilegija" — kan. 78. Pranešti tereikia, kai labai piktanaudojama. Atbulai, dėl niekniekių pranešti neįsakyta ir neverta. Įsakyta pranešti dėl to, kad Šv. Sostas, toli būdamas, gali nežinoti dalyko. Apaštališkasis Sostas atima privilegiją. Atbulai, Šv. Sosto duotos piktanaudotos privilegijos negali atimti ordinaras.

105. Oracula vivae vocis. — 1. Oracula vivae vocis vadinasi Apaštališkojo Sosto paaiškinimai, privilegijos, decizijos, atsakymai gyvu žodžiu. Jie skirstomi papos ir Romos dikasterijų. Papos oracula vivae vocis dar skirstomi netikrąja ir tikrąja prasme. Pirmieji yra tada, kai papa ką žodžiu įsako

daryti Romos dikasterijų vyresniesiems jų pareigų srity. Paskutinieji tai paskiau surašo. Antrieji yra tada, kai papa ką žodžiu suteikia, įsako, paaiškina, sutvarko privatiniams asmenims ar dikasterijų vyresniesiems privatiniais reikalais.

2. Papos oracula vivae vocis arba tuo būdu duotos privilegijos savaime tiek pat reiškia, kiek ir rašytinės ar raštu duotos, nes papos nesaisto jokia raštų forma. Praktikoj vis dėlto laikomasi šių taisyklių:

1) Sąžinės srity visada galima vartoti papos oracula vivae vocis privilegija.

2) Išorinėj srity, apskritai, taip pat galima vartoti oracula vivae vocis — privilegija. Tai yra, iki kas, pav., vietos ordinaras, užprotestuos. Tada dalykas turi būti įrodytas. Įrodyti galima taip pat, kaip ir kiti įvykiai, pav., dviem tikėtinais liudytojais, įsisenėjimo titulu, labiausiai oficialiniais dokumentais ir t.t. Atbulai, vieno liudytojo čia neužtenka. Be to, kardinolai turi privilegiją liudyti išorinėj srity oracula vivae vocis. Čia užtenka net vieno kardinolo. Jie liudyti gali raštu ir žodžiu. Kalbamųjų įrodymų reikia papos oracula vivae vocis tikrąja prasme. Atbulai, papos oracula vivae vocis netikrąja prasme užtenka dikasterijos vyresniojo liudijimo.

VII SKYRIUS.

DISPENSOS

(*kan. 80—86*).

106. Medžiaga. — 1. Apibrėžimas, 2. Padalinimas, 3. Istorija, 4. Dispensatorius, 5. Dispensavimas, 6. Prašymas, 7. Aškinimas ir 8. Kadencija.

107. Apibrėžimas. — 1. Dispensa yra kompetentigo vyresniojo atšaukimas įstatymo priedermės kuriam asmeniui tam tikru atveju dėl teisios ir teisingos priežasties (kan. 80 ir 84).

Pasakyta:

1) Kompetentigo vyresniojo. Tai dispensatorius. Apie jį kalbėsime skyrium.

2) Atšaukimas. Tai jurisdikcijos veiksmas.

3) Įstatymo priedermės. Tai dispensos objektas. Atšaukiama tik priedermė laikytis įstatymo. Atšaukiama tik dispensuojamajam asmeniui. Atbulai, neatšaukiama paties įstatymo. Neatšaukiama nė priedermės kitiems laikytis įstatymo.

4) Kuriam asmeniui. Tai pasyvus dispensos subjektas. Juo gali eiti fiziniai ir moraliniai asmens, atskiri individai ir daug individų, tam tikra asmenų kategorija, kuopos, bendruomenės ir t.t.

5) Tam tikru atveju. Čion įeina taip vienas kurs veiksmas, taip daug veiksmų. Tada dispensa, kaip dar kalbėsime žemiau, vadinasi „cum tractu successivo".

6) Dėl teisios ir teisingos priežasties. Apie tai kalbėsime žemiau.

2. Dispensų pamatas yra tas, kad atsitinka, jog kurs įstatymas, išleistas visiems, netinka kuriam atskiram asmeniui. Tai, užuot gero, padaro bloga. Todėl pats išmintingas dalykų tvarkymas reikalauja šiuo atveju paleisti aną asmenį nuo įstatymo.

3. Dispensa skiriasi:

1) Nuo leidimo (licentia); nes jis yra vyresniojo sutikimas, reikalaujamas teisėmis ką daryti, ir yra platesnis už dispensą.

2) Nuo absoliucijos, kuria atleidžiamos nuodėmės ir cenzūros, ne nuo įstatymo priedermės.

3) Nuo privilegijos; nes ji savaime yra amžina ir gali būti ne tik prieš, bet ir greta teisių, o dispensa tegali būti prieš teisę.

4) Nuo disimulacijos (a dissimulatione). Ja nepašalinama įstatymo priedermės, tik vyresnysis leidžia, kad nebaudžiamai būtų nesilaikoma įstatymo didesnei negerovei išvengti. Disimuliuojama dėl to, kad kartais labai sunku reikalauti, kad būtų laikomasi įstatymo ir nepridera ir kartais net negalima dispenpensuoti. Disimuliuojama net įgimtosios ir pozityvinių Dievo teisių dalykuose. Disimulacija tėra negatyviškas veiksmas. Paskiau išorinėj srity nereaguojama prieš įstatymų laužytojus ir netikrų veiksmų ex officio nenaikinama. Nuo pačios disimulacijos reikia skirti tolerancija. Nes disimulacijoj dedamasi nežiną, o tolerancijoj dedamasi žiną ir tai kartais pareiškiama. Todėl tolerancijos negali būti dalykuose prieš tikėjimą ir dorovę ir aiškiai netikruose veiksmuose.

5) Nuo teisių deklaracijos, kur neatrišama teisių ryšio, tik pareiškiama, kad tam tikras atvejis neįeinąs į įstatymą.

108. Padalinimas. — Dispensos skirstomos šiaip:

1) Išorinės srities (fori externi) ir sąžinės srities (fori interni), veizint į tai, katroj srity dispensuojama. Prie pirmosios srities pridera įgimtimi ar bent įvykiu vieši dalykai; prie antrosios — įgimtimi ir įvykiu drauge slapti. Jei abejojama, prie katros srities pridaraąs kurs dalykas, tai dispensuotina išorinėj srity.

Be to, sąžinės srities dispensos skirstomos sakramentalinės srities (fori interni sacramentalis), nuo kurių dispensuojama išpažinties srity, ir nesakramentalinės srities (fori interni non sacramentalis), nuo kurių dispensuojama anapus išpažinties.

2) Apaštališkojo Sosto (d. apostolica), vietos ordinaro (ordinarii loci), klebono ir nuodėmklausio, veizint į tai, kas dispensuoja.

3) In forma gratiosa ir in forma commissoria. Pirmoji yra, kai dispensatorius dispensuoja pats ir betarpiškai įteikia dispensą prašytojui. Antroji yra, kai dispensuoja ar dispensą įvykdo kitas asmuo. Pirmasis vykdytojas vadinasi laisvas(liber), antrasis būtinas (necessarius).

4) Paprastosios formos (in forma communi), beturčių formos (in forma pauperum), lyg beturčių formos (in forma quasi pauperum) ir turtuolių formos (in forma nobilium). Tai labiausiai tinka moterystės dispensoms. To padalinimo pagrindas — taksos, kurios dispensuojant mokamos pagal prašytojo turtingumą.

5) Visai neduodamos, neįprastos duoti, retai duodamos, įprastai duodamos.

6) Pažymėtai (expresse) ir įsaistytai (implicite) duodamos. Paskutiniosios dispensos pavyzdžiu gali eiti kan. 1053, kuris skamba šiaip: „Šventojo Sosto duotoj dispensoj

nuo tvirtos ir nepavartotos moterystės ar, leidus eiti į kitą moterystę dėl spėjamo antrosios šalies mirimo, visada reikale glūdi dispensa nuo kliūties, kuri kyla iš svetimoteriavimo, pažadant ar kėsinantis tuoktis".

7) Būtina (debita), jei yra didelė priežastis, pav., aiškus reikalas ar nauda; nedraudžiama (permissa), jei, išmintinga vyresniojo nuožiūra, galima dispensuoti ir nedispensuoti, ir draudžiama (prohibita), jei nėra teisingos priežasties.

8) Visiška (totalis) ir dalinė (partialis), žiūrint į tai, ar išimama iš viso ar tik dalies įstatymo.

9) Vientisa (unica) ir dauglypė (multiplex). Pirmoji vadinasi ta, kuri duodama vienam veiksmui, pav., nuo tam tikros dienos brevioriaus. Antroji — kuri duodama daugeliui veiksmų, atkartojamų veiksmų ir vadinasi „habens tractum successivum". Čia veiksmai turi būti dalomi. Pavyzdžiu gali eiti dispensa nuo pasninko dėl ligos.

10) Laikinė, pav., vieną dieną ar iki bus priežastis, ir amžina.

11) Asmeninė ir vietos (locale), veizint į tai, ar betarpiškai duodama asmeniui ar vietai.

12) Absoliutinė ir sąlyginė.

13) Tikra ir netikra, nedraudžiama ir draudžiama.

109. Istorija. — Romėnų teisių šaltiniai labai retai tekalba apie „relaxatione legis", ką kanonistai pavadino dispensa.

Bažnytinėse teisėse iš pradžių retai tebuvo dispensuojama. To net nereikėjo, nes nedaug tebuvo pačių įstatymų ir buvo griežtai laikomasi drausmės. Vėlokai pradėta dispensuoti Pirma buvo dispensuojama labiausiai po įvykio: pripažįstama tai, kas buvo padaryta prieš įstatymą. Pav., Romos sinodas (313) priėmė donatistų įšventintus vyskupus, šv. tėvas Siricius (385) leido neteisiai įšventintiems dvasiškiams ispanams eiti šventimų galią. Moterystės srity tai dažnai buvo daroma.

Pirmąja dispensa tikrąja prasme laikoma, kur šv. tėvas Adrijonas I du vyskupus dispensavo nuo rezidencijos priedermės ir leido gyventi kar. Karolio rūmuose. Ilgainiui vis daugiau ir daugiau dispensuojama. Paskiau svarbiausius atvejus Šv. Sostas sau rezervavo ir t.t.

110. Dispensatorius. — 1. Dispensuoti reikia tokios pat galios, kur ir išleisti ar atšaukti įstatymą. Vadinasi, reikia jurisdikcijos, įstatymų leidybos. Todėl kan. 80 pasakyta, jog nuo įstatymų dispensuoti „gali įstatymo leidėjas, jo įpėdinys ar vyresnysis ir tas, kuriam jie yra davę galią dispensuoti". Įgaliojama kartais pačiomis teisėmis, kartais skyrium (ab homine). Atbulai, žemesnis vyresnysis negali dispensuoti nuo aukštesnio vyresniojo įstatymų.

2. In specie, Bažnyčioj gali dispensuoti:

1) Šv. tėvas paprastąja galia gali dispensuoti nuo visų bažnytinių įstatymų: visuotinių, dalinių, savo ir kitų pirmatakų, visuotinių susirinkimų ir net apaštalų. Tik iš tiesų ne nuo visų jų tedispensuoja, nevienodai dispensuoja ir t.t. Be kitko, niekada nedispensuoja nuo apaštališkųjų teisių. Tai daro, gerbdamas anas teises.

Be to, šv. tėvas vikarine galia ar Dievo vardu gali dispensuoti nuo tų įgimtosios ir pozityvinių Dievo teisių, kurios kilo iš žmonių valios, pav., apžadų (kan. 1313), priesaikos (kan. 1320), tvirtos ir nepavartotos moterystės (kan. 1119) ir t.t. Tik čia jis nestačiai dispensuoja — pašalinamas tik objektas, iš kurio yra kilusi priedermė, ar paaiškinama, jog tam tikra teisė nebeturinti galios. Todėl kalbamoji dispensa tėra netikrąja prasme.

Šv. tėvas nuo bažnytinių teisių gali dispensuoti pats ir per kitą. Iš tiesų jis pats retai tedispensuoja. Tai daryti yra įgaliotos Romos kongregacijos ir t.t. Paskutiniosios dispensuoja nuo savo kompetencijos srities teisių. Be kitko, Šv. Penitenciarijai pridera visos sąžinės srities dispensos.

2) Kan. 82: „Vyskupai ir kiti vietos ordinarai gali dispensuoti nuo diecezinių įstatymų".

V y s k u p a i — rezidencialiniai. Vietos ordinarai, nesant ko kita pažymėtai pasakyta, vadinasi, be šv. tėvo, rezidencialinis vyskupas, abatas ir pralotas nullius ir jų generaliniai vikarai, apaštališkieji administratoriai, vikaras ir prefektas ir tie, kurie jų pareigas eina teisėmis ar konstucijomis, pav., kapitula ar kapitularinis vikaras, vakuojant vyskupo sostui ir t.t.

Be to, vietos ordinarai atskirais atvejais ir dėl teisingos priežasties gali dispensuoti nuo plenarinių ir provincialinių susirinkimų įstatymų (kan. 82, plg. kan. 291, § 2). Sąlygos „atskirais atvejais" ir „dėl teisingos priežasties" imtinos drauge ir abi įsakytos dispensavimo tikrumui. Paskutinįjį dalyką rodo dalytė „nisi".

Atbulai, ordinarai, žemesni už šv. tėvą, negali dispensuoti nuo visuotinių (kan. 81) ir dalinių šv. tėvo (kan. 82) įstatymų. Negali nė atskirais atvejais, nė atskirų asmenų. Pamatas yra tas, kad negalima dispensuoti nuo aukštesnių vyresniųjų išleistų teisių.

Vietos ordinarai nuo visuotinių bažnytinių ir dalinių šv. tėvo įstatymų dispensuoti tegali šiais atvejais:

a) Jei ta galia būtų pažymėtai (explicite) ar įsaistytai (implicite) jiems duota (kan. 81). P a ž y m ė t a i — žodžiais ar kitais ženklais, pav., galvos palinkimu ir t.t. Tai gali būti duota pačiomis teisėmis ir atskirai (ab homine). Tokių įgaliojimų a iure daug yra Kodekse I. C. pav., kan. 15 — abejojant

įvykio abejojimu, 459, § 3, n. 3 — nuo beneficijos kandidato egzaminų, kan. 990 — nuo iregularitačių, kan. 1028 — nuo moterystės užsakų, kan. 1040, 1043 ir 1045 — nuo kai kurių moterystės kliūčių, kan. 1245 — nuo švenčių ir pasninkų, kan. 1313 ir 1320 — nuo apžadų ir priesaikos ir t.t. Įsaistytai — kai glūdi kitose galiose ir t.t. Pavyzdžiu gali eiti kan. 66, § 3, kur galioj dispensuoti glūdi galia atleisti dispensą kliudančias bausmes ir t.t.

b) Jei „būtų sunku kreiptis į Šv. Sostą ir drauge būtų greitas pavojus turėti didelę skriaudą ir dispensa būtų tokia, nuo kurios Apaštališkasis Sostas įprastai dispensuoja"—kan. 81.

Taigi čia reikia trijų sąlygų: Pirma — jei sunku kreiptis į Apaštališkąjį Sostą. Sunku — dėl bet kurios priežasties, pav., tolumo, būtų didelė skriauda. Tik neturi būti vylių ir apgaulės. Sunku kreiptis paprastomis priemonėmis, pav., pačiam, raštu ir t.t. Atbulai, nepaprastosios priemonės čion neįeina, pav., telefonas, telegrafas, radijus ir t.t. Antra — greitas pavojus turėti didelę skriaudą. Skriauda gali būti moralinė ar materialinė, privatinė ar visuomeninė ir t.t. Net užtenka pozityvinio abejojimo. Trečia — jei nuo to įstatymo Šv. Sostas įprastai dispensuoja. Čia reikia žiūrėti į Kūrijos stilių. Šv. Sostas nedispensuoja, pav., nuo svainystės tiesiojoj linijoj, pavartojus moterystę; nuo presbiterato, gentystės pirmojoj šalutinės linijos kartoj ir t.t.

Kalbamosios trys sąlygos imamos yra drauge (cumulative), ne skyrium (disiunctive). Jų reikia veiksmo tikrumui, nes kalba apie galios ribas.

3) Klebonai tegali dispensuoti tada, kai tai pažymėtai jiems leidžiama. Leidžiama teisėmis (a iure) ar vyresniojo (ab homine) ir t.t. Nes kan. 83 pasakyta: „Klebonai negali dispensuoti nei nuo visuotinių nei nuo dalinių įstatymų, nebent jei tokia galia jiems būtų pažymėtai duota". Nes jie neturi jurisdikcijos išorinėj srity, nėra jokie įstatymų leidėjai. Kodekse I. C. klebonui vis dėlto leidžiama dispensuoti nuo vieno kito dalyko, pav., kan. 1044 mirties pavojuj nuo moterystės kliūčių, kan. 1245 — nuo pasninko ir švenčių įstatymo atskirus asmenis ir šeimas ar šaimynas ir t.t.

4) Išimtųjų kunigų vienuolių vyresnieji, kaip ir klebonai, tegali dispensuoti pažymėtai pažymėtais atvejais, pav., kan. 1245, § 3 — nuo pasninko savo valdinius ir t.t.

5) Nuodėmklausiai ir kiti kunigai tegali dispensuoti pažymėtai leistais atvejais, kaip aukščiau.

Pastebėjimas. — Kas turi generalinę paprastąją ar įgaliotąją galią dispensuoti, tas gali net save dispensuoti. Nes čia nėra teismo jurisdikcija, tėra vadinamoji „voluntaria iurisdictio". Todėl galima ji vartoti net sau.

Išimtis — dispensos sakramentalinėj srity; nes čia reikia išpažinties ir niekas negali savęs klausyti išpažinties.

111. Pasyvus subjektas. — Dispensuoti tegalimi valdiniai bent tam tikru atžvilgiu. Nes dispensavimas yra jurisdikcijos veiksmas. O jurisdikcija tegalima vartoti savo valdiniams. In specie, dispensuoti galimi: 1) Gyventojas (incola) — savo teritorijoj ir svetur. 2) Ateivis (advena) — lyg buveinės teritorijoj. 3) Keleiviai (peregrini) — nuo visuotinių įstatymų, nes jų nesaisto dalinės teisės. 4) Perėjūnai (vagi) — iki yra teritorijoj. 5) Penitentai — per išpažintį ir t.t. Nevaldinys dispensuoti tegalimas nestačiai. Tai yra tada, kai valdinys stačiai dispensuojamas nuo tų dalykų, kur liečia taip pat nevaldinį, pav., nuo korelatyvinių moterystės kliūčių.

112. Dispensavimo galios įgijimas ir t.t. — 1. Paprastoji vietos ordinaro ir klebono galia dispensuoti nuo bažnytinių įstatymų yra sujungta su jų pareigomis — realinė (ius reale), ne asmeninė teisė (ius personale). Ji įgyjama, teisiai apimant pareigas.

Jei vietos ordinaras ar klebonas įkristų į ekskomuniką, tai „Taip išorinės, taip sąžinės srities jurisdikcijos veiksmas, padarytas ekskomunikuoto, yra draudžiamas ir po pasmerkiamojo ar paskelbiamojo sprendimo net netikras, neliečiant kan. 2261, § 3 įsakymo; kitaip yra tikras ir net nedraudžiamas, jei tikinčiųjų būtų prašyta kan. 2261, § 2 norma" — kan. 2264. O vietos ordinarui ar klebonui įkritus į oficijos ar jurisdikcijos suspensos cenzūrą, įvairių veiksmas būtų netikras, „jei būtų padarytas pasmerkiamasis ar paskelbiamasis sprendimas ar vyresnysis pažymėtai būtų pasakęs, jog jis atšaukiąs jurisdikcijos galią; kitaip tėra draudžiamas, nebent jei būtų prašomas tikinčiųjų minėtąja kan. 2261, § 2 norma" — kan. 2284 [1]).

Vietos ordinaras ar klebonas nustoja paprastosios savo galios dispensuoti, nustodamas pačios oficijos, kas įvyksta, atsisakant, atimant, pašalinant, perkeliant ir praslinkus paskirtam metui (plg. kan. 209 ir 183). Atbulai, nenustojama, pasibaigus ar nustojus teisės tam asmeniui, iš kurio gauta oficija, su kuria yra susijusi paprastoji galia dispensuoti (plg. kan. 208).

2. Dispensos įgaliojimo reskriptas savo galią įgyja nuo datos. Net ne sau prašytas indultas galią įgyja nuo reskripto

---

[1]) Kan. 2261, § 2 skamba šiaip: „Tikintieji, neliečiant § 3 įsakymo, dėl bet kurios teisingos priežasties gali prašyti ekskomunikuotą sakramentų ir sakramentalijų, labiausiai, kai nėra kitų administratorių; tada tai gali duoti ekskomunikuotas prašomas ir nėra jokios priedermės klausti, dėl ko prašoma". O § 3 pasakyta: „Tik vengtinį ir po pasmerkiamojo ar paskelbiamojo sprendimo ekskomunikuotą tikintieji mirties pavojuj tegali prašyti taip sakramentalinės absoliucijos kan. 882 ir 2252, taip, nesant kitų administratorių, kitų sakramentų ir sakramentalijų".

datos. Išimtis — jei kas kita pasakyta rašte. Tik veiksmo pirma reikia gauti pats reskriptas ar autentiška žinia (plg. kan. 37-38, 53).

Jei įgaliotojo galia sustabdoma, pav., jis įkrinta į ekskomuniką ar oficijos arba jurisdikcijos suspensą, tai įgaliotinio galia tesustoja, kai tėra duota tam tikram atvejui ir dalykas tebėra nepradėtas.

Įgaliotoji galia baigiasi tada, kai įgaliotinis miršta, praėjus metui, pabaigus paskirtą skaičių atvejų, išnykus įgaliojimo tikslui ar priežasčiai, atšaukus galią ir tai stačiai pranešus įgaliotiniui, atsisakius įgaliotiniui ir tai priėmus vyresniajam. Atbulai, nesibaigia, pasibaigus įgaliotojo teisėms, išskyrus atvejį, kai įgaliota, iki baigsis įgaliotojo galia, ar įgaliojimas yra dalinis dispensuoti tam tikrą asmenį ir dalykas tebėra nepradėtas (plg. kan. 207, § 1 ir 61). Tik jei kas įgaliotas sąžinės srity, pasibaigus metui ar pabaigus skaičių atvejų, dispensuotų, neatkreipdamas į tai akies, tai dispensa vis dėlto būtų tikra (plg. kan. 207, § 2). Be to, visada tikrai dispensuojama, nors galia yra pasibaigusi, jei „res non est amplius integra".

Tas pat pasakytina apie subdeleguotą dispensatoriaus galią subdeleguotojo ar net įgaliotojo atžvilgiu.

3. Jei būtų bendra klaida ar pozityviškai ir apytikrai būtų abejojama, tai dispensa, duota taip paprastąja, taip įgaliotąja galia išorinėj ar sąžinės srity, yra tikra; nes čia Bažnyčia papildo jurisdikciją (plg. kan. 209). Tada dispensa dažniausiai yra net nedraudžiama[1]).

4. „Galioj dispensuoti glūdi taip pat galia atleisti bažnytines bausmes, kurios kartais kliudo malonei gauti; tai tik dispensai gauti" — kan. 66, § 3. Apie tai jau kalbėjome.

113. Dispensavimas. — 1. Kiekvienai dispensai reikia priežasties. Nes dispensa yra įstatymo žaizda, yra bloga įstatymo atžvilgiu. Tai turi būti rekompensuota.

Dispensų priežastys skirstomos:

1) Motyvinė arba tikslo (causa motiva seu finalis) ir impulsyvinė (c. impulsiva). Pirmoji yra ta, dėl kurios dispensuojama. Antroji ta, kuri pastūmėja dispensuoti ar dėl kurios lengviau dispensuojama. Kelios impulsyvinės priežastys gali sudaryti vieną motyvinę. Taigi, motyvinė priežastis pridera prie dispensos substancijos, o impulsyvinė — prie jos būdo.

Kurios priežastys iš tiesų yra motyvinės, kurios impulsyvinės, veizėtina yra į Romos Kūrijos stilių.

Motyvinės priežastys dar skirstomos didesnės arba visai didelės (c. graviores seu omnino graves) ir mažesnės arba stačiai didelės (leviores seu graves

[1]) Vz. „Ganytojas", n. 8 (1924) 185-189: P. Malakauskis, Kuomet Bažnyčia papildo jurisdikciją?

simpliciter, minus graves). Kurios priežastys in specie yra didesnės, kurios mažesnės, tai pridera nuo atskiro įvykio savumų.

2) Užtektina (sufficiens) ir neužtektina (insufficiens), veizint į tai, ar ji viena savaime gali eiti teisingu ir proporcingu motyvu teisiai dispensuoti ar ne. Todėl neužtektinos yra tos priežastys, kurios neturi jokios juridiškos vertės ar savaime tėra impulsyvinės.

Kai kurie kanonistai dispensų priežasčių neskirsto į užtektinas ir neužtektinas. Jie sako, jog tas padalinimas mažne niekuo nesiskiriąs nuo padalinimo sub 1 [1]). Tai, mano išmanymu, netiesa. Nes pačios motyvinės ir impulsyvinės priežastys yra daugiau subjektyviškas dalykas — dėl ko iš tiesų dispensuojama, o jų užtektinumas ir neužtektinumas yra daugiau objektyviškas dalykas — dėl ko galima dispensuoti de iure.

3) Kanoniškos ir nekanoniškos (c. canonicae et non canonicae). Pirmosiomis vadinamos tos priežastys, kurios teisėmis ar įpročiu ir Romos Kūrijos stilium pažymėtai ir specifikiškai laikomos įprastomis motyvinėmis priežastimis dispensuoti nuo įstatymų. Kitaip jos yra nekanoniškos

Savaime aišku, kad ne kiekviena kanoniška priežastis gali tarnauti kiekvienai dispensai. Ne; juo labiau įžeidžiamas yra įstatymas, juo svarbesnės ir didesnės priežasties reikia.

4) „Honestae sive non infamantes" ir „infamantes seu inhonestae". Pirmosios yra tos, kurios kyla ne iš nusikaltimo ar neįžeidžia šalių šlovės, pav., vietos ankštumas, perauges amžius ir t.t. Antrosios yra tos, kurios kyla iš nusikaltimo ar bent gali įžeisti šalių šlovę, pav., vaiko legalizavimas, įtartini santykiai ir t.t. Dispensos atžvilgiu „causae infamantes" yra svarbesnės, nekaip „causae honestae".

5) Privatinė (c. privata) ir visuomeninė (c. publica), veizint į jos įgimtį.

6) Išmintinga (rationabilis) — ta nekanoniška priežastis, kuri turi šiek tiek vertės. Kartais dėl jų dispensuojama. Tokia dispensa kartais vadinama „sine causa".

7) Teisinga (iusta). Tai krikščioniškoji meilė, reikalas ir nauda.

8) Teisi (legitima), kur teisėmis pripažįstama.

9) Proporcinga ir neproporcinga, veizint į tai, ar sutinka su dispensuojamojo dalyko didumu, svarbumu ar ne.

Dispensų priežastis turi būti teisinga, išmintinga ir proporcinga, t. y. užtektina ir sutikti su įstatymo didumu ir svar-

[1]) Pav., Fr. Cappello, De matrimonio, Taurinorum Augustae 1923, n. 257.

bumu. Tik nereikia, kad ji būtų taip didelė, jog savaime paleistų nuo įstatymo.

Teisingos ir išmintingos priežasties reikia, dispensuojant taip nuo svetimųjų, taip nuo savųjų įstatymų. Kitaip dispensa yra pirmuoju atveju draudžiama ir netikra, o antruoju atveju, nors ir tikra, bet vis dėlto draudžiama (kan. 84, § 1). Jei dispensuojama, abejojant priežasties užtektinumu, tai dispensa yra tikra ir nedraudžiama ir paskum, sužinojus visą realybę, nebereikia naujos dispensos (kan. 84, § 2).

Kalbamosios taisyklės saisto taip šv. tėvą, taip vietos ordinarą, taip visus kitus, kurie dispensuoja paprastąja ar įgaliotąja galia. Taip, jei šv. tėvas be teisingos ir išmintingos priežasties dispensuotų nuo įgimtosios ar pozityvinių Dievo teisių, tai dispensa būtų netikra; jei jis taip dispensuotų nuo bažnytinių kliūčių, tai būtų draudžiama. Vietos ordinaro ir kitų dispensos nuo visuotinių įstatymų be teisingos ir išmintingos priežasties visada yra draudžiamos ir netikros, nes tai svetimi įstatymai.

Bažnytiniuose įstatymuose dažnai pažymima, kokios priežasties reikia dispensuoti. Pavyzdžiui, kan. 291, § 2 — vietos ordinaras dispensuoti nuo plenarinių ir provincialinių susirinkimų tegali dėl teisingos priežasties, kan. 1028, § 1 — vietos ordinaras dėl teisios priežasties gali dispensuoti nuo moterystės užsakų, kan. 1061, § 1, n. 1 — nuo mišrios tikybos kliūties tedispensuojama dėl teisingų ir didelių priežasčių (nisi urgeant iustae ac graves causae), kan. 1245, § 1 — nuo pasninko dispensai reikia teisingos priežasties, kan. 1245, § 2 — visa diecezija dispensuoti nuo pasninko galima dėl tam tikros priežasties (ex peculiari causa) ir t.t.

Priežasties užtektinumą galutinai nutarti yra dispensatoriaus dalykas. Jis taip pat atsako už tikrumą. Todėl dispensatorius turi ištirti dispensos priežasties buvimą ir t.t. Jei per kleboną ar nuodėmklausį prašomas vyresnysis dispensuoti, tai už priežasčių buvimą ir tikrumą atsako klebonas ar nuodėmklausis. Todėl jie prašydami turi ištirti priežastis.

2. Įvairiai dispensuojama.

Nuo slaptųjų dalykų taip Apaštališkasis Sostas, taip vietos ordinaras įprastai dispensuoja in forma commissoria voluntaria; nuo viešųjų dalykų įprastai dispensuoja Apaštališkasis Sostas in forma commissoria necessaria, o vietos ordinaras ir nuodėmklausis in forma gratiosa. Klebonas, šiaipjau kunigas ir nuodėmklausis dispensuoja in forma gratiosa. Kuria kas forma iš tiesų dispensuoja, reikia veizėti į patį dispensos reskriptą.

Dispensa in forma gratiosa pradeda veikti nuo momento, o in forma commissoria — nuo įvykdymo.

Apaštališkasis Sostas įprastai dispensuoja raštu. Atbulai, neįprasta dispensuoti žodžiu, telegrafu ar telefonu. Paskutiniaisiais būdais tedispensuojama labai greitame reikale. Be to, Apaštališkasis Sostas moterystės dispensose, apskritai, vartoja reskripto formą. Tik Sakramentų kongregacija kartais vartoja brevės formą, būtent, jei kliūtis yra „honestae naturae" ir „dispensationes ipsae sint maioribus obnoxiae taxationibus"[1]).

Jei vietos ordinaras dispensuoja įgaliotąja galia, tai turi laikytis Romos Kūrijos stiliaus; nes tada daroma Apaštališkojo Sosto vardu. Todėl: 1) Dispensoj reikia pažymėti pati galia, pav., „tenore facultatis apostolicae"; nes kan. 1057 pasakyta: „Kas dispensuoja įgaliotąja Apaštališkojo Sosto galia, tai pažymėtai tepažymi šv. tėvo indultą". Dispensoj gera dar pažymėti galios ilgumas, kaip iki šiolei indultų formulėse buvo reikalaujama. *2*) Dispensuoti tegalima tik dėl tų priežasčių, kurios tokiais pat atvejais paties Apaštališkojo Sosto laikomos kanoniškomis. *3*) Reikia laikytis klauzulių, kurios pažymėtos įgaliojimo indulte ir įprastai vartojamos Apaštališkojo Sosto[2]). 4) Pats ordinaras negali pridėti savų sąlygų, labiausiai panaikinamųjų[3]).

Jei vietos ordinaras dispensuoja paprastąja galia, tai tik patariama laikytis Romos Kūrijos stiliaus. Šiaip jau užtenka to, kas pridera prie dalyko substancijos ir svarbesnių savumų; nes čia dispensuojama savo vardu.

Jei įgaliotąja galia dispensuoja klebonas ar kitas kunigas, tai būtinai turi laikytis Romos Kūrijos stiliaus, kaip ir vietos ordinaras. Jei paprastąja galia dispensuojama, tai dispensuotina yra raštu ir, kiek galint, laikytinasi to, kas įprastai reikalaujama Apaštališkojo Sosto stiliumi ir praktika, būtent: 1) rašte pažymėtina galia, *2*) priežastys turi būti teisios, *3*) pridėtinos paprastos klauzulės ir 4) išreikštinas pats dispensavimo veiksmas. — Greičiausiame reikale galima dispensuoti žodžiu, nes rašytinė dispensa tėra leistinumui.

3. Dispensos tikrumas, be reikiamos priežasties, dar pareina: 1) Nuo paties prašymo tikrumo. Išimtis — jei būtų dispensuojama motu proprio. *2*) Nuo to, ar visa išreikšta, kas veiksmo tikrumui išreikšti reikalaujama pačia daiktų įgimtimi. Todėl dispensa yra netikra, pav., kai joj pažymėtai ar įsaistytai nepasakyta, nuo kurios kliūties dispensuojama; jei padaryta tokia dispensuojamojo asmens vardo ar pavardės, vietos ar objekto klaida, kur nė vietos ordinaras negali konstatuoti tikrojo asmens; jei dispensuota nuo aukštesniojo laipsnio kliūties

[1]) Ordo servandus: Normae peculiares, c. VII a. III n. 13.

[2]) Vz. S. C. de Prop. Fide, instr. 9 maii 1877; S. C. Consist., decr. „Proxima sacra", 25 apr. 1918.

[3]) Plg. S. C. de Prop. Fide, 16 mart. 1865.

be jokios teisingos motyvinės priežasties ar nuo žemesniojo laipsnio kliūties be jokios protingos priežasties ir t.t. 3) Jei dispensuojamas ekskomunikuotas, suspenduotas ar asmeniniu būdu interdiktuotas po pasmerkiamojo ar paskelbiamojo sprendimo, tai dispensos veiksmo tikrumui pirma reikia atleisti cenzūros. Išimtis — jei Apaštališkasis Sostas dispensuodamas ką kita pažymi. Dispensuojant prieš pasmerkiamąjį ar paskelbiamąjį sprendimą, cenzūros atleisti tereikia dispensos leistinumui.

4. Labai pritinka, kad visai veltui būtų dispensuojama[1]). Tai kartais net pažymėtai teisėmis įsakyta, pav., kan. 1056 nuo moterystės įstatymų ir tada, kai kitaip gali būti simonija. Paskutiniosios vis dėlto negalima įžiūrėti dispensų taksose už popierį ir kancelarijos išlaidas ir paskirtose ne už dispensavimą, tik dispensavimo proga tam tikriems tikslams, pav., labdaringiems.

Taksas paskirti dispensavimo proga tegali šv. tėvas. Vietos ordinarai gali paskirti mažas popieriaus ir kancelarijos išlaidų dispensų taksas. Kitas dispensų taksas paskirti jie tegali, leidus Šv. Sostui (plg. kan. 1507).

5. Vykdant dispensas, laikytinai to, ką pasakėme apie reskriptų vykdymą.

114. Prašymas. — 1. Dispensos prašyti gali visi tie, kurie gali prašyti reskripto, kaip aukščiau.

2. Taip išorinėj, taip sąžinės srity dispensų kreiptinasi yra į vietos ordinarą ar Apaštališkąjį Sostą. Tik jei gali dispensuoti vietos ordinaras, tai kreiptinasi į jį, ne į Apaštališkąjį Sostą. Išimtis — jei dispensuojamasis dalykas vietos ordinaro akyse įžeistų prašytojo vardą ar išduotų arba būtų pavojus sulaužyti išpažinties paslaptį.

Vietos ordinaras čia suprantamas savo ordinaras (ordinarius loci proprius).

Jei vietos ordinaras negali dispensuoti ar būtų aukščiau kalbėtosios išimtys, tada tik kreiptinasi į Apaštališkąjį Sostą.

3. Kreiptis į Apaštališkąjį Sostą dispensos galima štai kaip: 1) Prašymas rašyti galimas pačiam Apaštališkajam Sostui ir įteikti vietos ordinarui, kad nusiųstų į Romą. 2) Galimas visas dalykas aprašyti ir prašyti vietos ordinarą, kad jis išrūpintų Apaštališkojo Sosto dispensą. Tada vietos ordinaras sustato naują prašymą Šv. Sostui. Taip daryti leidžiama dėl to, kad vietos ordinaras geriau už kitus žino Apaštališkojo Sosto reikalavimus ir stilių. 3) Visais atvejais galima stačiai prašyti vietos ordinarą dispensos. Šis, negalėdamas pats dispensuoti, kreipiasi į Apaštališkąjį Sostą. Paskutinysis būdas bene yra praktiškiausias; nes ne visada žmogus tikrai težinai, ką vietos ordinaras gali, ko negali.

---

[1]) Conc. Trident., sess. XXIV, *de ref.*, c. 18.

Prašant Apaštališkąjį Sostą dispensos, reikia vietos ordinaro rekomendacijos.

Vietos ordinaras prašymą, rekomendaciją ir t.t. siunčia Apaštališkajam Sostui per savo vyskupijos agentą Romoj. Jei agento nebūtų, tai siunčiama per kurį pačios kongregacijos narį ar šiaipjau kunigą Romoj, kurs žino šiuos reikalus.

Jei dalykas būtų toks, kurs agentų ar tarpininko akyse galėtų įžeisti prašytojo vardą, ar būtų pavojus sulaužyti išpažinties ar šiaipjau paslaptį, tai vietos ordinaras siunčia Apaštališkajam Sostui prašymą užlipytame voke, kurs įdedamas į kitą voką, adresuotą agentui ar tarpininkui. Tik šiuo atveju vietos ordinaras gali stačiai ir be jokių tarpininkų kreiptis į Apaštališkąjį Sostą.

Jei dalykas įžeistų prašytojo vardą vietos ordinaro akyse ar būtų pavojus sulaužyti išpažinties paslaptį, tai kreiptinasi į Apaštališkąjį Sostą per vietos ordinarą, paprastą siuntėją, ir pats prašymas siunčiamas dviejuose vokuose, kaip aukščiau, būtent, viršutinis — adresuotas vietos ordinarui, ir viduj kitas — adresuotas Apaštališkajam Sostui. Prašyme reikia pažymėti, kad privatiškai ir betarpiškai prašoma. Nes kitaip, galint dispensuoti vietos ordinarui, Apaštališkasis Sostas, kaip įprasta, prašymą atsiųs atgal vietos ordinarui dispensuoti; o kitais atvejais pareikalaus iš vietos ordinaro rekomendacijos. Šiais atvejais ir be vietos ordinaro galima kreiptis į Apaštališkąjį Sostą. Tik tada prašymas reikia siųsti per vyskupijos agentą Romoj. Jei agento nebūtų ar būtų nenorima, tai kreiptis galima per bet kurį pačios kongregacijos narį ar šiaipjau kunigą Romoj, kaip aukščiau. Jei iš vyskupijos agento ar kitų tarpininkavimo galėtų kilti prašytojams nešlovė ar būtų sulaužyta išpažinties arba net šiaipjau paslaptis ar būtų toks pavojus, tai prašymas siunčiamas dviejuose vokuose, kaip aukščiau, būtent, viršutinis — adresuotas agentui, ir viduj — Apaštališkajam Sostui. Šiuo atveju taip pat galima betarpiškai kreiptis į Apaštališkąjį Sostą.

4. Visuotinėmis bažnytinėmis teisėmis griežtai nereikalaujama dispensų raštu prašyti — galima ir žodžiu. Tik iš paskutiniojo prašymo gali kilti nesusipratimų ir būti trūkumų. Todėl dispensų įprastai prašoma raštu.

Telegrafu ir telefonu prašyti tegalima labai greitame reikale[1]). Tik šiandien, turint vietos ordinarams, klebonams, nuodėmklausiams ir kitiems kunigams daug galių dispensuoti, vargu begali kada nors būti tokio reikalo. Tik jei iš tikrųjų reikėtų, tai visa atliktina atsargiai, kad nebūtų kurios negerovės.

Apaštališkąjį Sostą prašyti dispensos išorinėj srity geriausia yra lotyniškai. Bet galima taip pat itališkai, vokiškai,

[1]) Plg. Secretaria Status litt., 10 dec. 1891.

prancūziškai, ispaniškai, portugališkai[1]) ir angliškai rašyti. Šv. Penitenciarijai praktikoj geriau rašyti tomis pat kalbomis, kur ir išorinėj srity[2]).

Popierius turi būti baltas ir formato bent in quarto. Rašalas juodas.

5. Kreipiantis į Šv. Penitenciariją, vokas adresuojamas šiaip: All' Eminentissimo Cardinale Penitenziere Maggiore, Palazzo del S. Offizio, Roma (113), Piazza del S. Uffizio, 1, arba paprastai: Sacra Penitenziera, Palazzo del S. Offizio, Roma. Prašyme tituluojama: Eminentissime Princeps arba Eminentissime Domine.

Jei prašymas rašomas kongregacijoms, tai vokas adresuojamas šiaip: 1) S. C. S. Officii — All' Eminentissimo Cardinale Segretario del S. Offizio, Palazzo del S. Offizio, Roma (113), Piazza del S. Uffizio, 1, arba paprastai: Sacra Congregrazione del S. Offizio, Palazzo del S. Offizio, Roma. 2) Sakramentų kongregacijai — All' Eminentissimo Cardinale Prefetto della S. Congregazione dei Sacramenti, Palazzo della Cancelleria, Roma (116), Piazza della Cancelleria, 1, arba paprastai: Sacra Congregazione dei Sacramenti, Palazzo della Cancelleria, Roma. — Viduj prašyme abiejais atvejais kreipiamasi yra stačiai į šv. tėvą ir tituluojama: Beatissime Pater.

Prašyme vietos ordinarui lotyniškai tituluojama: Excellentia Reverendissima[3]), Excellentissimus ac Reverendissimus Dominus; lietuviškai: Ekscelencija, Jūsų Ekscelencija.

Po prašymu pasirašoma. Be to, prašyme pažymėtini yra metai, mėnuo ir diena, o išorinėj srity taip pat vieta. Galop, įdėtinas yra atsakymo adresas, nebent jei rašytų tos pačios vyskupijos kunigas, kurs turi nuolatinę ir žinomą rezidenciją.

Prašyme Apaštališkajam Sostui išorinėj srity pagal Kūrijos stilių būtinai reikia pažymėti šie dalykai[4]):

1) Visas prašytojo ar prašytojų vardas ir pavardė, „utrumque distincte ac nitide ac sine ulla litterarum abbreviatione"[5]).

2) Vyskupijos vardas, kur prašytojų turima buveinė ar lyg buvinė ar kur prašytojas perėjūnas aktuališkai sustojo[6]).

---

[1]) Plg. Ordo servandus in sacris congregationibus, tribunalibus, officiis Romanae Curiae: Normae peculiares, c. VI, n. 5.

[2]) F. M. Cappello, De Curia Romana, I 359; De matrimonio, n. 272, sako, jog į Sv. Penitenciariją kreiptis galima esą bet kuria kalba.

[3]) S. C. Caeremonialis, decr. 31 dec. 1930; Kauno Arkivysk. Kūrijos raštas, 1931 m. 27 birž., n. 1066 („Tiesos Kelias" [ofic. dal.]), n. 5 [1931] 110—111).

[4]) Plg. S. C. de Prop. Fide, instr. 9 maii 1877.

[5]) Plg. S. C. de Prop. Fide, instr. 9 maii 1877.

[6]) Kai kurie kanonistai, pav., I. Chelodi, Ius matrimoniale[3], n. 47, sako, jog reikią pažymėti gimimo ir buveinės vyskupijos. Tai netiesa, nes kan. 1055 pažymėtai tekalbama apie buveinę ir lyg buveinę.

3) Svarbesnės aplinkybės, k. a.: ar į moterystę einama ar jau sueita; jei sueita, tai ar bona ar mala fide blogai padaryta, ar prieš jungtuves sakyti užsakai ir susituokta jungtuvių forma ir t.t.

4) Kanoniškos priežastys. Tik jei užtenka „causae honestae", tai praleistinos slaptosios ir net tos viešosios priežastys, kurios yra apšlovinančios. Prie kanoniškų priežasčių galima pridėti nekanoniškų. Jos sutvirtina pirmąsias.

5) Prašytojo tikyba, amžius, šeimos padėtis ir asmens savumai, kai to dalyko reikalauja tam tikros aplinkybės. Pav., reikia pažymėti tikyba, jei prašoma dispensos nuo tikybos ar kulto skirtumo kliūties; prašant dispensos dėl peraugusio amžiaus, reikia pridėti, kiek mergaitė turi metų ar kuriais metais yra gimusi, arba bent, kad ji esanti peraugusi ar turinti daugiau už 24 metus; našlystė, kai dėl jos dispensuojama; šeimos dorovingumas, kai dispensuojama dėl vietos ankštumo.

6. Prašyme Šv. Penitenciarijai dispensuoti sakramentalinėj sąžinės srity praleistina visa tai, kas gali išduoti prašytoją, pav., jo vardas, pavardė, savumai, amžius, ekonominė padėtis, vyskupija ir t.t. Vietoj tikrojo vardo ir pavardės dedamas tik fiktyviškas vardas, pav., Petras, Jonas ir t.t.

Apie aplinkybes ir priežastis Šv. Penitenciarijos dispensose pasakytina yra tas pat, kas ir išorinės srities dispensose. Tik čia be baimės galima pažymėti net „causae inhonestae".

Prašyme Šv. Penitenciarijai nesakramentalinėj sąžinės srity prašytojų vardas, pavardė ir vieta reikia pažymėti tada, kai dėl tam tikrų aplinkybių pati dispensa yra pažymėtina slaptose Šv. Penitenciarijos knygose, pav., kai kuriose moterystės kliūtyse.

7. Dispensos prašyme vietos ordinarui išorinėj srity dispensos tikrumui laikytinasi substancialinio Romos Kūrijos stiliaus. Kitų dalykų laikytis tereikia tik leistinumui. Tai pasakytina, dispensuojant taip paprastąja, taip įgaliotąja galia.

Jei dispensa prašoma sakramentalinės sąžinės srity, reikia laikytis to pat, ko laikytinasi yra, kreipiantis toj srity į Šv. Penitenciariją. Jei dispensa prašoma nesakramentalinėj sąžinės srity, tai moterystės kliūtyse reikia pažymėti prašytojų vardas, pavardė ir vieta; nes ta dispensa pažymėtina yra slaptame vyskupijos kūrijos archyve (kan. 1047).

115. Aiškinimas. — Dispensų aiškinimo taisyklės yra šios:

1) Plačiai aiškintinos yra nuolatinės galios ir generalinė paprastoji ir įgaliotoji galios dispensuoti, nes jos yra „favorabiles" ir yra greta teisių ir konsekventiškai nėra įstatymų žaizda.

2) Suglaustai aiškintina dalinė galia dispensuoti arba, pasak kan. 85, „pati dispensuoti galia, duota tam tikram at-

vejui". Čia įeina, kaip matome, taip pat laisvasis vykdytojas (exsecutor liber). Kalbamųjų dalykų pamatas yra tas, kad čia yra įstatymo žaizda ir prieš teises.

3) Pati dispensa, dispensavimas, jau duota dispensa suglaustai aiškintina, labiausiai šiais keturiais atvejais: 1) jei pridera prie bylų dalykų, 2) jei eina prieš įstatymus privatinei naudai, 3) jei įžeidžia kito teises ir 4) jei liečia bažnytinių beneficijų gavimą (kan. 85, plg. 50). Tas pat pasakytina apie būtiną vykdytoją (exsecutor necessarius), arba vykdymą dispensos. Tik visada dispensa turi duoti šiokią tokią naudą.

116. Kadencija. — 1. Vientisa dispensa baigiasi, pasinaudojus ja.

2. Dauglypės ir nepavartotos vientisos dispensos baigiasi taip pat, kaip privilegijos, ir pirmosios, be to, tikrai ir visai pasibaigus motyvinei priežasčiai, nes kan. 86 šiaip pasakyta: „Tos dispensos, kurios turi „tractum successivum", baigiasi taip pat, kaip privilegijos, ir tikrai ir visai pasibaigus motyvinei priežasčiai (nec non certa ac totali cessatione causae motivae)". Taigi, kalbamosios dispensos baigiasi:

1) Atšaukus vyresniajam ir pranešus dispensos gavėjui. Vyresnysis net be priežasties gali tikrai atšaukti atšaukiamas dispensas nuo savų įstatymų. Nedraudžiamai atšaukti reikia priežasties. Paprastos ir generalinės galios įgaliotas dispensatorius gali dėl teisingos priežasties nedraudžiamai ir tikrai atšaukti dispensas nuo kitų įstatymų, nes jis, net dispensavęs, tebeturi galią. Atbulai, be teisingos priežasties negali tikrai atšaukti, nes spėjama, kad vyresnysis nedavė tokios galios. Dalinės galios dispensatorius dispensavęs ir dispensos vykdytojas įvykdęs nei nedraudžiamai nei tikrai nebegali atšaukti dispensos, nes savo padarė ir pasibaigė galia.

2) Mirus ar nustojus teisių dispensatoriui, baigiasi tos dispensos, kurios yra duotos „ad beneplacitum nostrum", „donec voluero" ar tolygiu būdu. Kitos dispensos šiuo atveju nesibaigia.

3) Atsisakius gavėjui, jei dispensuotoji priedermė kilusi yra iš žmogaus valios, pav., apžadų ir priesaikos. Čia nereikia niekam priimti. Jei paskum atsimetama, tai iš naujo atgyja priedermė. Tiksliau sakant, čia reikia iš naujo padaryti veiksmas, pav., skaistybės apžadai, ir tada gimsta nauja priedermė. Jei priedermė kilusi yra iš įstatymo, tai reikia įstatymo leidėjo priėmimo. Jei atsisakymas nuo dispensos įžeistų bendruomenės ar kito asmens teises, pav., jei antrasis sužieduotinis turėtų skriaudą, tai jų reikia sutikimo.

4) Teritorialinė dispensa baigiasi, išvykus iš teritorijos. Atbulai, asmeninė dispensa eina paskui asmenį.

5) Nevartojant ar priešingai elgiantis, baigiasi dispensa „onerosa". Tik čia turi būti teisus užsigyvenimas ar įsaistytai atsisakyta, kaip aukščiau. Kitos dispensos tuo būdu nesibaigia.

6) Asmeninės dispensos baigiasi, mirus asmeniui.

7) Dispensai pasidarius kenksmingai ar draudžiamai.

8) Praslinkus terminui ir pabaigus skaičių atvejų ir t.t.

9) Dauglypė dispensa baigiasi taip pat, tikrai ir visai pasibaigus motyvinei priežasčiai, pav., dispensa nuo pasninko dėl ligos baigiasi pagijus. Abejotinai ar ne visai pasibaigus motyvinei priežasčiai, vis dėlto savaime nesibaigia kalbamoji dispensa. Tokia yra Kodekso I. C. leidėjo valia. Atbulai, pasibaigus motyvinei priežasčiai, nesibaigia vientisos arba absoliutinės dispensos, pav., nuo moterystės kliūčių ir iregularitačių. Pav., X dispensuotas nuo gentystės kliūties neteisiam vaikui legalizuoti; nors vaikas mirtų prieš jungtuves (išnyko motyvinė dispensos priežastis), galima tuoktis.

VIII SKYRIUS.

ASMENS

(kan. 87—107).

I. APSKRITAI.

117. Medžiaga. — 1. Asmens apibrėžimas ir *2.* Generalinis padalinimas.

118. Asmens apibrėžimas. — 1. Filosofiškai asmuo vadinasi protingos įgimties individualinė substancija (naturae rationalis individua substantia). Juridiškai asmuo vadinasi subjektas, galįs turėti teisių ir atlikti priedermes (subiectum capax iurium et officiorum). Kanoniškai asmuo vadinasi subjektas, galįs turėti bažnytinių teisių ir atlikti bažnytines priedermes (subiectum capax iurium et officiorum ecclesiasticarum).

2. Juridinė asmenybė yra savumas, kuriuo žmogus tampa asmeniu teisėse. Romėnų teisėse vadinosi „caput".

Juridinė asmenybė skirstoma p i l n a (seu plena) ir n e p i l n a (incompleta seu minus plena). Pirmąją turi tas, kurs ne tik turi atlikti priedermes, bet turi visas tokiam asmeniui teisėmis pripažįstamas teises. Antrąją turi tas, kurs turi atlikti visas priedermes, bet ne visas teturi teises.

3. Įgimtąja teise kiekvienas žmogus yra juridinis asmuo. Pozityvinėmis teisėmis prieš Kristų ne kiekvienas žmogus buvo laikomas juridiniu asmeniu, nes vergai buvo laikomi mažne tuo pat, kas gyvuliai ar kiti daiktai; buvo paprasti svetimų teisių ir nuosavybės objektai.

Po Kristaus žmogus pamažu pradedamas laikyti bent kai kurių teisių subjektu ir ilgainiui, veikiant krikščionių tikybai, mažne visose kultūringose tautose teisėmis pripažįstama juridinė asmenybė. Ją turi net svetimi, nepiliečiai, bent natūralinių arba esminių teisių atžvilgiu. Šiandienykštėmis valstybių teisėmis visiems, net svetimiems, pripažįstamos civilinės teisės, tik politinės teisės rezervuojamos valdiniams.

4. Bažnytinėmis teisėmis tas tėra juridinis asmuo, kurs tam tikrai pridera prie Bažnyčios. O į Bažnyčią įstojama pakrikštijant. Todėl kan. 87 pasakyta: „Kristaus Bažnyčioj žmogus pakrikštijant padaromas asmuo su visomis krikščionių teisėmis ir priedermėmis". Taigi kalbamosiomis teisėmis juridiniai asmenys tėra pakrikštyti. Nesvarbu, koks yra krikštas.

Todėl juridiniai asmens yra katalikai, eretikai, atskalūnai ir apostatai. Atbulai, bažnytinėmis teisėmis juridiniai asmens nėra nekrikštytieji — stabmeldžiai, žydai, mahometonys ir t.t.

Kiekvienas pakrikštytas asmuo turi pilną juridinę asmenybę, yra pilnas juridinis asmuo. Jos visos neturi tik tas, kurs yra užsitraukęs kliūtį bendrauti su Bažnyčia ar įkritęs į bažnytinę cenzūrą (kan. 87). Taigi trys dalykai ardo pilną juridinę asmenybę Bažnyčioj, būtent: 1) erezija, kuria sutraukomas yra tikybos ryšys; 2) atskala, kuria atsimetama yra nuo Bažnyčios vyriausios valdžios ir bendravimo, ir 3) cenzūra, t. y. ekskomunika, suspensa ar interdiktas, kur už nusikaltimą nustojama yra tam tikrų dvasinių teisių.

119. Generalinis padalinimas. — Asmuo labiausiai skirstomas yra fizinis ir moralinis arba juridinis. Pirmasis vadinasi atskiras asmuo. Jį kai kurie vadina natūraliniu asmeniu. Antrasis — kiti asmens. Apie jį skyrium kalbėsime.

II. FIZINIAI ASMENS.

120. Medžiaga. — 1. Padalinimas, 2. Asmenų teisės, 3. Kilimo vieta, 4. Buveinė ir lyg buveinė, 5. Gentystė, 6. Svainystė ir 7. Įvairios Apeigos.

121. Padalinimas. — Fiziniai asmens skirstomi šiaip:

1) P i l n a m e t i s (maior) ir n e p i l n a m e t i s (minor). Pirmasis yra tas, kurs sukako 21 metus. Antrasis — iki 21 metų amžiaus (kan. 88, § 1). Mažamečius prilygsta moraliniai asmens (kan. 100, § 3). Tas padalinimas sutinka su Lietuvos valstybės teisėmis.

2) P r i b r e n d ę s (pubes) ir n e p r i b r e n d ę s (impubes). Vaikinas vadinasi pribrendęs, kai sukanka 14 m., ir mergaitė — 12 m. amžiaus (kan. 88, § 2).

3) V a i k a s ar k ū d i k i s (infans, puer, parvulus) — nepribrendę iki septynerių metų amžiaus.

Vaikas laikomas nepilno proto. Čia negali būti jokio priešingo spėjimo, nesvarbi priešinga realybė. Atbulai, sukakę septynerius metus amžiaus laikomi pilno proto (kan. 88, § 3). Tai teisių spėjimas. Jis turi galią, iki priešinga įrodoma. Vaikus prilygsta tie, kurie nuolat nevaldo protu (kan. 88, § 3), pav.,bepročiai, monomanai ir idijotai. Į vadinamuosius „lucida intervalla" galima nežiūrėti, nes, pasak daugelio šiandienykščių psichiatrų, jie tėra laikinis sumažėjimas beprotybės ar pasislėpusi beprotybė, atrodo lyg pagiję ar pagerėję — yra beprotybė. Apie silpnapročius, aklus kurčius ir nebylius drauge ar kurčius ir nebylius drauge reikia spręsti atskirais atvejais — kiek jie proto turi. Abejojant reikia kreiptis į gydytojus specialistus, psichiatrus.

4) Senis. Tai tas, kurs pradėjo eiti 60 metus amžiaus. Tai pasakytina taip apie vyriškius, taip apie moteriškes (plg. kan. 1254, § 2).

122. Asmenų teisės. — 1. Jau užmegstąs žmogus, „fetus animatus" bažnytinėmis teisėmis laikomas žmogumi ir turi tam tikrų teisių, pav., gyvybės (kan. 2350, § 1). Kai tik žmogus gimsta, tuoj tampa tikru žmogumi ir įgyja dar daugiau teisių. Be kitko, jis turi teisę būti pakrikštytas (kan. 746, § 1, 747).

2. Vaikų teisės yra šios: 1) Vaikų nesaisto visai bažnytiniai įstatymai, nors jau turėtų protą. Išimtys — jei kas kita būtų pažymėtai pasakyta ir t.t., kaip aukščiau, ką kalbėjome apie pasyvų bažnytinių įstatymų subjektą. 2) Gali eiti krikšto ir sutvirtinimo sakramentų (kan. 748, 788). 3) Jei komuniją atskiria nuo duonos ir moka ją pagarbinti, tai mirties pavojuj gali ir turi eiti viatiko (kan. 854, § 2); kitais atvejais čia reikia daugiau žinoti (kan. 854, § 3). 4) Jei turi proto, tai gali eiti išpažinties ir paskutinio patepimo (kan. 940, 941). 5) Neužsitraukia jokių bausmių (kan. 2201, § 1) ir t.t.

3. Mažamečiai turi visas teises, bet negali savarankiškai visų jų vartoti ir priklauso tėvų ir globėjų (kan. 89). Nes jie gali lengvavaikiškai vartoti teises ar jomis piktanaudoti. Išimtys yra šios: 1) Mažamečiai, tuokdamiesi, nors turi atsiklausti tėvus, bet ne visada būtinai turi paklausyti (kan. 1034). 2) Jei jau turi protą, tai, apskritai, be tėvų sutikimo gali kelti ieškinį ir eiti atsakovu dvasinių ir su dvasiniais susijusių pasaulinių dalykų bylose (kan. 1648, § 3). Gali įgyti savo lyg buveinę, kaip matysime žemiau (kan. 93).

Be to, mažamečių nesaisto šios priedermės: 1) Mažiau už pribrendusius tėra atsakingi už nusikalstamuosius veiksmus (kan. 2204). 2) Nesaisto jų pasninko „ieiunii" įstatymas (kan. 1254, § 2). 3) Nepribrendę neužsitraukia įvykio bausmių (kan. 2230). 4) Pribrendę gali įstoti į vienuoliją (kan. 555, § 1, n. 1) ir t.t.

4. Pilnamečiai visai gali naudotis savo teisėmis (kan. 89). Teisės čia suprantamos tos, kurios jiems pridera įgimtąja, pozityvinėmis Dievo, bažnytinėmis ir kanonizuotomis pasaulinėmis teisėmis.

Be to, pilnamečius saisto visos jų amžiaus priedermės, pav., turi pasninkauti (kan. 1254, § 2).

5. Senių nesaisto pasninko „ieiunii" įstatymas (kan. 1254, § 2) ir jie su savo amžiu sutinkamai tebaustini už nusikaltimus.

6. Fizinių asmenų lytis, apskritai, neveikia juridinės padėties. Tik moteriškės negali eiti šventimų (kan. 968) ir bažnytinės jurisdikcijos galių (kan. 118), aktyviškai dalyvauti viešame Dievo kulte (kan. 709, § 2) ir t.t

123. Kilimo vieta. — 1. Kilimo vieta (locus originis) vadinasi ta, kur kas gimė ar, geriau sakant, juridiškai turėjo gimti. Todėl ji ne materiališkai, tik juridiškai suprantama. Tik materialinė ir juridinė vietos dažnai supuola, nes įprastai gimstama tėvų gyvenamojoj vietoj.

2. In specie:

1) Teisaus vaiko kilimo vieta yra ta, kur, gimstant jam, tėvas turėjo buveinę ir, neturėdamas jos, lyg buveinę. Kur iš tiesų gimė, nesvarbu, pav., svetur, kelionėj ir t.t. Tas pat pasakytina apie neofitus: gimimo vieta yra ta, kur, atvirstant jam, tėvas turėjo buveinę ir t.t. (kan. 90, § 1). Prieš Kodeksą I. C. neofito kilimo vieta buvo vyskupija[1]).

2) Neteisaus vaiko kilimo vieta yra ta, kur, gimstant jam, motina turėjo buveinę ar, neturėdama jos, lyg buveinę (kan. 90, § 1). Nes šiuo atveju tėvo nėra ar bent juridiškai nežinoma. Tas pat pasakytina apie tą vaiką, kurs gimė, mirus tėvui. Jis lotyniškai vadinamas „postumus" (kan. 90, § 1).

3) Perėjūnų vaiko kilimo vieta yra pati gimimo vieta (kan. 90, § *2*).

4) Radvilukų ar pamestinių vaikų kilimo vieta yra ta, kur rastas; nes nežinoma nei tėvo nei motinos (kan. 90, § *2*). Paskutinysis dalykas yra spėjimas. Jei tėvai žinomi, tai taikintinos yra aukščiau kalbėtosios taisyklės; nes išnyksta ką tik minėtasis spėjimas. Tik to dalyko tyrinėti vis dėlto nereikia — turime tam tikrą bendrą taisyklę, t. y. kan. 90, § *2* [2]). Jei pirma pamestinių tėvų nežinoma ir paskum jie tesužinomi, tai laikytinasi bendros žinomų tėvų taisyklės[3]).

5) Jei nežinoma gimimo vietos, tai ja laikytina krikšto vieta; nes taip buvo prieš Kodeksą I. C. ir tai rodo bendri teisių pradai (kan. 6, n. *2* ir 6).

3. Gimimo vietos teisės yra šios:

1) Gimimo vietos klebonas yra savas (proprius) klebonas (kan. 738).

2) Gimimo vietos ir buveinės drauge vyskupas yra savas šventimų vyskupas (kan. 956).

3) Gimimo vieta įprastai yra ar virsta buveine. Ji visada spėjama tebeturima, iki aiškiausiai sužinoma priešinga.

124. Buveinė ar lyg buveinė. — 1. Buveinė (domicilium) yra nuolat gyvenamoji vieta. Pagal Kodeksą I. C. ji yra ta vieta, kur kas gyvena intencija ten amžinai pasilikti, jei kaip kitaip neatsitiktų, arba kur kas jau išgyveno 10 metų, nors jokios intencijos čia gyventi neturėjo ir neturi (kan. 92, § 1).

[1]) B. Ojetti, Commentarium in Codicem Iuris Canonici, Romae 1929, II 38; Alb. Blat, Commentarium textus Codicis Iuris Canonici, Romae 1921, II² 11.

[2]) Alb. Blat, t. p.

[3]) A. Vermeersch et Creusen, Epitome, I 164

Lyg buveinė (quasi domicilium) vadinasi ta vieta, kur kas gyvena intencija ten pasilikti nors didžiąją pusę metų, jei kaip kitaip neatsitiktų, arba kur kas išgyveno jau didžiąją pusę metų, nors be jokios tam tikros intencijos (kan. 92, § 2).

Gyvenamoji vieta suprantama parapija ar bent vyskupija.

Pamatiniai buveinės elementai gali būti du ar vienas. Du: gyvenimas ir intencija ten amžinai gyventi. Vienas — 10 metų išgyvenimas. Taigi, kai tik kas amžinai apsigyvena, tuo pačiu momentu įgyja buveinę — nereikalaujama išgyventi nei metų, nei kelių mėnesių, nei dienos. O kai jau kur išgyventa 10 metų, tai, nors nei pirma nenumatyta nei dabar nemanoma toj vietoj amžinai ar bet kurį laiką gyventi, vis dėlto jau įgyjama buveinė. Įgyjama ji pačiu įvykiu ir be jokio spėjimo (sine praesumptione), kur kitaip buvo prieš Kodeksą I. C., ir be jokio teisių ir teisėmis spėjimo (sine praesumptione iuris et de iure), kaip klaidingai mano šiandienykščiai kai kurie kanonistai. Net, jei turėta priešinga intencija ar noras amžinai ar tie 10 metų negyventi, vis dėlto po 10 metų pačiomis teisėmis prikergiama buveinė — ji įgyjama.

Lyg buveinei taip pat gali būti du ar vienas pamatinis elementas: gyvenimas ir intencija gyventi ten didžiąją pusę metų ar vien išgyvenimas didžiąją pusę metų. Didžiąją pusę metų čia sudaro pilni šeši mėnesiai ir dar nors trupučiukas septinto mėnesio. Taigi, kai kas apsigyvena kur ilgiau už šešis mėnesius, tuoj įgyja lyg buveinę. Niekam nereikia išgyventi mėnesio, kaip seniau kai kurių kanonistų klaidingai manyta; nereikia nė dienos. Toliau, kai kas iš tikrųjų išgyvena kur šešis mėnesius su trupučiuku, t. y. kai tik pradeda septintą mėnesį, tai tuo pačiu įvykiu įgyja lyg buveinę ir tai, nors pirma net nemanė tiek gyventi ir nors nemano toliau čia gyventi, tik tebepasilieka.

2. Buveinė ir lyg buveinė skirstoma šiaip:

1) P a r a p i n ė ir d i e c e z i n ė. Pirmoji yra tada, kai gyvenama kurioj parapijoj. Antroji, kai gyvenama kurioj vyskupijoj, t. y. kai, gyvenant tai šen, tai ten kurioj vyskupijoj, niekur nesustojama tiek, kad būtų galima įgyti parapijos buveinė ar lyg buveinė; arba kai gyvenama kurioj apaštališkoj prefektūroj ar vikariate, kur nėra parapijų arba, geriau sakant, lyg parapijų.

2) A s m e n i n ė, kai įgyjama paties, ir p a s k o l i n t a, kuri įgyjama iš asmenų, kurių priklausoma, pav., teisiai neišsiskyrusi žmona turi vyro buveinę.

3) L e g a l i n ė arba būtina ir l a i s v a. Legalinė vadinasi ta buveinė, kuri teisėmis savaime kyla iš tam tikros sijos su kitu asmeniu ar gyvenant pareigų arba bausmės vietoj. Pirmojo atvejo pavyzdžiai: teisiai neišsiskyrusi žmona visada

seka vyro buveinę ir turi taip pat jo lyg buveinę; iki 21 metų asmens seka tėvo ir, nesant jo, motinos ar globėjų buveinę ir turi jų lyg buveinę. Antrojo atvejo pavyzdys — klebonas savo parapijoj. Tretysis atvejis — kai nuteistas sėdi kalėjime ar yra ištremtas. Paskutiniaisiais dviejais atvejais įgyjama buveinė, jei pareigos ar bausmė yra amžinos, ir lyg buveinė, jei pareigos ar bausmės tėra laikinės, t. y. bent šešių su trupučiuku mėnesių. Laisva buveinė ar lyg buveinė yra ta, kuri galima savo valia įgyti ir pamesti.

Asmeninė buveinė ir lyg buveinė, apskritai, yra laisva. Išimtis — kai įgyjama iš bausmės ar rezidencialinių pareigų vietos. Tai legalinė buveinė ar lyg buveinė. Paskolinta buveinė ar lyg buveinė visada yra legalinė.

4) Individualinė — fizinių, ir juridinė — moralinių kolegialinių asmenų buveinė ar lyg buveinė.

5) Paprasta arba vientisa, kai viena buveinė ar lyg buveinė teturima; dvilypė, kai turimos dvi.

3. Kiekvienas fizinis ir moralinis kolegialinis savarankiškas (sui iuris) asmuo gali įgyti asmeninę buveinę. Išimtis — baudžiamasis draudimas. Kurs nėra savarankiškas (sui iuris), neturi tos teisės. Todėl asmeninės buveinės negali įgyti teisiai neišsiskyrusi žmona, nepilnametis (neturįs 21 m. amžiaus) ir bepročiai. Jie skolina buveinę resp. iš vyro, tėvų ar globėjų ir ją vieną teturi. Tik kai jie pasidaro savarankiški, tuoj gali įgyti savo buveinę, pav., teisiai išsiskyrusi žmona, sukakęs 21 metus amžiaus ir t.t.

Asmeninę lyg buveinę gali įgyti ne tik sui iuris asmens, bet dar šie: 1) septynerių metų vaikai ir 2) žmona, nors neteisiai išsiskyrusi. Atbulai, negali įgyti savo lyg buveinės vaikai iki septynerių metų ir bepročiai.

4. Asmeninės ir laisvos buveinės ar lyg buveinės nustojama, reališkai metus gyvenamąją vietą intencija nebegrįžti (kan. 95). Paskolinta buveinė ar lyg buveinė visada seka paskolintoją. Todėl kai paskolintojas pakeičia savo buveinę ar lyg buveinę, tai ir paskolinta buveinė ar lyg buveinė pasikeičia. Pav., iki tėvas tebeturi savo buveinę ar lyg buveinę, nepilnamečiai jo vaikai turi jo buveinę ir lyg buveinę. Tėvas metė gyvenamąją vietą intencija nebegrįžti, tai ir vaikas nustoja tos buveinės ar lyg buveinės. Tėvas įgijo naują buveinę ar lyg buveinę, tai vaikas savaime įgyja tą buveinę ar lyg buveinę. Čia net nesvarbu, kur vaikas gyvena — pas tėvą ar kur kitur.

Praėjus legalinei ar nustojus paskolintos buveinės ar lyg buveinės, galima ten pat įgyti savo buveinė ar lyg buveinė. Įgyjama, ten pat pasiliekant ar persikeliant gyventi. Tai savaime aišku.

5. Aukščiau paminėjome dvilypę buveinę ir lyg buveinę. Čia gali būti ir iš tiesų yra trupučiukas painiavos. Kodekse I. C. nieko nepasakyta apie kalbamąjį dvilypumą. Kalbant apie buveinės ir lyg buveinės dvilypumą, reikia skyrium imti buveinė ir lyg buveinė, ir skirti laisva ir būtina lyg buveinė.

Bendra kanonistų nuomonė — buveinė gali būti dvilypė, t. y. ji galima turėti dviejose vietose kartu. Nes konstitutyviniai buveinės elementai — gyvenimas ir intencija ten amžinai gyventi — galimi turėti kartu dviejose vietose, pav., vienoj vietoj gyvenama žiemą, antroj vasarą. Tik, žinoma, reikia gyventi, kaip tikras gyventojas, tik ne, kaip atėjūnas ar perėjūnas. Todėl ne dvi buveinės, jei vienoj parapijoj atliekami komercijos ar kiti reikalai, antroj nakvojama. Tai viena nakvynės buveinė. — Dar lengviau turėti kartu buveinė ir lyg buveinė atskirose vietose.

Dviejų laisvų lyg buveinių kartu įgyti ar turėti niekaip negalima, nes niekaip negalima sutaikinti kartu dviejose vietose konstitutyvinių lyg buveinės elementų. Iš tikrųjų, negalima kartu gyventi dviejose vietose didžiąją pusę metų; dvi didžiosios pusės tų pačių metų yra daugiau už metus ir, vieną pusę begyvendamas, antrosios nustoji. Taip pat negalima turėti intencijos išgyventi čia ir ten didžiąją pusę metų. Taigi. Neveizint į tai, kai kurie kanonistai sako, jog galima esą išvykti kur kitur gyventi didžiąją pusę metų, nebeturint intencijos sugrįžti atgal į senąją lyg buveinę — štai dvi lyg buveinės. Čia maišoma intencija atnaujinti pirmiau buvusią lyg buveinę su intencija sugrįžti į senąją buveinę.

Viena laisva, antra legalinė arba būtina lyg buveinė turėti kartu galimos. Nes legalinei lyg buveinei nereikia gyventi toj vietoj. Pav., nepilnamečiai vaikai, kitur gyvendami ir turėdami savo lyg buveinę, turi kartu ir tėvų lyg buveinę.

6. Buveinė ar lyg buveinė išorinėj srity teturi juridišką vertę, kai žinoma toj srity. Jei buveinė ar lyg buveinė įgyta vien faktu, t. y. gyvenant 10 metų ar resp. didžiąją pusę metų, jau užtenka žinoti faktas. Tai sužinoma taip pat, kaip ir kiti įvykiai. Jei buveinėj ar lyg buveinėj reikia žinoti taip pat intencija gyventi, t. y. dar neišgyvenus toj vietoj 10 metų ar resp. didžiosios pusės metų, tai neužtenka tik asmens pasakymo ar tvirtinimo ir intencija turi būti formališkai įrodyta. Intencija įrodyti galima: 1) Spėjimais. Pav., didžiosios dalies turto pargabenimas, namų pastatymas ar nupirkimas ir t.t. rodo intenciją ten amžinai gyventi. Iš objekto arba tikslo, dėl ko čia atvykta gyventi, taip pat galima spėti, ar ilgai manoma gyventi. Pav., bernas spėjamas pas ūkininką gyvensiąs didžiąją pusę metų. 2) Priesaika, liudytojais ir t.t.

7. Kas turi buveinę, tas vadinasi gyventojas (incola); kas teturi lyg buveinę — atėjūnas (advena); kas neturi nei

buveinės nei lyg buveinės — perėjūnas (vagus). Todėl perėjūnas yra net tas, kurs, metęs gyvenamąją savo vietą ir neturėdamas niekur jokios buveinės ar lyg buveinės, keliasi kur kitur ar ieško vietos, ir tai, iki atsisės naujoj buveinėj ar lyg buveinėj. Išimtis — jei tai būtų tos pačios vyskupijos ribose; nes tada, tebeturėdamas diecezinę buveinę ar lyg buveinę, negali vadintis „vagus".

8. Seniau įgyti buveinė ir lyg buveinė tebuvo galima parapijoj. Kur nebuvo parapijos, ten negalima buvo įgyti nė buveinės ar lyg buveinės. Kai būdavo įgyjama parapinė buveinė ar lyg buveinė, tada tik prasidėdavo diecezinė buveinė ir lyg buveinė. Tik kai kurie kanonistai pripažindavo taip pat diecezinę ar net valsčiaus buveinę ir lyg buveinę. Nūn išleista visai atskira ir nepriklausoma nuo jokių parapijų diecezinė buveinė ir lyg buveinė. Tai viena. Antra, pakeitus diecezinės buveinės ir lyg buveinės sąvoką, taip pat pakitėjo ir perėjūnų sąvoka. Seniau jais būdavo vadinami tie, kurie neturėjo bent parapinės lyg buveinės. Nūn perėjūnas tėra tas, kurs niekur neturi bent diecezinės lyg buveinės. Trečia, seniau, pripažįstant 10 metų buveinę ir didžiosios pusės metų gyvenimo lyg buveinę, remtasi spėjimu, kad gyvenant 10 metų, turima intencija ten amžinai gyventi ir, gyvenant didžiąją pusę metų, turima intencija ten gyventi ir toliau tokį pat laiką. Spėjimas, žinoma, užleisdavo vietą tiesai. Nūn imamas vien 10 metų ar didžiosios pusės metų įvykis ir pačiomis teisėmis uždedama buveinė ir lyg buveinė.

9. Buveinės ir lyg buveinės teisės yra šios:

1) Buveinės ir lyg buveinės klebonas yra savas (kan. 94, § 1). Kiek turima buveinių ir lyg buveinių, tiek yra savų klebonų.

2) Parapinės ar lyg parapinės buveinės ir lyg buveinės ordinaras yra savas.

3) Diecezinės buveinės ar lyg buveinės vietos klebonas yra savas (kan. 94, § 3).

4) Perėjūnų savas klebonas ir ordinaras yra sustojimo ar buvimo vietos klebonas ir ordinaras (kan. 94, § 2).

5) Buveinės ir kilimo vietos drauge vyskupas yra šventimų savas (kan. 956) ir t.t.

10. Juridiniai asmens taip pat gali įgyti buveinę ir lyg buveinę ir tuo būdu įgyja savus kleboną ir ordinarą.

125. Gentystė. — 1. Gentystė (consanguinitas) arba giminystė yra moralinis ryšys arba santykis tarp asmenų, kylančių iš vieno artimiausio kelmo.

Pasakyta:

1) A s m e n ų, nes gentystė tėra žmonių tarpe.

2) I š v i e n o k e l m o, t. y. gimdytojų, kurie yra pačiame viršuj kitų, iš jo gimusių.

3) Artimiausio. Nes juo didesnė yra distancija nuo kelmo, juo silpnėja kalbamasis ryšys. Todėl ir įstatymais pažymėtos tam tikros ribos, kur gentystė visai nebeturi galios. Pav., bažnytinėse teisėse, apskritai, tekreipiama akis iki trečiosios kartos. Jei imtume visų toliausią kelmą, Adomą ir Ievą, tai tarp visų žmonių būtų gentystė.

Tie asmens, kurių tarpe yra gentystė, vadinami yra gentimis arba giminėmis. Tai tėvai, vaikai, broliai ir t.t.

2. Gentystė skirstoma:

1) Teisi (legitima) ir įgimta (naturalis), kurią kiti vadina neteisia. Pirmoji yra tada, kai kyla iš tikros, teisios ar manomos moterystės ir pastojimo metu nebuvo uždrausta vartoti jau pirma sueita moterystė dėl iškilmingųjų apžadų ar aukštųjų šventimų. Antroji yra visais kitais atvejais. Tik šis gentystės skirstymas nieko nereiškia gentystės kliūties klausime, nes čia teveizima į įgimtąją gentystę.

2) Visiška arba tobula (plena seu perfecta) ir nevisiška arba netobula (minus plena seu imperfecta), veizint į tai, ar tėvas ir motina turimi bendri ar teturimas bendras tėvas ar bendra motina. Jei kurie turi bendrą tėvą ir motiną, tai vadinami yra „germani"; jei teturi tik bendrą tėvą — „consanguinei"; jei tik bendrą motiną — „uterini". Į tą skirstymą bažnytinėse teisėse taip pat nekreipiama akių.

3) „Agnatio" ir „cognatio", veizint į tai, ar gentystė yra iš tėvo ar motinos pusės. Pagaliau „cognatio" yra bendras terminas, kur įeina taip pat „agnati".

4) Paprasta ir dauglypė (simplex et multiplex). Pirmoji yra tada, kai asmens turi vieną bendrą kelmą. Antroji yra, kai bendras kelmas turimas ne vienas. Kaip tai gali būti, matysime žemiau.

5) Tiesiosios linijos ir šalutinės linijos.

3. Gentystei apskaičiuoti vartojami kelmas, linijos ir kartos.

Kelmas (stipes) vadinamas asmuo, iš kurio, lyg iš bendros šaknies, gentys kyla ir kuriame jie pirmiausia susieina. Jį įprastai sudaro du asmens — tėvas ir motina. Tik kartais kelmu eina vienas tėvas ar viena motina. Tai yra, kai tėvas ar motina ne su vienu, su daugeliu yra pagimdę vaikų. Taigi tėvas ir motina yra brolio ir sesers kelmas; ne vieno tėvo, tik vienos motinos brolių ir seserų kelmas yra ana motina.

Linija yra genčių eilė. Ji skirstoma tiesioji (linea recta) ir šalutinė (collateralis, obliqua, transversa, transversalis). Pirmoji yra ta, kuriai pridera asmens, kylą iš kits kito, ir vadinasi descendentalinė arba krintančioji

(descendentalis seu descendentium), jei pradėsime eiti nuo kelmo žemyn, pav., tėvas, vaikai, vaikų vaikai ir t.t., ir a s c e n d e n t a l i n ė arba kylančioji (ascendentalis seu ascendentium), jei eisime nuo pagimdytų į kelmą (vaikų vaikai, vaikai, tėvas ir t.t.). Šalutinė linija yra ta, kur asmens turi vieną bendrą kelmą, tik nekyla iš kits kito, pav., brolis ir sesuo. Ji vadinasi l y g i (aequalis), jei tiek pat atstumo stovi nuo bendro kelmo, pav., du broliai. Kitaip yra n e l y g i (inaequalis), pav., dėdė ir brolavaikis; nes paskutinysis viena karta toliau stovi nuo kelmo.

K a r t a (gradus) yra tos pačios linijos genčių atstumo matas, arba atskiros giminės (generacijos).

4. Gentystės kartoms surasti du yra metodai, būtent, civilinis ir kanoniškasis.

Kanoniškasis metodas turi tris taisykles, apie kurias kalbama kan. 96, §§ 2-3:

1) „Tiesiojoj linijoj tiek yra kartų, kiek generacijų, arba kiek asmenų, atmetus kelmą" — kan. 96, § 2.

Schema I.

|—X (tėvas)
|—Y (sūnus)
|—S (vaikų vaikas)
|—T

Čia X pagimdė Y. Šis pagimdė S. Paskutinysis pagimdė T. Todėl X ir Y yra gentys pirmojoj kartoj; X ir S — antrojoj kartoj; X ir T — trečiojoj kartoj.

2) „Šalutinėj linijoj, jei abu atstumai yra lygūs, tiek yra kartų, kiek generacijų vienoj eilėj . . . " — kan. 96, § 3. Kelmas taip pat atmetamas.

Schema II.

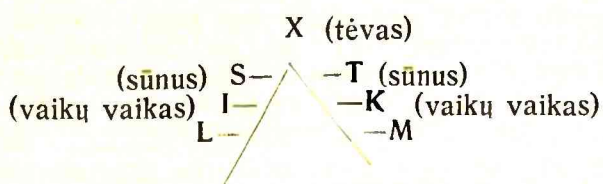

Čia X pagimdė S ir T. S pagimdė I, o T pagimdė K. I pagimdė L, o K pagimdė M. Todėl S ir T yra gentys pirmojoj kartoj; I ir K — antrojoj; L ir M — trečiojoj.

3) Jei šalutinėj linijoj „du atstumai būtų nelygūs, tai tiek yra kartų, kiek generacijų ilgesnėj eilėj" — kan. 96, § 3. Čia kelmas taip pat atmetamas. Šiuo atveju įprasta pažymėti ilgoji karta ir pridėti „liečiant" ... (trumpesnę kartą).

Schema III.

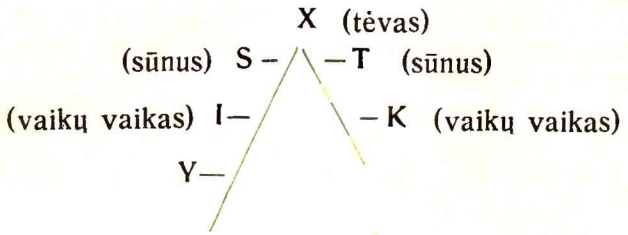

Čia X pagimdė S ir T. S pagimdė I, o T pagimdė K. I pagimdė Y. Todėl I ir T yra gentys antrojoj kartoj, liečiant pirmąją; Y ir K — gentys trečiojoj kartoj, liečiant antrąją; Y ir T — gentys trečiojoj kartoj, liečiant pirmąją.

Civilinis kartų apskaičiavimo metodas tiesiojoj gentystės linijoj taip pat apskaičiuoja kartas, kaip ir kanoniškasis metodas; o šalutinėj linijoj laiko tiek kartų, kiek yra generacijų, atmetus bendrą kelmą. Kitaip sakant, čia suskaitomos abiejų linijų generacijos, atmetamas bendras kelmas ir gautoji suma yra kartų skaitmuo. Pav., schemoj III civiliniu metodu Y ir K yra gentys penktojoj kartoj.

Kanoniškąjį gentystės kartų apskaičiavimo metodą vartoja Vakarų Bažnyčia. Civilinis metodas įprastai vartojamas valstybių teisėse ir Rytų Bažnyčioj.

5. Gentystės kartoms surasti seniau buvo vartojamos įvairios figūros. Romėnų teisėse buvo vartojama laiptų (scalae) figūra, kur laiptais einama aukštyn ar žemyn. Tai vadindavosi „schemata" ar „cingula cognationum". Germanų tautos, pav., frankai, saksai, lombardai vartodavo žmogaus kūno figūrą, kur galva reikšdavo bendrą kelmą. S. Įstatyme matome genčių kartas apskaičiuojamas generacijomis. Bažnytinėj srity kalbamajam dalykui nuo šv. Izidoriaus imta vartoti medžio figūra, iš kurio stiebo eina šakos[1]). Ir dabar, norint sužinoti gentystės kartą, reikia sustatyti geneologinis medis ar geneologinė lentelė, kaip schemose I-III.

126. Svainystė. — 1. Svainystė arba artumas yra juridinis tam tikras ryšys, kilęs iš tikros tvirtos ar tvirtos ir pavartotos moterystės, tarp vyro genčių ir žmonos, ir tarp žmonos genčių ir vyro (kan. 97, §§ 1-2).

[1]) Plg. C. 1, 2, 3, 4, C. XXXV, qu. 5.

Pasakyta:

1) Juridinis tam tikras ryšys. Tuo svainystė skiriasi nuo gentystės ir prieškodeksinės svainystės, kuri buvo natūralinis tam tikras ryšys.

2) Kilęs iš moterystės, nes moterystė yra visas svainystės pagrindas arba šaknis. Tuo skiriasi nuo prieškodeksinių teisių svainystės, kuri kildavo iš lyties santykio (ex copula carnali).

3) Iš tikros. Atbulai, nebus svainystės, kai moterystė yra netikra, nors būtų net manoma; nes čia nėra kalbamosios kliūties pagrindo.

4) Tvirtos ar pavartotos moterystės. Vadinasi, svainystė kyla iš bet kurios pakrikštytųjų tikros moterystės.

Ar svainystė taip pat kyla iš nekrikštytųjų teisios moterystės, ginčijamasi. Tai daugumas neigia[1]), vienas kitas tvirtina[2]), kai kurie abejoja[3]).

Pirmoji nuomonė yra teisinga. Nesvarbu, ar abi ar viena šalis nekrikščionis. Tos nuomonės įrodymai yra šie: Visų pirma, kan. 1015, §§ 1-3, plg. kan. 1078 ir kan. 97, § 1. Nes paskutiniajame kanone pasakyta, jog „svainystė kyla iš tikros moterystės, taip tik tvirtos, taip tvirtos ir pavartotos". O tvirta moterystė kan. 1015, § 1 tėra pakrikštytųjų moterystė. Nekrikštytųjų tikra moterystė kan. 1015, § 3 vadinasi teisi. Be to, prieš Kodeksą I. C. viešas padorumas, kur kildavo iš tvirtos ir nepavartotos moterystės, nesaistė nekrikščionių[4]). Nūn senovės viešo padorumo kliūties sąvoka perkelta į svainystę. Taigi neabejotina, kad bent iš nekrikštytųjų nepavartotos moterystės nekyla svainystės. Galop, kitų nuomonių įrodymai yra silpni. Be kitko, sakoma, jog svainystė natūrališkai pareinanti nuo tikros moterystės, o nekrikščionių moterystė taip pat esanti tikra; taigi[5]). Bet reikia atsiminti tai, kad čia yra ne natūralinis, tik juridinis ryšys ir kan. 97, § 1 kalbama ne disiunctive, būtent, prasme „taip iš tikros, taip iš tvirtos, taip iš pavartotos", tik coniunctive, kur žodžiai „iš tikros" jungiami su dviem kitais terminais. Dar sakoma, jog senovės kanonistai žodžius „ratum" ir „ratum

---

[1]) Pav.: Pr. Cerato, De matrimonio, n. 72; A. Vermeersch et Creusen, Epitome, I n. 173; Al. De Smet, De sponsalibus[3], II n. 613; G. Cochi, Commentarium in Codicem Iuris Canonici, II n. 4; F. M. Cappello, De matrimonio, n. 538; C. Zetta, Il matrimonio, n. 214; Alb Toso, Ad Codicem Iuris Canonici, Benedicti XV Pont. Max. auctoritate promulgatum, commentaria minora, comparativa methodo digesta, Romae 1922, I 31.

[2]) Pav., H. Noldin, De sacramentis[18], n. 598.

[3]) Pav., I. Chelodi, Ius matrimoniale[3], n. 99.

[4]) S. C. S. Off., 19 april. 1837.

[5]) Pav., H. Noldin, t. p.

et non consummatum" vartoję dažnai taip pat nekrikščionių moterystei išreikšti[1]). Tai tiesa. Bet prieš Kodeksą I. C. Apaštališkasis Sostas, kanonistai ir teologai žodžius „ratum" vartojo pakrikštytųjų moterystei, o „legitimum" nekrikštytųjų moterystei išreikšti — buvo atsisakyta nuo senosios terminologijos. Taigi logiškai turime pasakyti, jog Kodeksas I. C. nenori išsižadėti paskutiniosios praktikos. Kan. 1015 net pažymėtai pažymėta, kaip suprasti anie žodžiai, nuo ko neturime teisės nutolti. Galop, jei ir prieštaraujančioji nuomonė turėtų pamato, tai pamatuotai ginčijantis, dalykas reikėtų laikyti abejotiniu; o tada kan. 15 nėra kliūties.

Iš teisios moterystės kyla svainystė tik tada, kai abu atvirsta, t. y. kai jų moterystė pasidaro tvirta, ir neveizima, ar pavartojama ar ne.

5) Tarp vyro genčių ir žmonos, ir tarp žmonos genčių ir vyro, t. y. svainystę užsitraukia vyras su savo žmonos gentimis ir žmona su savo vyro gentimis. Atbulai, nėra svainystės tarp vyro ir žmonos. Jie tėra svainystės lyg priežastys ir pradžia. Be to, nėra svainystės tarp vienos šalies genčių ir antrosios šalies genčių. Todėl ir sakoma: „Affinitas non egreditur copulatos". Pav., nėra svainystės tarp vyro sesers ir žmonos brolio, tarp vyro tėvo ir žmonos dukters. Galop, nėra svainystės tarp vienos šalies ir antrosios šalies svainių. Tai išreiškiama pasakymu: „Affinitas non parit affinitatem" (svainystė nesudaro svainystės). Todėl vyras užsitraukia svainystę su savo žmonos broliu, bet ne su savo žmonos brolio žmona.

Schema IV.

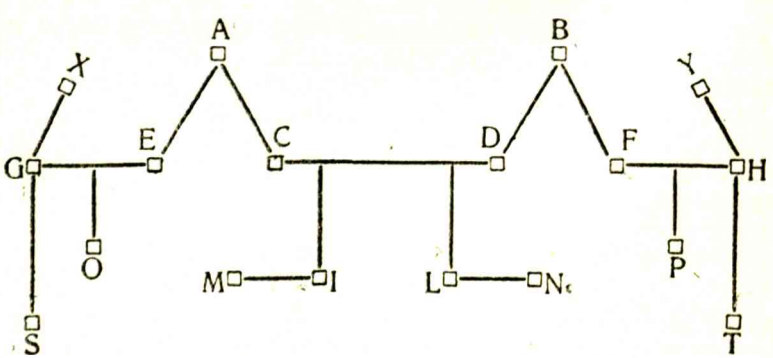

Čia A ir B yra visai atskiros šeimos. E ir C, D ir F yra broliai. G ir X buvo susituokę ir turėjo sūnų S; H ir Y

[1]) Pav., I. Chelodi, Ius matrimoniale[3], n. 99.

taip pat buvo susituokę ir turėjo sūnų T. X ir Y mirė, ir G ir H yra našliai. Pirmasis susituokė su E ir iš jų gimė O, o antrasis susituokė su F ir turėjo P. Be to, yra susituokę C su D, M su I ir L su N. Todėl C yra svainis visiems žmonos D gentims, pav., B, F ir P; bet nėra tiems, su kuriais kalbamieji gentys yra susituokę, pav., H, ir jų vaikams, pav., T, kur gimė iš kitos moterystės. D yra svainis visiems savo vyro gentims, pav., A, E ir O; bet nėra jų antrajai šaliai, kur yra susituokę, pav., G, nei vaikams, kur paskutinieji pagimdė kitoj moterystėj, pav., S. Galop, C gentys, būtent, A, E, O ir I nėra svainiai D gentims, būtent, B, F, P ir L.

2. Svainystė skirstoma p a p r a s t a (simplex) ir d a u g l y p ė (multiplex), veizint į tai, ar kyla iš vienos ar kelių priežasčių. Kaip svainystė dauginasi, pamatysime žemiau.

Prieš Kodeksą I. C. svainystė dar buvo skirstoma: nedraudžiama ir draudžiama, priešbuvė ir sekanti. Tai šiandie, atšaukus kai kurias svainystės rūšis, savaime išnyko.

3. Svainystė apskaičiuojama, kaip ir gentystė, linijomis ir kartomis. Tik neturi savo kelmo, linijų ir kartų; nes čia nėra generacijų. Kelmu eina vyras ir žmona — jų moterystė sudaro pradžią. Linijos, tiesioji ar šalutinė, ir kartos stačiai imamos iš gentystės, būtent, „kas yra gentis vyrui, tas toj pačioj linijoj ir kartoj yra svainis moteriškei, ir atbulai" — kan. 97, § 3.

Schema V.

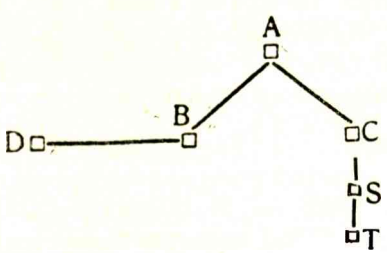

A turi du sūnus, būtent, B ir C. B susituokė su D. C pagimdė S. D yra svainis A pirmojoj tiesiosios linijos kartoj, C — pirmojoj šalutinės linijos kartoj, S — antrojoj šalutinės linijos kartoj ir T — trečiojoj šalutinės linijos kartoj.

P a s t e b ė j i m a s. — Svainystės linijos ir kartos surandamos taip pat, kaip ir gentystėj.

127. Įvairių Apeigų asmens. — 1. Katalikų Bažnyčia skirstoma yra į Vakarų ir Rytų Apeigas. Jiedvi skiriasi taip liturgija, taip drausmės dalykais.

Be to, taip Vakarų, taip Rytų Bažnyčios dar skirstomos į įvairias apeigas. Pirmųjų pavyzdžiais gali eiti romėniškos, ambroziejiškos ir t.t. Jos daugiausia tesiskiria liturgija. Antrųjų pavyzdžiai — graikiškos, armėniškos, koptiškos, siriškos ir t.t. Jos skiriasi ne tik liturgija, bet taip pat drausme, tvarka ir t.t.

Bažnyčia nori išlaikyti visų Apeigų Bažnyčias ir t.t. Todėl Kodekse I. C. įdėtas tam tikras kan. 98, kurs kalba apie priderėjimą prie kurių Apeigų Bažnyčios ir perėjimo iš vienos į kitą.

2. Kan. 98 pasakyta štai kas:

1) Katalikas pridera prie tų Apeigų, kurių ceremonijomis yra pakrikštytas. Išimtys tėra šios: a) Jei apgaulingai (fraude) pakrikštytų kitų Apeigų krikštytojas. b) Jei dideliame reikale, nesant savų Apeigų kunigo, pakrikštyta kitų apeigų krikštytojo. c) Jei kas apaštališkuoju indultu galėtų krikštyti tam tikromis apeigomis, kur pakrikštytasis nepereitų į tų Apeigų Bažnyčią (kan. 98, § 1).

2) Dvasiškiai nieku gyvu negali versti ar raginti Vakarų Apeigų asmenis pereiti į Rytų Apeigų Bažnyčias ir atbulai (kan. 98, § *2*).

3) Niekas negali be Apaštališkojo Sosto leidimo pereiti į kitas Apeigas ir, teisiai perėję, grįžti atgal (kan. 98, § *3*).

4) Moteriškė, susituokdama ar tebesant moterystei, gali pati pereiti į vyro skirtingas Apeigas. Pasibaigus moterystei, ji gali grįžti atgal. Išimtis — jei dalinėmis teisėmis kas kita būtų pasakyta (kan. 98, § 4).

5) Svetimomis apeigomis einant, nors ilgai, komunijos, nepereinama į kitas Apeigas (kan. 98, § 5).

III. MORALINIS ASMUO.

128. Medžiaga. — 1. Apibrėžimas, *2.* Padalinimas, *3.* Kilimas, 4. Teisės ir priedermės, 5. Veiksmai ir 6. Baigimasis.

129. Apibrėžimas. — Moralinis ar juridinis asmuo yra juridinė esybė, formališkai sudaryta kompetentingo vyresniojo, teisėmis egzistuojanti nepareinamai nuo atskirų asmenų ir galinti turėti teisių ir eiti priedermes (ens iuridicum, publica auctoritate formaliter constitutum, independenter a personis singularibus ex iuris concessione subsistens, atque capax iuris exercendi obligationumque adimplendi).

Pasakyta:

1) J u r i d i n ė e s y b ė. Tuo moralinis asmuo skiriasi nuo fizinio asmens ir kolektyvo, kur paskutinysis daugiau yra įvykio, nekaip teisių dalykas.

2) F o r m a l i š k a i s u d a r y t a k o m p e t e n t i n g o v y r e s n i o j o. Tai juridinio asmens aktyvus subjektas.

3) Teisėmis egzistuojąs nepareinamai nuo atskirų asmenų. Tai reiškia, kad atskiri asmens patys dar nesudaro juridinio asmens ir egzistuoja, visai nebesant narių (kan. 102).

4) Galinti įgyti teises ir jas vartoti. Tai pažymėjimas juridinės asmenybės, kuri yra visai skirtinga nuo tos asmenybės, kurią turi moralinio kolegialinio asmens nariai ir nekolegialinio asmens administratoriai.

130. Padalinimas. — Moralinis asmuo skirstomas:

1) Dievo ir pozityvinių teisių, veizint į tai, kurio yra kilimo, kas yra autorius.

2) Aiure ir ab homine. Tai pareina nuo to, ar juridinė asmenybė duodama pačiomis teisėmis ar vyresniojo dekretu (kan. 100, § 1).

3) Kolegialinis ir nekolegialinis (kan. 99). Pirmasis vadinasi tas, kuri sudaro atskiri asmens, fiziniai asmens, pav., kapitula, brolija, vienuolijos ir t.t. Antrasis vadinasi tas, kurį sudaro ne atskiri ar fiziniai asmens, tik determinuoti daiktai ar turtai, paskirti tam tikram tikslui pasiekti, dėl ko ir duota pati juridinė asmenybė, pav., seminarija, prieglauda, beneficijos ir t.t.

Į moralinį kolegialinį asmenį panašus yra vadinamasis kolektyvas (persona collectiva). Jį padaro ir sudaro patys fiziniai asmens ir jo teisės tėra narių teisių tam tikra suma, neatskira nuo pačių asmenų teisių. Kolektyvas nuo moralinio asmens skiriasi labiausiai tuo, kad paskutinįjį padaro kompetentingas vyresnysis, o kolektyvą patys nariai. Be to, moralinio kolegialinio asmens teisės yra atskiros nuo narių teisių, atskira teisė, o kolektyvo teisės tėra narių teisės, neatskira teisė.

4) Dvasiškių, vienuolių ir pasaulininkų, veizint į tai, kas ją sudaro, būtent, dvasiškiai, vienuoliai ar pasaulininkai.

131. Kilimas. — 1. Kan. 100, § 1: „Katalikų Bažnyčia ir Apaštališkasis Sostas pačiu Dievo sutvarkymu yra moralinis asmuo". Apaštališkąjį Sostą, kaip matėme aukščiau, sudaro papa ir Romos Kūrijos dikasterijos. Dievo sutvarkymu — pozityvinėmis Dievo teisėmis. Todėl Bažnyčia ir Apaštališkasis Sostas, moraliniai asmens, tvarkomi ne šiaipjau bažnytinėmis, tik Dievo teisėmis. Konsekventiškai įiemdviem netaikoma yra moralinių asmenų dėstomųjų normų.

2. „Visi kiti žemesni (už Bažnyčią ir Apaštališkąjį Sostą) bažnytiniai moraliniai asmens savo asmenybę įgyja pačiomis teisėmis ir jiems duoda ją kompetentingas Bažnyčios vyresnysis formališku dekretu religiniam ar labdaringam (ad caritativum finem) tikslui pasiekti" — kan. 100, § 1.

Plačiau kalbant, pasakytina štai kas:

1) Šiaipjau moraliniams ar juridiniams asmenims reikia tam tikro veiksmo — kompetentingas vyresnysis turi įsteigti, įkurti, padaryti juridinį asmenį, turi duoti juridinę asmenybę. Tai padaryti galima ar pačiomis teisėmis (ipso iure) ar formališku dekretu. Pirmasis asmens įkūrimo ar įsteigimo būdas yra tada, kai jau įstatyme pažymima, jog tam tikras asmuo esąs moralinis. Toks moralinis asmuo įsteigtas tuoj pačiu įvykiu turi savo asmenybę ir nebereikia jokio kito veiksmo. Pavyzdžiu gali eiti vyskupijos, vienuolijos ir t.t. Antrasis būdas — kai moralinis asmuo atskirai steigiamas. Čia reikia atskiro veiksmo — įkūrimo, įsteigimo moralinio asmens, davimo juridinės asmenybės. Tai gali būti padaroma, kartu jau kūriant ar steigiant tą dalyką, kur numatomas padaryti moralinis asmuo. Galima skyrium ar paskiau.

Moralinio asmens padarymas, juridinės asmenybės jam davimas turi būti tam tikrai pažymimas. Pažymima tikruoju vardu, būtent, „moralinis asmuo", „juridinis asmuo" ir t.t. ar lygiais terminais, pav., pasakyta, jog steigiama kolegija pagal teisių normas (erigitur, fundatur, constituitur ir t.t.).

Atbulai, neužtenka nariams tik susidėti, turtai sukrauti ar nupirkti, arba fundacijos, paprasto Bažnyčios patvirtinimo, valstybės juridinio asmens įsteigimo ir t.t. Paskutinysis dalykas reiškia tai, kad valstybės juridiniai asmens savaime dar nėra bažnytiniai juridiniai asmens. Tik Bažnyčia juos pripažįsta — pripažįsta juridiniais valstybės asmenimis.

2) Moralinis bažnytinis asmuo turi turėti religinį ar labdaringą tikslą. Kitokie moraliniai asmens steigti pridera valstybei.

R e l i g i n i s t i k s l a s plačiausiai suprantamas, būtent, užtenka, kad steigiamojo moralinio asmens tikslas eitų bent į netiesioginę Bažnyčios valdžią. L a b d a r i n g a s — „caritas christiana", labdarybė su antagamtiniu motyvu. O Bažnyčios labdarybė visada tokia yra: į žmogų nežiūrima tik „naturaliter", bet daugiau, kaipo į paskirtą antagamtiniam tikslui, Dievui. Atbulai, neužtenka paprastosios filantropijos, kur nėra antagamtinio motyvo, tėra pasaulinis tikslas, arba pasaulinė nauda, į žmogų tik „naturaliter" težiūrima.

3) Moralinį asmenį padaryti, įkurti tegali tas, kas turi išorinės srities jurisdikciją.

Stačiai (per directam constitutionem) įsteigti moralinį bažnytinį asmenį tegali Apaštališkasis Sostas ir vietos ordinarai. Nestačiai (per indirectam constitutionem) gali steigti net kiti, bet kas, kas turi išorinės srities jurisdikciją ir gali įsteigti patį dalyką ir teisėmis ar pačiu įvykiu duodama juridinė asmenybė, pav., kai kurie vienuolių vyresnieji gali steigti vienuolijos namus.

Kurs vyresnysis gali kuriuos moralinius asmenis įsteigti, žiūrėtina į teisių normas in specie, pav., katedros kapitulą — Apaštališkasis Sostas (kan. 392), šiaipjau beneficijas — vietos ordinaras (kan. 1414, § 2) ir t.t.

4) Moraliniam kolegialiniam asmeniui įsteigti reikia bent trijų fizinių asmenų (kan. 100, § 2).

132. Teisės ir/ priedermės. — Moraliniai asmens turi visas tas teises, kurios pridera šiaipjau juridiniam asmeniui. Išimtis — kurios teisės pačia daiktų įgimtimi tepridera fiziniam asmeniui ar teisėmis nepripažįstama, išimta. Todėl moraliniai asmens gali įgyti, turėti ir administruoti turtus, naudotis patronato teisėmis, sueiti į sutartis, kelti ieškinius, stoti į teismą ir t.t. Tik turi laikytis veiksmų įsakytų ar teisių normų ir eina mažamečių teisėmis (kan. 100, § 3).

Be to, moraliniai asmens turi taip pat juridinių asmenų priedermes. Išimtys tokios pat, kur teisių. Jie gali net nusikalsti ir užsitraukti tinkamas bausmes[1]).

133. Veiksmai. — 1. Moralinis kolegialinis asmuo per vyresniuosius, administratorius ir kitus ir kolegiališkai (collegialiter) veikia.

2. Juridinio kolegialinio asmens vyresnieji ar administratoriai darbą atlieka ne savo, tik moralinio asmens vardu. Teisingiems veiksmams proporcionališkai taikintina yra moralinių nekolegialinių asmenų veikimo kan. 101, § 2 norma, kur laikytinasi yra tam tikrų visuotinių teisių taisyklių, ir kan. 105, kur reikia kartais kieno atsiklausti ar sutikimo ir t.t.

3. Moralinis kolegialinis asmuo kolegiališkai veikia tada, kai ką jų susirinkimas teisiai nutaria.

Moralinio kolegialinio asmens nariai pirma turi būti teisiai pakviesti į susirinkimą. Pakviesti bent tie, kurie turi aktyvų balsą, nesunkiai gali dalyvauti ir t.t. Jei vienas kitas praleistas pakviesti, tai susirinkimo balsavimas yra tikras, tik jie gali reikalauti panaikinti balsavimą. Jei jų būtų praleista daugiau už $\frac{1}{3}$, tai sukirinkimo nutarimas yra pačiomis teisėmis joks. Išimtis — jei nepakviestieji iš tiesų dalyvautų.

Kalbamųjų asmenų balsavimo normos kan. 101, § 1 yra šios:

1) Laikytinasi viso tai, kas visuotinėmis ar dalinėmis teisėmis įsakyta tam tikriems veiksmams, pav., konst. „Vacante Sede Apostolica" šv. tėvui išrinkti reikia $\frac{2}{3}$ balsų.

2) Jei visuotinėmis ar dalinėmis teisėmis nėra ko kita pažymėtai pasakyta, tai pirmajam ir antrajam balsavimui reikia absoliutiško daugumo balsų, t. y. $\frac{1}{2} + 1$. Tik atmetami netikri balsai (kan. 167, 169, 170).

---

[1]) P. Malakauskis, Baudžiamosios teisės, n. 11.

3) Jei visuotinėmis ar dalinėmis teisėmis nėra ko kita pažymėtai pasakyta, tai trečiajam balsavimui užtenka relatyviško daugumo balsų, t. y. kas daugiausia balsų gavo. Pav., jei iš dešimties balsuotojų keturi balsavo už, trys prieš ir trys susilaikė, tai keturi balsai yra relatyviškas balsų daugumas. Netikri balsai atmetami, kaip aukščiau.

4) Jei, tretįjį kartą balsuojant, lygiai balsai pasidalino, tai skirtini šiaipjau balsavimas ir rinkimai. Pirmuoju atveju pirmininkas turi išspręsti relatyvišką daugumą, turi nulemti dalyką, prisidėti prie bet katros balsuotojų pusės — lyg įgyja dar vieną įsakytą balsą. Tai priedermė, nes kan. 101, § 1 pasakyta „teišsprendžia (voto suo paritatem dirimat)"[1]). Antruoju atveju, jei pirmininkas nenorėtų savo balsu išspręsti dalyko, tai išrinktas yra tas, kurs yra senesnis šventimų, vienuolių pirmosios profesijos ar amžiaus atžvilgiu. Paskutiniųjų dalykų precedencija eina pažymėtąja eile (šventimai, profesija ir amžius).

5) „Jei dalykas liečia visus skyrium (omnes, uti singulos, tangit), tai visi turi priimti" — kan. 101, § 1, n. 2. Tai tie dalykai, kurie pridera atskiriems nariams, individams, ne kolegijos nariams. Tai tokia teisė ar priedermė, kuri atskirai pridera kiekvienam. Pavyzdžiu gali eiti kan. 172 atsisakymas nuo teisės balsuoti kompromiso rinkimams, ką duoti iš savo, kaip sakoma, kišenės ir t.t.

4. Moralinių nekolegialinių asmenų veiksmuose laikytinasi kan. 101, § 2 yra šių normų:

1) Dalinių statutų. Tai tos normos, kurios yra moralinio asmens konstitucijose ar jam išleidęs yra kompetentingas vyresnysis.

2) Visuotinių teisių normų, kur labiausiai yra Kodekso I. C. kn. III, pav., kunigų seminarijų (kan. 1352-1371), bažnyčių (kan. 1521-1528), beneficijų (kan. 1471-1488) ir t.t.

134. Baigimasis. — 1. Moralinis asmuo savo įgimtimi ar savaime yra amžinas (kan. 102, § 1). Tai pasakytina taip apie kolegialinius, taip apie nekolegialinius asmenis.

2. Moralinis asmuo tegali pasibaigti šiaip:

1) Moralinį kolegialinį ir nekolegialinį asmenį gali atšaukti ar panaikinti kompetentingas bažnytinis vyresnysis.

Bendruoju dėsniu moralinį asmenį panaikinti tegali tas vyresnysis, kurs jį įkūrė ir gali įsteigti. Tai pats įkūrėjas, jo valdžios įpėdinys ir vyresnysis pagal teisių normas. Taip, pasaulininkų bažnytines draugijas, įkurtas vietos ordinaro, panaikinti gali vietos ordinaras dėl svarbios priežasties. Jei jos yra įkurtos Šv. Sosto, tai Jis tegali panaikinti (kan. 699) ir t.t.

---

[1]) A. Vermeersch et Creusen I., Epitome, II n. 8; B. Ojetti, Commentarium in Codicem Iuris Canonici, II 135; Fr. Wernz-Vidal, Ius canonicum, Romae 1923, II n. 32.

Išimtys yra tos, kur teisėmis moralinį asmenį panaikinti tegali vyresnis vyresnysis, ne įkūrėjas. Pav., diecezinių teisių vienuolių įstaigas panaikinti tegali Apaštališkasis Sostas (kan. 493); patronato teisių beneficijas, nesutinkant patronui, panaikinti taip pat tegali Šv. Sostas (kan. 1470, § 1, n. 2).

Atbulai, moralinių bažnytinių asmenų negali panaikinti, atšaukti ar uždaryti pasaulinė valdžia, valstybė; nes tai ne jos sritis. Jei tai padarytų, tai moralinis asmuo vis dėlto de iure egzistuotų ir taikintinos yra antrosios kadencijos normos, apie kurias tuoj kalbėsime.

2) Moralinis asmuo gali pats pasibaigti, išnykti. Tai yra tada, kai išnyksta, pasibaigia ir per 100 metų nebeatgyja, nebeatstatomas, nebeatgaivinamas.

Kalbamasis šimtas metų eina nuo paskutinio kolegialinio asmens nario mirimo ar išstojimo. Jei bent vienas narys dar yra, tai visos kolegijos teisės jam tenka (kan. 102, § 2). Jis visa gali atlikti ir net balsuoti (kuriozas!), kur seniau veikimas turėjo būti kolegiališkai atliktas. Jei juridinis asmuo yra nekolegialinis, tai metas eina nuo substanciališko ir absoliutiško išnykimo.

Per šimtą metų moralinis asmuo yra apmiręs, lyg letarge guli. Galime sakyti, de iure teegzistuoja, de facto neegzistuoja. Jei per šimtą metų moralinis asmuo atgytų, būtų restauruotas, atgaivintas, atstatytas, pav., į kolegialinį asmenį įstotų bent vienas narys, tai tuoj visai atgyja, atsibunda, atsikelia ir pradeda vėl net de facto egzistuoti. Tam dalykui nereikia jokio naujo veiksmo, iš naujo įsteigti, įkurti, jokio dekreto ir t.t.

IV. BENDRIEJI FIZINIŲ IR MORALINIŲ ASMENŲ DALYKAI.

135. Medžiaga. — 1. Prievarta ir baimė, 2. Klaida, 3. Atsiklausimas ir sutikimas ir 4. Precedencija.

136. Prievarta ir baimė. — 1. Baimė (metus) ir prievarta (vis) yra korelatyviniai terminai, nes baimė padaro prievartą.

Prievarta įprastai apibrėžiama šiaip: prievarta yra stipresnio užpuolimas, prieš kurį negalima atsispirti[1]). O baimė — žmogaus dvasios drebėjimas, kurs kyla iš esančio ar būsiančio pavojaus[2]).

Prievarta, žinoma, teliečia išorinę žmogaus laisvę, nes išvidinės laisvės niekas negali pašalinti.

2. Prievarta skirstoma:

1) Fizinė ir moralinė, veizint į tai, ar fiziškai ar morališkai verčiama. Paskutinioji yra ne kas kita, kaip grasinimas, baidymas ir t.t.

---

[1]) Plg. L. I, 2, D., *quod metus causa*, IV, 2.
[2]) Plg. L. I, 2, D., *quod metus causa*, IV, 2.

2) Absoliutinė ir relatyvinė arba secundum quid. Pirmoji yra, kai verčiamasis asmuo, kiek galėdamas, priešinasi prievartai ir todėl visai prieš savo valią daro. Jis tada tėra prievartos įrankis. Antroji yra, pasak vienų, kai kas gali pašalinti ar bent sumažinti prievartą, bet to nedaro; pasak kitų, kai verčiamasis asmuo negali pašalinti prievartos, bet ir, ne visai nenorėdamas, daro.

3. Baimė skirstoma šiaip:

1) Didelė (gravis) ir maža (levis), veizint į tai, ar bijomoji negerovė yra didelė ar maža. Be to, didelei baimei reikia, kad pasyvus jos subjektas būtų įsitikinęs, jog bloga jam grūmoja. Todėl, nors bijojimas blogo yra didelis, baimė vis dėlto yra maža šiais atvejais: jei pasyvus baimės subjektas žino, kad grūmotojas negali įvykdyti ar įprastai neįvykdo to, ką grūmoja; jei jis ne labai sunkiai gali užbėgti už akių tai negerovei, pav., šaukdamasis vyresniųjų ar draugų, pasišalindamas iš to asmens valdžios ir t.t., ir (dažniausiai) jei bijomoji negerovė yra toli, nes tam išvengti galima dažnai rasti būdas.

Didelė baimė dar vadinasi absoliutiškai ir relatyviškai didelė. Pirmoji yra tada, kai sujudina kiekvieną, apskritai, asmenį, kas lotyniškai vadinasi „metus cadens in virum constantem"[1]). Tai, pav., mirtis, kankinimas, didelis sužeidimas, kalėjimas, nelaisvė, visų ar didelės dalies turtų nustojimas, nustojimas dokumentų tiems turtams apginti, didelės naudos nustojimas, jei į tai turima teisės, k. a., tėvų įpėdinystės, gero vardo nustojimas, kai tam negalima lengvai užbėgti už akių; neteisinga ekskomuniką, kai jos negalima lengvai pašalinti ir t.t. Nesvarbu, ar didelė baimė betarpiškai ar tarpiškai liečia asmenį. Paskutinysis atvejis yra, kai liečiami to asmens tėvai, vaikai, žmona, broliai, sesuo, net kiti gentys, svainiai ar namiškiai.

Pasakiau apskritai; nes kartais yra tokių asmenų, kurių bendra negerovė ne labai gali sujudinti, pav., kelių dienų ar mėnesių kalėjimas gal nedaug tereikš ištvirkusiam žmogui, kurs ten jau daug kartų yra sėdėjęs. Šiais atvejais baimė yra absoliutiškai didelė in genere, relatyviškai maža. Šiam asmeniui vis dėlto yra maža.

Antroji yra tada, kai savaime maža negerovė yra didelė tam asmeniui, kurs bijosi. Tai pareina nuo amžiaus, lyties, bukštumo, silpnumo ir t.t.

Dar reikia atsiminti ir tai, kad kartais kas savaime tegali padaryti mažą baimę, susidėjęs su kitu, gali padaryti didelę baimę.

2) Pagarbos (metus reverentialis) — kai bijomasi įžeisti ar užrūstinti tie asmens, kurių valdžioj esama ir kurie

[1]) C. 15, 28, X, *de sponsalibus et matrimoniis*, IV, 1; c. 6, X; *de iisque vi metusque causa fiunt*, I, 40.

gerbiami, pav., tėvas, motina, vyras, viešpats ir t.t. Ta baimė savaime tėra maža. Nes negerovė, kuri čia reikia pakelti žemesniam asmeniui vien dėl vyresniojo įsižeidimo ar užsirūstinimo, savaime tėra maža. Ji pasidaro didelė, kai dar prisideda pavojus patekti į didelę kitą negerovę, nors trupučiuką mažesnę už tą, kuri savaime sukelia didelę baimę, pav., barniai, bijojimas amžinai užsitraukti „indignationem", didelio dalyko grūmojimas, nors truputis mušimo, primygtini ir nepakeliami prašymai (preces importunae et instantissimae) ar skundai[1]).

Pagarbos baimė savaime laikoma maža, labiausiai išorinėj srity. Ji čia telaikoma didele, kai pakankamai įrodomos pačios padidinančios aplinkybės.

Didelė pagarbos baimė dažniau gali atsitikti tik mergaitėms.

3) I š o r i n ė (ab extrinseco) ir i š v i d i n ė (ab intrinseco). Pirmoji yra, kai baimę padaro kiti žmonės (a causa libera), pav., vagis. Antroji — kai kyla iš paties pasyvaus baimės subjekto, pav., iš ligos, ar ją padaro natūralinis dalykas (a causa necessaria), pav., žemės drebėjimas, karas ir t.t.

4) T e i s i n g a (iusta), kuri pripažįstama įstatymais, ir n e t e i s i n g a (iniusta), kurios įstatymais nepripažįstama. Įstatymais teisinga yra tada, kai turima teisinga priežastis baimei padaryti ir laikomasi teisaus būdo. Jei prievartai neturima teisingos priežasties, tai baimė vadinasi neteisinga substancijos atžvilgiu (metus iniustus quoad substantiam). Jei neteisiai verčiama, tai baimė yra neteisinga būdo atžvilgiu (metus iniustus quoad modum).

Pav., senolis grasina vaikų vaikui neduosiąs dalies, jei jis nevesiąs X. Ta baimė nėra neteisinga, nes jis neturi priedermės duoti dalies. Arba vėl, nuskriaustos mergaitės tėvai ar broliai grasina užmušią skriaudiką, jei jis nevesiąs anos mergaitės. Baimė neteisinga. Atbulai, ji būtų teisinga, kai būtų grūmojama teismu, jei skriaudikas nevesiąs ar neduosiąs dalies nuskriaustajai. Tas pat pasakytina, jei nekompetentingas teisėjas priverstų „stupratorem" vesti ar duoti dalį mergaitei.

4. Prievartos ir veiksmų santykiai yra šie:

1) Absoliutinė prievarta naikina veiksmus; veiksmai pačia daiktų įgimtimi arba savaime yra jokie. Tai pasakytina taip apie fizinę, taip apie moralinę prievartą (kan. 103, § 1). Be to, kalbamieji veiksmai yra neatsakingi (kan. 2205, § 1).

2) Relatyvinė fizinė ar moralinė prievarta savaime nenaikina veiksmų, veiksmai daiktų įgimtimi yra tikri. Jie kartais

[1]) Plg. S. R. R., *Parisien.*, 26 febr. 1910; *Warsavien.* seu *Lublinen.*, 31 iul. 1910; *Vercelen.*, 20 mart. 1911; *Tunkinen.*, 7 iul. 1911; *Vesyprimien.*, 2 iul. 1911; *Colonien.*, 1 iul. 1912; *Masilien.*, 30 apr. 1917.

tenaikinami teisėmis ir šiaip jau panaikinami. Čia pasakytina tas pat, ką pasakysime apie baimės šiuos dalykus. Be to, kalbamoji prievarta nepašalina viso atsakingumo, tik jį mažina, kaip ir baimė.

5. Baimės ir veiksmų santykiai:

1) Absoliutiškai ar relatyviškai didelė baimė savaime nenaikina veiksmų, veiksmai yra tikri. Nesvarbu, ar ji yra išvidinė ar išorinė, teisinga ar neteisinga (kan. 103, § *2*).

2) Kai kurie veiksmai dėl baimės pačiu įvykiu naikinami teisėmis. Tie atvejai pažymėtai yra pažymėti. Pav., kan. 1087, §§ 1-*2* netikra yra moterystė, sueita iš didelės išorinės ir neteisingos prievartos ir baimės; kan. 1307, § 3 netikri yra apžadai, sueiti iš didelės ir neteisingos baimės; kan. *2238* netikras yra bausmės atleidimas, padarytas iš didelės prievartos ir baimės ir t.t.

3) Tikrus veiksmus, padarytus iš didelės ir neteisingos baimės, bažnytinis tribunolas ar teisėjas gali kan. 1684-1689 panaikinti. Tai gali padaryti ex officio ir prašomas nuskriaustosios šalies (kan. 103, § *2*). Nes čia baimė padarė neteisingumą, kas turi būti atitaisyta.

4) Didelė baimė, net relatyvinė, mažina atsakingumą (kan. *2218*).

5) Pagarbos baimė savaime yra maža ir konsekventiškai savaime eina mažos baimės normomis.

6) Į mažą baimę išorinėj srity nekreipiama akies, nes maža ar net visai nieko neveikia žmogaus veiksmų.

6. Kas pasakyta apie prievartą ir baimę, tas pat mažne pasakytina apie apgaulę. Taip, apgaulė be substancialinės klaidos savaime nenaikina veiksmų. Išimtis — jei kas kita pasakyta teisėse. Tai mažne tie patys atvejai, kur ir baimės, pav., kan. 185 atsisakymas nuo pareigų, kan. *542*, § 1 įstojimas į noviciatą, kan. *572*, § 1, n. 4 vienuolių profesija ir t.t.

Apgaulingi, bet tikri veiksmai, kaip ir iš baimės padaryti, galimi tribunolo panaikinti ir t.t.

137. Klaida. — 1. Klaida (error), kaip jau kalbėjome, yra neteisingas manymas apie kurį dalyką. Ji skiriasi nuo nežinojimo tuo, kad paskutiniojo objektas yra idejos, o klaidos — manymas.

2. Klaida skirstoma yra šiaip:

1) T e i s i ų i r į v y k i o (error iuris et error facti). Pirmosios objektas yra įstatymo ar teisės buvimas, įgimtis ar platumas; antrosios — įvykis, dalykas ar jų aplinkybės.

2) S u b s t a n c i a l i n ė i r a t s i t i k t i n ė (error substantialis et accidentalis). Substancialinės teisių klaidos objektas yra paties daikto substancija, t. y. kas objektyviškai sudaro daiktą ar veiksmą ar subjektyviškai laikoma lyg esminiu elementu, arba sąlyga sine qua non. Kitais atvejais

teisių klaida yra atsitiktinė. Taip pat įvykio klaida yra substancialinė, jei liečia asmenį, su kuriuo tuokiamasi, ar jo savumą, kurs susilieja su pačiu asmeniu. Jei ji teliečia asmens savumą, kurs nesusilieja su jo substancija, tai yra atsitiktinė.

3) P a š a l i n a m a (vincibilis) ir n e p a š a l i n a m a (invincibilis), veizint į tai, ar klystąs gali ją pašalinti ar ne. Pašalinamoji dar yra n o r ė t a (error voluntarius), kur pašalinti yra priedermė, ir n e n o r ė t a (e. involuntarius), kur nėra tokios priedermės.

4) P r i e š b u v ė (antecedens), jei kas daro ką, taip nusistatęs, jog, žinodamas tiesą, to nebūtų padaręs, ir „concomitans", jei tai, ir matydamas klaidą, vis dėlto būtų padaręs.

5) A p g a u l ė s a r v y l i ų i r n e b l o g o s v a l i o s (sine malitia).

3. Substancialinės klaidos ir veiksmų santykiai yra šie:

1) Substancialinė klaida pačia daiktų įgimtimi naikina veiksmus (kan. 104).

2) Atsitiktinė klaida savaime nenaikina veiksmų. Išimtys — kai teisėse kas kita pažymėta, pav., kan. 1083, § 2, n. 2 conditio servilis (kan. 104).

3) Klaidingai, bet tikrai sueitos sutartys galimos panaikinti teisių normomis (kan. 104). Be kitko, galima panaikinti ta sutartis, kur yra daug skriaudos (enormis laesio). Paskutinysis dalykas kan. 1684, § 2 yra tada, kai yra didesnė už pusę daikto vertės.

138. Atsiklausimas ir sutikimas. — 1. Bažnytiniai vyresnieji mažesniuosius ar paprastus reikalus atlikinėja patys, nereikia nieko atsiklausti ir t.t. Kartais tik gali būti patariama ar gera atsiklausti.

2. Svarbesniuose dalykuose vyresnieji dažnai turi atsiklausti kitus ir net gauti kitų sutikimą. Kalbamieji atvejai yra pažymėti teisėse ar statutuose. Atsiklausimas žymimas žodžiais: „de consilio consultorum, audito capitulo, parocho" ir t.t. Sutikimas dažniausiai stačiai žymimas „de consensu", pav., kan. 1532, § 2. Jei pasakyta: „cum suffragio capituli" (kan. 543) ar „superior cum suo consilio" (kan. 646, § 2, 647, § 1), tai užtenka atsiklausti; nes vyresniojo teisių siaurinimas griežtai aiškintinas[1]).

3. Kan. 105 šios yra atsiklausimo ir sutikimo taisyklės:

1) Jei reikia sutikimo, tai vyresnysis turi laikytis tų nuomonės ar decizijos, kurių turi gauti sutikimą. Kitaip veiksmas būtų netikras (kan. 105, n. 1).

2) Jei tereikia atsiklausti, tai neatsiklausus veiksmas būtų netikras. Vyresnysis atsiklausęs visada gali tikrai veikti, jo

[1]) F. C l a e y s B o u u a e r t et G. S i m e n o n, Manuale uris canonici², Gandae et Leodii 1926, n. 259.

veiksmas nepaklausius yra tikras. Tik jei daug asmenų reikia atsiklausti, jie vienaip pataria ir neturima svarbesnio motyvo ar pamato jų neklausyti, tai leistinumui vis dėlto reikia jų klausyti (kan. 105, n. 1).

3) Jei tereikia vieno, antro asmens sutikimo ar atsiklausti, tai bet kaip galima padaryti—privatiškai, skyrium ir t.t.

Jei reikia ne vieno ar antro, bet drauge daug asmenų sutikimo ar juos atsiklausti, tai: a) anie asmens turi būti sušaukiami į vieną vietą, susirinkimą, b) sušauktina teisių ar statutų normomis, c) sušaukti turi pasakyti savo nuomonę ir d) vyresnysis, savo nuožiūra ir esant dalykui svarbiam, gali pareikalauti, kad anie asmens prisiektų laikytis paslapties (kan. 105, n. *2*).

Pats sušaukimas į krūvą veiksmo tikrumui tėra tada, kai atsiklaustina yra moralinis kolegialinis asmuo ar tam tikra kuopa arba draugija, pav., turtų valdybos taryba. Nes jie kitaip negali pareikšti savo nuomonės. Atbulai, jei, kaip yra kan. 1532, §§ *2-3*, pasakyta atsiklausti „quorum interest", tai taip pat galimi sukviesti į krūvą, sakysime, reikia, bet ne tikrumui. Nes ši sąlyga įsakyta ne procedūrai, tik tam, kad kiti iš kalbamojo dalyko neturėtų skriaudos[1]).

Visi tie, kuriuos vyresnysis atsiklausė ar kurių prašė sutikimo, turi atsakyti su pagarba, teisingai ir atvirai (kan. 105, n. *3*). Atbulai, savaime nėra įsakyta slapta balsuoti. Išimtis — jei kurio moralinio asmens statutais ar konstitucijomis ko kita būtų reikalaujama.

Čia dar pridėkime tai, kad, reikiant sutikimo, kiekvienas būtinai turi pasakyti savo nuomonę, pozityviška ar negatyviška. Atbulai, negalima susilaikyti. Nes sutikimas pozityviškai reikalaujamas. Atbulai, jei teatsiklausiama, tai galima net nieko nepasakyti; nepasakė — matyt, nieko neturėjo ar nesugebėjo pasakyti. Tylėjo — tai net, galima sakyti, sutiko. O vyresniajam užtenka atsiklausti[2]).

139. Precedencija. — Kan. 106: „Įvairių fizinių ir moralinių asmenų precedencijos klausime, neliečiant tam tikrų kitur dėstomų normų, tebūna laikomasi šių taisyklių:

1°. Kas kitam atstovauja, tai jo turi precedenciją; tik tie, kurie bažnytiniuose susirinkimuose (conciliis) ir kitose panašiose saneigose (conventibus) dalyvauja prokūratoriaus vardu, sėdi po tų, kurie savo vardu dalyvauja;

2°. Kas turi valdžią fizinių ar moralinių asmenų atžvilgiu, tai turi prieš juos precedenciją;

3°. Tarp tų bažnytinių asmenų, kurie neturi valdžios kits kito atžvilgiu: aukštesnio laipsnio asmens turi precedenciją

[1]) B. Ojetti, Commentarium in Codicem Iuris Canonici, II 183.
[2]) B. Ojetti, t. p., 184-185.

prieš žemesnius laipsnius; to paties laipsnio, tik ne tų pačių šventimų asmens precedenciją turi aukštesnių šventimų; jei, galop, kurie asmens yra to paties laipsnio ir turi tuos pačius šventimus, tai precedenciją turi tas, kurs anksčiau yra pakeltas į laipsnį; jei tuo pačiu metu yra pakelti, tai senesnis šventimų atžvilgiu, nebent jei jaunesnis būtų įšventintas šv. tėvo, ir jei tuo pačiu metu išvęsti, tai senesnis amžiumi;

4°. Precedencijoj nekreipiama akies į apeigų skirtumą;

5°. Tos pačios rūšies ir laipsnių įvairūs moraliniai asmens precedenciją turi tie, kurie yra in pacifica quasi-possessione ir, nežinant to dalyko, tie, kurie ginčų vietoj pirmiau yra įsteigti; kurios kolegijos narių precedencija determinuojama pagal savo teises, konstitucijas; kitaip pagal teisų įprotį; nesant paskutiniojo, pagal bendrųjų teisių normas;

6°. Vietos ordinaro dalykas yra savo vyskupijoj nutarti savo valdinių precedenciją, atsižvelgiant į visuotinių teisių principus, teisius vyskupijos įpročius ir jų pareigas, ir greitesniais atvejais išspręsti visus, net išimtųjų asmenų, kolegiališkai dalyvaujant, precedencijos ginčus be bet kurios apelacijos in suspensivo, bet neįžeidžiant niekieno teisės;

7°. Papos rūmų asmenų precedencija tvarkytina pagal tam tikras tų rūmų privilegijas, regulas ir tradicijas".

Kalbamasis kanonas savaime aiškus, net gal per platus — nebereikia aiškinti.

V. BAŽNYČIOS NARIŲ PADALINIMAS.

140. Medžiaga. — 1. Pats padalinimas ir 2. Kilimas.

141. Pats padalinimas. — Bažnyčios nariai kan. 107 labiausiai šiaip skirstomi:

1) Dvasiškiai (clerici) ir pasaulininkai (laici). Pirmaisiais vadinami jau tie, kurie turi tonsūrą (kan. 108, § 1). Antrieji — visi kiti.

2) Vienuoliai (religiosi). Jie vadinasi tie asmens, kurie bendrai gyvena ir yra padarę klusnumo, skaistybės ir neturto apžadus (kan. 487). Tai lyg tretysis Bažnyčios narių laipsnis. Apie vienuolių padalinimą nekalbėsime.

142. Kilimas. — 1. Bažnyčios nariai skirstomi į dvasiškius ir pasaulininkus Dievo teisėmis (kan. 107). Tai įrodo štai kas:

1) Kristus Bažnyčios valdžią davė ne visiems tikintiesiems, tik tam tikriems asmenims, dvasiškiams. Nes vieniems apaštalams pasakė: „Duota man visa valdžia danguje ir žemėje. Eikite tat ir mokykite visas tautas, krikštydami juos vardan Tėvo ir Sūnaus, ir Šventosios Dvasios, ir mokydami juos lai-

[1]) Mat. 28, 18-20.

kyti visa, ką tik esu jums įsakęs"[1]); „Imkite šventąją Dvasią. Kam atleisite nuodėmes, tam jos atleistos, ir kam sulaikysite, jos sulaikytos"[1]). Kristus vieniems apaštalams davė galią laikyti mišias: „Tai yra mano kūnas, kurs už jus duodamas; tai darykite mano atsiminimui"[2]). Kas turi kalbamąsias galias, vadiname dvasiškiais.

2) Šv. Povilas rašo: „Žiūrėkite patys savęs ir viso būrio, kuriame šventoji Dvasia pastatė jus vyskupais valdyti Dievo Bažnyčios"[3]); „Mūsų tinkamumas yra iš Dievo, kurs ir padarė mus tinkamus būti Naujojo Įstatymo tarnais ne raide, bet dvasia"[4]); „Ir nė vienas neima pats sau pagarbos, bet tik tas, kurs Dievo šaukiamas, kaip Aaronas"[5]); „Jis (Kristus) tai vienas davė apaštalus, kitus pranašus, kitus evangelistus, kitus ganytojus ir mokytojus daryti šventuosius tobulus, tarnystės darbui, Kristaus rūmui statyti, iki visi pasieksime tikėjimo iš Dievo Sūnaus pažinimo vienybę, pilną žmogaus subrendimą, Kristaus pilnybės amžio saiką. Taip mes nebebūsime siūbuojami ir kiekvieno mokslo vėjo nešiojami kūdikiai žmonių nedorybe, suvedžiojančių paklydimo vyliumi"[6]).

Iš šių žodžių aišku, kad Kristus įsteigė Bažnyčią, tam tikrą organizuotą ir šventą lyg valstybę. Čia vieni moko, kiti mokosi; vieni valdo, kiti klauso ir t.t.

3) Šv. Povilas ir šv. Barnabas išrinkti apaštalais. „Jiems tarnaujant Viešpačiui ir pasninkaujant, šventoji Dvasia jiems tarė: Išskirkite man Saulių ir Barnabą darbui, kuriam aš juos pavadinau"[7]). Šv. Povilas ir šv. Barnabas paskyrė kunigus bažnyčioms: „Pastatė jiems kiekvienoje bažnyčioje kunigų"[8]). Apaštalai išrinko septynis diakonus: „Šituos jie pastatė apaštalų akyvaizdon; tie gi melsdamiesi uždėjo ant jų rankas"[9]). Šv. Povilas šv. Timotiejų paskyrė Efezo vyskupu; šv. Titą — Kreto vyskupu ir t.t.

4) Bažnyčia yra autentiškai pareiškusi, kad Bažnyčios nariai Dievo teisėmis skirstomi į dvasiškius ir pasaulininkus. Pav., Tridento susirinkimas anatematizuoja tuos, kurie sakytų, jog Bažnyčioj Dievo teisėmis nesą herarchijos[10]). Kan. 107 aiškiai pasakyta: „Ex divina institutione sunt in Ecclesia clerici a laicis distincti".

---

[1]) Jon. 20, 22-23.
[2]) Luk. 22, 19.
[3]) Ap. Darb. 20, 28.
[4]) 2 Kor. 3, 5-6.
[5]) Žyd. 5, 4.
[6]) Efez. 4, 11-14.
[7]) Ap. Darb. 13, 2.
[8]) Ap. Darb. 14, 22.
[9]) Ap. Drb. 6, 6.
[10]) Sess. XXIII, *de ordine*, can. 6

2. Nors Dievo teisėmis Bažnyčios nariai skirstomi į dvasiškius ir pasaulininkus, bet ne visi dvasiškiai, ne visi jų šventimai tėra Dievo teisių (kan. 107).

Dievo teisių dvasiškių šventimai vadinasi herarchiniai griežtąja prasme, o bažnytinių teisių — neherarchiniai griežtąja prasme.

Herarchiniai šventimai yra vyskupystė, kunigystė ir diakonatas. Neherarchiniai šventimai yra visi kiti, būtent: subdiakonatas, akolitas, ekzorcistas, lektorius ir ostiarijus. Tai bent apytikriau ir bendrąja nuomone. Prie paskutiniųjų dar reikia pridėti tonsūra. Tik ji tikrai yra bažnytinių teisių.

Herarchinių šventimų Dievo teisių kilimą įrodo štai kas:

1) Kristus vyskupams davė patvarią, visišką, vyriausią valdžią sakramentų ir šventų apeigų dalykuose, nes apaštalams pasakė: „Eikite tat ir mokykite visas tautas, krikštydami juos vardan Tėvo ir Sūnaus, ir šventosios Dvasios"[1]); „Tai darykite mano atsiminimui"[2]); „Tuomet dėjo ant jų rankas, ir jie gavo šventąją Dvasią"[3]).

2) Kunigams Kristus davė šventą galią laikyti mišias, atleisti nuodėmes, krikštyti, sakramentus administruoti ir t.t.: „Tai darykite mano atsiminimui"[4]); „Imkite šventąją Dvasią. Kam atleisite nuodėmes, tam jos atleistos, ir kam sulaikysite, jos sulaikytos"[5]) ir t.t.

3) Diakonams Kristus davė galią padėti kunigams eiti šventimų galią. Nes Šv. Rašte pasakyta, jog apaštalai melsdamiesi uždėjo ant jų (diakonų) rankas"[6]) ir t.t.

4) Tridento susirinkimas anatematizuoja tuos, kurie sakytų, jog Bažnyčioj teisėmis nesą herarchijos, susidedančios iš vyskupų, kunigų ir ministrų[7]).

3. Mažne visi kanonistai sako, jog vienuoliai iš dalies esą Dievo teisių, iš dalies bažnytinių teisių kilimo. Pirmųjų bent ta prasme, kad jų apžadų objektai, būtent, klusnumas, skaistybė ir neturtas, yra Dievo teisių. Bet vien dėl to vienuoliai vargu galimi vadinti Dievo teisių kilimo.

---

[1]) Mat. 28, 19.
[2]) Luk. 22, 19.
[3]) Ap. Darb. 8,17.
[4]) Luk. 22, 19.
[5]) Jon. 20, 22.
[6]) Ap. Darb. 6,6.
[7]) Sess. XXIII, *de ordine*, can. 6.

Kanonų rodyklė

Kan.	Num.	Kan.	Num.	Kan.	Num.	Kan.	Num.
1	9	30	63	59	92	88	121—122
2	10	31	75	60	93	89	122
3	11	32	74	61	93	90	123
4	12	33	75—76	62	93	91	124
5	13	34	77	63	95—100	92	124
6	14	35	78	64	100	93	124
7	15	36	80—83	65	98	94	124
8	20—21	37	83	66	101	95	124
9	21	38	84	67	102	96	125
10	20	39	85	68	102	97	126
11	33	40	85	69	103	98	127
12	23—25	41	85	70	104	99	130
13	26—27	42	86	71	104	100	131
14	28	43	87	72	104	101	133
15	34	44	87	73	104	102	129, 134
16	35	45	88	74	104	103	136
17	37—39	46	88	75	104	104	137
18	41	47	89	76	104	105	138
19	41	48	90	77	104	106	139
20	42	49	91	78	104	107	140—192
21	45	50	91	79	105		
22	46	51	92	80	107—116		
23	46	52	92	81	110		
24	49—54	53	92	82	110		
25	58—59	54	92	83	113		
26	58	55	92	84	113		
27	60	56	92	85	115		
28	61	57	92	86	116		
29	39	58	92	87	118—119		

Alfabetinė rodyklė

Aiškinimas įstatymų, apibrėžimas 37, padalinimas 38, aiškinimas 39, įgimtis 40, normos 41.
Apaštališkasis Sostas, sąvoka 15.
Apeigos 127.
Asmuo, apibrėžimas 118, padalinimas 119, fiziniai asmens 121—123, moraliniai asmens 129—134.
Atsiklausimas 138.
Baimė 136
Bažnyčios narių padalinimas 140—142.
Bažnytinės teisės, vardai 5, apibrėžimas 6, padalinimas 7.
Bažnytiniai įstatymai, apibrėžimas 18, autorius 19, savumai 20, paskelbimas 21, pasyvus subjektas 23—30, priedermė 32—34, nežinojimas ir klaida 35, aiškinimas 37—41, kadencija 44—47.
Buveinė 124.
Dispensa, apibrėžimas 107, padalinimas 108, istorija 109, dispensatorius 110, pasyvus subjektas 111, dispensavimo galios įgijimas 112, dispensavimas 113, prašymas 114, aiškinimas 115, kadencija 116.
Liturgija, teisės 10.
Lyg buveinė 124.
Meto apskaičiavimas, sąvoka 74, bendrosios normos 75.
Moralinis asmuo, apibrėžimas 129, padalinimas 130, kilimas 131, teisės ir priedermės 132, veikimas 133, baigimasis 134.
Nežinojimas 35.
Observancija 70.
Oraculum vivae vocis 105.
Padavimas, apibrėžimas 65, padalinimas 66, istorija 67, vertumas 68.
Papildomosios teisės 42.
Precedencija 139.
Prievarta 136.
Privilegija, apibrėžimas 95, padalinimas 96, pasyvus subjektas 99, gavimas 100, nuolatinės galios 101, aiškinimas 102, vartojimas 103, kadencija 104, priv. ir Kodeksas I. C. 12.
Statutas 55.
Ediktas 56.
Fiziniai asmens, apibrėžimas 118, padalinimas 119, 121, teisės 122, kilimo vieta 123.
Gentystė 125.
Indultai ir Kodeksas I. C. 12.
Ius quaesitum 12.
Įprotis, teisių apibrėžimas 58, aktyvus subjektas 59, objektas 60, metas 61, padalinimas 62, Kadencija 63, įprotis ir Kodeksas I. C. 13.
Įsakymas, apibrėžimas 49, padalinimas 50, autorius 51, savumai 52, priedermė 53, kadencija 54.
Įstatymas, apibrėžimas 18, autorius 19, savumai 20, paskelbimas 21, pasyvus subjektas 23—30, priedermė 32—34, nežinojimas ir klaida 35, aiškinimas 37—41, kadencija 44-47.

Jurisprudencija 72.
Konkordatas 11.
Klaida 35, 137.
Kodeksas I. C., pasyvus subjektas 9, liturgijos teisės 10, konkordatai 11, ius quaesitum, privilegijos ir indultai 12, įpročio teisės 13.
Sutikimas 138.
Svainystė 126.
Teisė, apibrėžimas 2, sistema 3, padalinimas 4, bažnytinių teisių vardai 5, apibrėžimas 6, padalinimas 7.

1927 „	— 7,50	2(1931) „	— 5 „
1928 „	— 9,50	1(1932) „	— 4 „
		2(1932) „	— 3,50

2) „Logos" (filosofijos žurnalas):

1922 m.	— 5 lit.	1927 m.	— 8 lit.
1923 „	— 5 „	1928 „	— 8,50
1924 „	— 5,50	1929 „	— 7,50
1925 „	— 7,50	1930 „	— 9 „
1926 „	— 15 „	1931 „	— 6 „
		(1932) „	— 7 „

3) „Athenaeum" (kalbos, literatūros ir istorijos žurnalas):

1(1930)	— 5 lit.	1(1931)	— 6 lit.
2(1930)	— 4 „	2(1931)	— 4 „
		(1932)	— 8 „

Dr. P. Malakauskio rašiniai:

1) Kryžiaus kelias (vertimas iš Antatavičiaus), Kaunas 1912, 95 in 24° (nebėra).
2) Ar moteris Joanna kadaise buvo papa? Kaunas 1913, 12 in 8°; ²1930, 18 in 16°; ³1931, 18 in 16°.
3) Krikščionijos laimėjimas 313 m., Kaunas 1913, 10 in 8° (nebėra).
4) Vyskupų rinkimai, Kaunas 1919, 15 in 8°.
5) Moterystės teisės, Kaunas-Klaipėda 1923-1926, I-II tom. I-XXIV + 538 in 8°; Kaunas ²1932, I-VIII + 511.
6) Diecezinis sinodas, Kaunas 1926, 16 in 8°.
7) Civilinės jungtuvės, Kaunas 1926, 31 in 16°.
8) Baudžiamosios teisės, Kaunas 1928, I-VIII + 404 in 8°.
9) Konkordatai ir Lietuvos konkordatas, Kaunas 1928, 40 in 8°.
10) Katalikiška mokykla, Kaunas 1929, 46 in 8°.
11) Katalikiškos draugijos, Kaunas 1930, 51 in 8°.
12) Bažnytinė cenzūra ir draudžiamosios knygos, Kaunas 1931, 30 in 8°.
13) Viešosios bažnytinės teisės, Kaunas 1931, I-X + 268 in 8°.
14) Dvasiškių teisės, privilegijos ir priedermės, Kaunas 1931, 35 in 8°.
15) Bažnytinių teisių šaltiniai, Kaunas 1931, I-VII + 117.
16) Bažnytinės teisės (įvidas), Kaunas 1932, I-VIII + 120.

Karo cenzūros leista.

Teol.-Filosofijos Fakulteto leidiniai[1]):

I. Knygos:

1) P. Malakauskis, Moterystės teisės, Kaunas 1923, I 1, I-VII-114 in 8° (nebėra).

2) Pr. Būčys, Teologijos enciklopedijos kursas, Marijampolė 1925, I-VIII-146 in 8° (nebėra).

3) Al. Grigaitis, Senojo Įstatymo problemos, Marijampolė 1925, 1 dal. 174 in 8°, 7 lit.; Kaunas 1925, 2 dal. 108 in 8°, 4 lit.

4) J. Eretas, Heinrich Seuse, Kaunas 1929, 64 in 8°, 3 lit.

5) J. Eretas, Meister Eckehart, Kaunas 1930, I-VIII 146 in 8°, 4 lit.

6) J. Eretas, Jonas Tauleris, Kaunas 1930, 128 in 8°, 3 lit.

7) J. Grinius, O. V. Milašius — poetas, Kaunas 1930, I-XV-196, in 8°, 7 lit.

8) Pr. Kuraitis, Pagrindiniai gnoseologijos klausimai, Kaunas 1930, 104 in 8°, 3,50 lit.

9) P. Malakauskis, Viešosios bažnytinės teisės (Bažnyčia, valstybė, įgdviejų santykiai ir t.t.), Kaunas 1931, I-X-268 in 8°, 7 lit.

10) A. Maliauskis, Teodiceja, Kaunas 1931, 180 in 8°, 5 l.

11) J. Eretas, Vokiečių literatūros istorija, Kaunas 1931, I tom. I-XII-250 in 8°, 10 lit.

12) Pr. Venckus, Fundamentalinės teologijos paskaitos, Kaunas 1931, 1 dal. 192 in 8°, 6 lit.

13) Pr. Kuraitis, Ontologija, Kaunas 1931, 207 in 8°, 6,50 l.

14) P. Malakauskis, Bažnytinių teisių šaltiniai, Kaunas 1931, I-X-117 in 8°, 4 lit.

15) Pr. Venckus, Fundamentalinės teologijos paskaitos (įvadas), Kaunas 1932, 40 in 8°, 1 lit.

16) J. Grinius, Putino lyrika, Kaunas 1932, 108 in 8°, 3 lit.

17) P. Malakauskis, Moterystės teisės[2], Kaunas 1932, I-XVII + 511, 15 lit.

18) P. Malakauskis, Bažnytinės teisės, Kaunas 1932, I-VII + 120, 4 lit.

II. Žurnalai:

1) „Soter" (religijos mokslų žurnalas):

1924 m.	— 6 lit.	1929 m.	— 10 lit.
1925 „	— 8 „	1930 „	— 5 „
1926 „	— 5 „	1(1931) „	— 5 „

[1]) Visų Teol.-Filosofijos Fakulteto leidinių komisijonierius — Šv. Kazimiero Draugijos Centralinis Knygynas Kaune.